ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΝΗ' | ΤΕΥΧ. Α' | ΑΘΗΝΑΙ, Ι. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14, Τ 140-ΤΗΛ. 718-308 | 1 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1981 | ΑΡΙΘ. 3

ΤΕΚΝΟΓΟΝΙΑ

ΤΟ ΜΕΓΑ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ἐν ὄψει τῆς πεφωτισμένης πατρικῆς Εὐχῆς τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. κ. Σεραφείμ, τῆς ἀπευθυνθείσης ἀπὸ τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς 3 Αὐγούστου π.ἔ. κατὰ τὴν ἀρτοκλασίαν πρὸς τοὺς ἑορτάζοντας Πολυτέκνους, τῆς δημοσιευθείσης εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 17/18/1-15.9.80 φύλλον τοῦ ἐπισήμου Δελτίου τῆς «Ἐκκλησίας», ἐθεωρήσαμεν ὅτι τὸ μέγα πρόβλημα, ὅπερ προβάλλεται ὑπὸ τῆς «Πανελληνίου Ἀνωτάτης Συνομοσπονδίας Πολυτέκνων Ἑλλάδος» συνεχῶς, ἀλλὰ καὶ εντονώτερον κατὰ τὴν κατ' ἔτος καθορισθεῖσαν πανηγυρικήν της ἐκδήλωσιν, μᾶς παρακινεῖ νὰ ἀσχοληθῶμεν εὐρύτερον μὲ τὸ στενῶς μετὰ τῆς «πολυτεκνίας» σχετιζόμενον θέμα τῆς «τεκνογονίας», ὅπερ ἀποτελεῖ πράγματι τὸ μέγα σύγχρονον δημογραφικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος.

2. Περαιτέρω ἀφορμὴν πρὸς σύνταξιν τῶν περὶ «τεκνογονίας» ἄρθρων ἔδωκεν ἡ ἐπ' ἐσχάτων παρατηρουμένη αὔξησις τοῦ ἐνδιαφέροντος ἀπὸ μέρους εἰδικῶν ἐπιστημόνων ἢ καὶ Συλλόγων εἰς δημοσίαν προβολὴν τοῦ ὑψίστου ἐθνικοῦ θέματος τοῦ δημογραφικοῦ προβλήματος τῆς Χώρας ἡμῶν. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀποτελεῖ πράγματι ἓν τῶν μεγίστων θεμάτων τῆς ἐποχῆς διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος. Ἐκ τούτου νουνεχεῖς δημοσιογράφοι, ἀντιληφθέντες ὀρθῶς τὴν σπουδαιότητα τοῦ ὅλου προβλήματος, προσέδωκαν δι' ἄρθρων ἐν τῷ καθημερινῷ Τύπῳ τὴν ὀφειλομένην ἔμφασιν καὶ ὑπέδειξαν τρόπους ἀντιμετωπίσεώς του ἀπὸ μέρους κυρίως τῆς Πολιτείας. Ἀλλὰ πέραν τῆς Πολιτείας, τῆς ὁποίας τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι ἄμεσον, ὡς ἀναφερόμενον εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ὕπαρξίν της, καλούμεθα ἁπαξάπαντες οἱ Ἕλληνες νὰ ἀντιληφθῶμεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ συνειδητοποιήσωμεν καὶ ἀξιολογήσωμεν τὸ μέγα τοῦτο πρόβλημα, ὥστε οἱ πάντες νὰ δυνηθῶμεν νὰ συμβάλωμεν εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, ἕκαστος ἐν τῇ περιοχῇ τῇ ἐφαπτομένῃ τῆς προσωπικῆς ἑκάστου εὐθύνης διὰ τὸ ἐν λόγῳ θέμα.

Ο ΕΥΒΟΕΥΣ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΖΙΓΑΒΗΝΟΣ (1835-1910)

Ἡ νῆσος Εὔβοια ἀνέδειξεν Ἐκκλησιαστικὰς προσωπικότητας, τινὲς τῶν ὁποίων ἀνήκουν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἁγίων, ἄλλαι εἰς τοὺς ἐπισκοπικοὺς καταλόγους, καὶ ἕτεραι εἰς τὰς τάξεις τοῦ μοναχικοῦ ἐν γένει βίου. Αἱ προσωπικότητες αὗται ἐτίμησαν τὴν Ἐκκλησίαν ἔν τε τῇ Εὐβοίᾳ ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καί τινες εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Καὶ ἡ μὲν χορεία τῶν Εὐβοέων, ἢ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ διαλαμψάντων ἁγίων, ἀποτελεῖ εἰδικὸν κεφάλαιον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τῆς Εὐβοίας. Εἰδικὸν δὲ ὡσαύτως κεφάλαιον ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ βίου, τῆς δράσεως καὶ τῶν ἔργων τῶν ἄλλων Ἐκκλησιαστικῶν προσωπικοτήτων τῆς νήσου ταύτης.

Μία ἐκ τῶν σχεδὸν συγχρόνων Ἐκκλησιαστικῶν αὐτῶν ἀξιολόγων προσωπικοτήτων, εἶναι καὶ ὁ Εὐβοεὺς Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Ζιγαβηνὸς (1835-1910). Ἡ σπουδαιότης τοῦ κληρικοῦ τούτου ἀνάγεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν λαμπρότητα τοῦ βίου αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ ἀξιοπρόσεκτον θεολογικὸν συγγραφικὸν ἔργον. Ἐργασθεὶς πιστῶς, φιλοτίμως καὶ φιλοπόνως πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας ἐν Ἑλλάδι, Μ. Ἀσίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, κατέστη περίβλεπτος καὶ ἀξιοσέβαστος κληρικὸς ἀνὰ σύμπασαν τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, τιμήσας οὐ μόνον τὴν γενέτειραν αὐτοῦ Εὔβοιαν, ἀλλὰ καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος γενικώτερον.

---

3. Ἡ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν παρατηρουμένη ὑπογεννητικότης ἐν Ἑλλάδι, συμπαρομαρτούσης καὶ τῆς μειώσεως τοῦ πληθυσμοῦ διὰ τῆς εἰς ξένας Χώρας ἀποδημίας τῶν δυναμικωτέρων νεαρῶν τέκνων τῆς μητρὸς Πατρίδος, ὁδηγοῦν ἀφεύκτως εἰς ἐθνικὸν γηρασμὸν πού ἀποτελεῖ τὸ προμήνυμα τῆς φυλετικῆς φθορᾶς, ἂν μὴ καὶ τὴν τελικὴν ἐξαφάνισιν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς! Καλούμεθα λοιπὸν ἀπαξάπαντες εἰς συναγερμόν! Πολιτεία, Ἐκκλησία, Ἀνώτατα Πνευματικὰ Ἱδρύματα, κατ' ἐξοχὴν ἡ Ἀκαδημία, Σχολεῖον, ἀπαξάπασαι αἱ δημόσιαι Ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι, τὰ μέσα ἐνημερώσεως, μάλιστα δὲ ὁ καθημερινὸς Τύπος, οἱ πολυπληθεῖς ἐπιστημονικοὶ Σύλλογοι καὶ μάλιστα ἡ Οἰκογένεια, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἔγγαμοι καὶ μή, πρὸ πάντων οἱ εἰς ὥριμον ἡλικίαν ἑτοιμαζόμενοι διὰ τὸν ὑμέναιον καὶ τὴν ἐν συζυγίᾳ ἐπίτευξιν τῆς εὐτυχοῦς κατὰ τὸ δυνατὸν διαπλεύσεως τοῦ οἰκογενειακοῦ των βίου διὰ τῆς ἀποκτήσεως ὅσον πλείστων νέων βλαστῶν τοῦ οἴκου των. Ὅλοι λοιπὸν ὀφείλομεν νὰ συνειδητοποιήσωμεν τὸ μέγα χρέος, τὸ ὁποῖον ἔχομεν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς πρωτίστως, ἀλλὰ καὶ πρὸς διασφάλισιν τῆς μεμαρτυρημένης ἱστορικῶς γιγαντώδους Ἑλληνικῆς φυλῆς. Πῶς καὶ κατὰ ποῖον τρόπον θὰ μεθοδεύσωμεν τὸ ἔργον μας ἕκαστος διὰ νὰ ἐπιτελέσωμεν καὶ τὸ καθῆκον μας ἔναντι τοῦ Ἔθνους, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὴν διασφάλισιν τοῦ μεγαλειώδους ἐπιτεύγματος τοῦ Ἀρχαιοελληνικοῦ καὶ Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τῆς συνεχίσεως τῆς κληρονομηθείσης δημιουργικῆς πνευματικότητος τῆς φυλῆς μας, θὰ λάβωμεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἴπωμεν ἐν συνεχείᾳ τῶν περὶ «τεκνογονίας» ἄρθρων. Διότι, ἐπαναλαμβάνομεν, ἐκ τῆς ὀρθῆς κατανοήσεως ὑπὸ πάντων τῆς ἀνυπολογίστου σημασίας πού ἔχει τὸ ὅλον θέμα, θὰ ἐξαρτηθῇ καὶ τὸ μέλλον τῆς Πατρίδος μας.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Ἀκαδημαϊκὸς
Ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΒΙΟΣ

Ὁ Γρηγόριος Ἰωάννου Ζιγαβηνὸς ἐγεννήθη τῇ 20ῇ Ἰανουαρίου τοῦ 1835 ἐν Κύμῃ τῆς Εὐβοίας[1]. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἰωάννης ἐγεννήθη εἰς τὴν Φώκαιαν τῆς Μ. Ἀσίας, εἶχε δὲ τὸ ἐπίθετον Γιαμαλῆς. Ἦτο ναυτικὸς καὶ ἐγκατεστάθη ἀρχικῶς εἰς τὴν παρὰ τὴν Εὔβοιαν νῆσον Σκῦρον, κινούμενος μὲ τὸ πλοῖον αὐτοῦ ἐπαγγελματικῶς μεταξὺ Σκύρου καὶ Κύμης. Ὅταν ἀργότερον ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Κύμην ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Κυμαίων Σκυριανός, ὡς ἐκ Σκύρου ἐλθὼν εἰς τὴν Κύμην, καὶ οὕτω πως ἐκαλύφθη τὸ ἀρχικὸν ἐπίθετον αὐτοῦ Γιαμαλῆς διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ τοπωνυμικοῦ ἐπιθέτου Σκυριανός. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐγεννήθη εἰς τὴν Κύμην καὶ ἔφερε τὸ σπάνιον ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ Ἰωσὴφ καὶ θυγατρὸς τοῦ Πετεφρῆ Ἀσυνὲθ (Γένεσις 41,45) ἢ Ἀσυνοῦ κατὰ τὴν Κυμαϊκὴν διάλεκτον, ἦτο ὡραιοτάτη μοναχοκόρη καὶ εἶχε τὸ ἐπίθετον Λυριτζῆ. Ὁ Γρηγόριος ἐγεννήθη ὅταν ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἦγε τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῆς, ὑπῆρξε δὲ ὁ πρωτότοκος αὐτῆς υἱός, ὀνομασθεὶς Γεώργιος. Τοὺς τόπους καταγωγῆς τῶν γονέων αὐτοῦ, ἤτοι τὴν Φώκαιαν καὶ τὴν Κύμην, τὴν καὶ γενέτειραν αὐτοῦ, ἐτίμησε δεόντως ὁ Γρηγόριος εἰς τὸν «Λόγον περὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς Δύσεως», τὸν ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τῆς εἰκοστῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος τῆς θεμελιώσεως τῆς Μασσαλίας (1899), ἀναφερθεὶς εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ εἰς τὰς ἀποικίας αὐτῶν. Ἡ «περιφημοτέρα» δὲ ἀποικία τῆς «ἐνδόξου Φωκαίας» ὑπῆρξεν ἡ «Ἑλληνοπρεπὴς» Μασσαλία. Ἐξ ἄλλου ἡ ἀπὸ τοῦ ὀγδόου π.Χ. αἰῶνος ὑπάρχουσα Κύμη τῆς Εὐβοίας, ἐγένετο μητρόπολις τῆς ἐν Αἰολίδι (Μ. Ἀσίᾳ) Κύμης, καὶ τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Κύμης, «εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη Σίβυλλα ἡ Κυμαία, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποδίδονται τὰ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ τῆς Ρώμης ἄλλοτε φυλαττόμενα ἱερὰ βιβλία, τὰ ἀφανισθέντα κατὰ τὴν πυρκαϊὰν ἐπὶ Σύλλα». Οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἀπέκτησαν καὶ ἄλλα 7 τέκνα, 4 ἄρρενα καὶ 3 θήλεα, ἤτοι τὸν Ἀναστάσιον ὅστις ἔγινε φιλόλογος καθηγητής, τὸν Δημήτριον ὅστις ἔγινε τηλεγραφητής, τὸν Κωνσταντῖνον γενόμενον πολιτικὸν μηχανικὸν καὶ τὸν Νικόλαον, ὅστις ἔγινεν ἱερεὺς καὶ ἐφημέρευσεν ἀρχικῶς ἐν Βάρνῃ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐδίδαξεν ἐκεῖ ὡς δημοδιδάσκαλος, ἀκολούθως δέ, ὡς πρόσφυξ ἐκ Βουλγαρίας, ἐφημέρευσεν εἰς τὸν Ἱ. Ναὸν τοῦ Τιμίου Προδρόμου τοῦ Κοιμητηρίου Χαλκίδος. Αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὠνομάζοντο Μαρία, Ἑλένη καὶ Αἰκατερίνη. Οἱ γονεῖς αὐτοῦ ὑπῆρξαν εὐσεβεῖς, εὐγνωμονῶν δὲ πρὸς αὐτοὺς ὁ Γρηγόριος ἀφιέρωσε τὸν πρῶτον τόμον τῆς ὑπ' αὐτοῦ συγγραφείσης «Ἱστορίας Ἐκκλησιαστικῆς» διὰ τῆς ἀναγραφῆς «Ταῖς μακαρίαις ψυχαῖς τῶν εὐσεβῶν καὶ ἀοιδίμων γονέων μου ἱερόν».

Ὁ πατὴρ αὐτοῦ εἶχεν ἰδικόν του «καΐκι» καί, ὡς προανεφέρθη, ἐκινεῖτο μεταξὺ Κύμης καὶ Σκύρου ἀλλὰ καὶ πέραν αὐτῆς μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐργαζόμενος πρὸς συντήρησιν τῆς πολυμελοῦς οἰκογενείας αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ του Γεωργίου ἀπὸ τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον τῆς Κύμης, παρέλαβεν αὐτὸν κατὰ ἓν ταξίδιον αὐτοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἀφῆκεν αὐτὸν ἵνα ἐργασθῇ ὡς ὑπηρέτης εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρώσσου πρεσβευτοῦ. Εὐσυνειδήτως ἐπιτελῶν τὰ ὑπηρετικὰ καθήκοντα αὐτοῦ ὁ μικρὸς Γεώργιος, εὕρισκε χρόνον νὰ μελετᾷ θρησκευτικὰ βιβλία κατὰ τὴν νύκτα, διότι ἦτο φιλομαθὴς καὶ εἶχεν ἐκ νεαρᾶς εἰσέτι ἡλικίας τὴν κλίσιν πρὸς τὴν ἱερωσύνην. Ταῦτα ἐκτιμήσας ὁ Ρῶσσος πρεσβευτὴς καὶ πληροφορηθεὶς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Γεωργίου ὅπως συνεχίσῃ τὴν περαιτέρω μόρφωσιν εἰς τὸ Γυμνάσιον, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ τύχῃ οὗτος γυμνασιακῆς μορφώσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει καί, πρὸς τούτοις, συνέστησεν αὐτὸν εἰς τοὺς παράγοντας τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς. Μετὰ τὰς ὡς ἄνω πολλὰς δυσκολίας, ὁ Γεώργιος ἔμεινε πλησίον τοῦ Μητροπολίτου Δέρκων Νεοφύτου Β΄ καὶ τυχὼν προστασίας αὐτοῦ εἰσήχθη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης, κατὰ δὲ τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω Γέροντος αὐτοῦ διάκονος, μετωνομασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ Γρηγόριος, καὶ ἀντὶ Σκυριανοῦ, Ζιγαβηνός, κατὰ τὴν τότε κρατοῦσαν συνήθειαν νὰ δίδωνται εἰς τοὺς σπουδαστὰς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης ἐπίθετα Βυζαντινῶν Ἐκκλησιαστικῶν προσωπικοτήτων, ὡς ἐν προκειμένῳ τοῦ Εὐθυμίου Ζιγαβηνοῦ[2], τοῦ ἐπιφανοῦς δηλονότι συστηματικοῦ θεο-

---

1) Ὁ καθηγητὴς Ἀπόστολος Μέξης εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ «Ἡ ἐν Χάλκῃ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ Ἱστορικὰ Σημειώματα (1844 - 1935)», Ἐν Κωνσταντινουπόλει, σελ. 204, ἐσφαλμένως ἀναγράφει ὡς γενέτειραν τοῦ Γρηγορίου Ζιγαβηνοῦ τὴν Χίον, καὶ ἐσφαλμένως ὡσαύτως σημειοῖ ὡς ἐπίθετον αὐτοῦ Σταυριανός, ἐνῷ εἰς τὴν σελίδα 37 σημ. 1 τοῦ ὡς ἄνω ἔργου αὐτοῦ ὀρθῶς ἀναγράφει τὸ ἐπίθετον αὐτοῦ Σκυριανός. Ἐν ἀκριβείᾳ, τὸ ἐπίθετον εἶναι Σκυριανοῦ.

2) Ἐκτὸς τῆς γραφῆς ταύτης, ὑπάρχουν καὶ αἱ γραφαὶ Ζυγαδηνὸς καὶ Ζυγαβηνός. Ὁ Γρηγόριος προτιμᾷ τὴν γραφὴν Ζιγαβηνός. Ἡ πληροφορία περὶ τῆς εἰς διάκονον χειροτονίας τοῦ Γρηγορίου Ζιγαβηνοῦ κατὰ τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Δέρκων Νεοφύτου, προέρχεται ἀπὸ τὴν Νεκρολογίαν διὰ τὸν Γρηγόριον, τὴν ὁποίαν ὁ Μανουὴλ Γεδεὼν ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν» Κωνσταντινουπόλεως, (ἔτος ΛΑ΄, ἀριθ. 40, τῆς 23 Ὀκτωβρίου 1910, σελ. 317). Δοθέντος ὅτι ὁ Δέρκων Νεόφυτος Β΄ ὁ Βεγλερῆς ἢ Ψαρούδης ἀρχιεράτευσε κατὰ τὰ ἔτη 1842 - 1853, ὁ δὲ Γρηγόριος Ζιγαβηνὸς ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1835, οὗτος πρέπει νὰ ἐχειροτονήθη εἰς ἡλικίαν τοὐλάχιστον 18 ἐτῶν. Δὲν πρέπει, ἐξ ἄλλου, νὰ γίνῃ ἀποδεκτόν, ὅτι ὁ Γρηγόριος ἔτυχε προστασίας καὶ ἐχειροτονήθη εἰς διάκονον ὑπὸ τοῦ Δέρ-

λόγου καὶ ἐξηγητοῦ τῶν Ψαλμῶν καὶ βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀκμάσαντος κατὰ τὸ τέλος τῆς ἑνδεκάτης καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος[3]. Τὰς ἐν Χάλκῃ θεολογικὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐπεράτωσε κατὰ τὸ ἔτος 1863, ἀριστεύσας[4]. Εὐθὺς μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ πτυχίου αὐτοῦ ὁ Γρηγόριος ὑπηρέτησε κατὰ τὰ ἔτη 1863 - 1864 ὡς Ἱεροκήρυξ παρὰ τῷ Μητροπολίτῃ Λαρίσης Στεφάνῳ τῷ Κυδωνιεῖ (1860 - 1870), καὶ ἀκολούθως διωρίσθη Διευθυντὴς τῶν Ἐκπαιδευτηρίων τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Κίου[5].

Ὁ Γρηγόριος, ὡς ἀριστεύσας, ὑπεδείχθη ὑπὸ τῆς Ἐφορείας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης διὰ νὰ μεταβῇ, χάριν ἀνωτέρων σπουδῶν, εἰς τὴν ἐν Κιέβῳ Ρωσσικὴν Ἀκαδημίαν καὶ ἐκεῖ μεταβάς, ἀποφάσει τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, συνέχισε ἀνωτέρας θεολογικὰς σπουδὰς κατὰ τὰ ἔτη 1869 - 1872. Σκοπὸς δὲ διὰ τὸν ὁποῖον ἐστέλλοντο ἀπόφοιτοι τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης διὰ περαιτέρω σπουδὰς ἦτο ἡ χρησιμοποίησις τῶν μετεκπαιδευομένων ὡς καθηγητῶν τῆς εἰρημένης Σχολῆς. Ὁμοῦ μετὰ τοῦ Γρηγορίου ἐστάλη τότε εἰς τὸ Κίεβον καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Βαφείδης, γενόμενος μετὰ ταῦτα Μητροπολίτης Μαρωνείας, ἔπειτα Σερρῶν, εἶτα Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης καὶ τέλος Διδυμοτείχου. Ὅτε δὲ ἐπανῆλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐδίδαξαν ἀμφότεροι θεολογικὰ μαθήματα εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν σλαυωνικὴν γλῶσσαν[6]. Εἰδικώτερον ὁ Γρηγόριος γνωρίζων, πλὴν τῆς σλαυωνικῆς, τὴν λατινικὴν καὶ τὴν γαλλικήν, ἐδίδαξεν ὡς καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς ταύτης Σχολῆς Ποιμαντικήν, Κανονικὸν Δίκαιον καὶ Ὁμιλητικήν, μαθήματα διὰ τὰ ὁποῖα κατήρτισε διδακτικὰς Σημειώσεις. Ἡ καθηγεσία αὐτοῦ ἤρχισεν ἀπὸ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1872 διαρκέσασα μέχρι τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1883 - 1884, ἤτοι ἐπὶ μίαν δωδεκαετίαν. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς καθηγεσίας αὐτοῦ, ἔλαβε μέρος, ἱεροδιάκονος εἰσέτι ὤν, ὡς «καθηγητὴς τῆς Θεολογίας» εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ἔτει 1872 κατὰ μῆνα Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον συγκληθεῖσαν «Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον» περὶ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Βουλγαρικοῦ ζητήματος, ἥτις ἐκήρυξε τοὺς Βουλγάρους σχισματικούς, τὰ Πρακτικὰ τῆς ὁποίας καὶ ὑπέγραψε, ἀλλὰ δὲν φέρεται ὡς λαβὼν μέρος εἰς τὰς συζητήσεις, ἅτε διάκονος ὤν, καθ' ὃν χρόνον ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκείνῃ Συνόδῳ ἔλαβον μέρος Πατριάρχαι καὶ Μητροπολῖται[7]. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἐχειροτονήθη εἰς πρεσβύτερον καὶ ἐχειροθετήθη εἰς Ἀρχιμανδρίτην. Ὁ Γρηγόριος, ἐκτὸς τῆς καθηγεσίας αὐτοῦ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης, διετέλεσε καὶ προσωρινὸς ἐν αὐτῇ Σχολάρχης, καὶ συγκεκριμένως κατὰ τὰ ἔτη 1876 - 1877, ὅτε ὁ πρὸ αὐτοῦ Σχολάρχης Ἀγχιάλου Βασίλειος μετετέθη, ἐν ἔτει 1876, εἰς Σμύρνην[8].

Ὁ Γρηγόριος, ἀφοῦ ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἦλθεν ἐξ Εὐβοίας εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐμορφώθη ἐν συνεχείᾳ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης καὶ ἐν Κιέβῳ, καὶ ἀφοῦ ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ πρεσβύτερος καὶ προεχειρίσθη εἰς Ἀρχιμανδρίτην ἐν τῷ κλίματι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καὶ διέπρεψεν ὡς καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, καὶ κατέστη γνωστὸς πέραν τοῦ κέντρου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὡς ἀξιοσέβαστος ἱερατικὴ προσωπικότης μὲ βαθεῖαν θεολογικὴν κατάρτισιν, ἐκλήθη, κατόπιν προτάσεως ἀπὸ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος τῆς ἐν Γαλλίᾳ Μασσαλίας, ἵνα καταστῇ Ἐκκλησιαστικὸς αὐτῆς ἡγέτης καὶ προϊστάμενος. Ἀποδεχθεὶς δὲ τὴν πρόσκλησιν, διωρίσθη ἐν ἔτει 1884 ὑπὸ τοῦ Οἰκουμε-

---

κων Νεοφύτου Γ' τοῦ Δρυμάδη (1865 - 1875), διότι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, θὰ ἔπρεπε νὰ χειροτονηθῇ εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν 30, ἴσως καὶ περισσοτέρων ἐτῶν. Ἀλλὰ τοιαύτη περίπτωσις δὲν ὑπάρχει διότι ὁ Γρηγόριος Ζιγαβηνὸς κατὰ τὸ ἔτος 1862, ἤτοι πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ποιμαντορίας τοῦ Δέρκων Νεοφύτου Γ' (1865), ἐδημοσίευσεν ὡς ἱεροδιάκονος καὶ φοιτητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης τὴν μελέτην αὐτοῦ «Φιρμιλιανὸς καὶ ἡ ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἅγιον Κυπριανὸν ἐκ τοῦ λατινικοῦ μεταφρασθεῖσα» εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐκκλησιαστικὸν περιοδικὸν «Εὐαγγελικὸς Κήρυξ». Περὶ τῆς ἐντάξεως αὐτοῦ ἀπὸ νεαρᾶς εἰσέτι ἡλικίας εἰς τὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Γρηγόριος γράφει εἰς τὸ περιοδικὸν του «Ὁ Ἐξηγητὴς τῶν Ἁγίων Γραφῶν» σχετικῶς, ἐν μετριοφροσύνῃ, τὰ ἑξῆς: «.. ἐλάχιστα ἐπράξαμεν καὶ πράττομεν ἀπέναντι τῶν ὀφειλομένων εἰς τὴν γεραρὰν καὶ ἁγίαν καὶ Ὀρθόδοξον τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, εἰς ἣν ἐκ νεότητος ἀφιερώθημεν» («Ὁ Ἐξηγητὴς τῶν Ἁγίων Γραφῶν», ἔτος Γ', ἀριθμ. φύλλου 14, τῆς 30 Ἰουλίου 1892, σελ. 210).

3) Περὶ τῆς μετονομασίας τοῦ Φιλοθέου Βρυεννίου βλέπε ἐν Ἀποστόλου Μέξη, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 202, σημ. 1.

4) Ἀποστόλου Μέξη, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 204. — Βασιλείου Σταυρίδου, «Ἡ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης 1923 μέχρι σήμερον», τόμος Β', Ἀθῆναι 1968, σελ. 148. Καὶ ἐνταῦθα ἐσφαλμένως ἀναγράφεται ὡς γενέτειρα τοῦ Γρηγορίου Ζιγαβηνοῦ ἡ Χίος.

5) «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», Κωνσταντινούπολις, ἔτος ΛΑ', ἀριθ. 40, τῆς 23 Ὀκτωβρίου 1910, σελ. 317.

6) Ἀποστόλου Μέξη, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 107 σημ. 1 καὶ σελ. 207. — Βασιλείου Σταυρίδου, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 83.

7) «Πρακτικὰ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει... περὶ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Βουλγαρικοῦ ζητήματος», Κωνσταντινούπολις, σελ. 4, 17, 66 καὶ 96.

8) Ἀποστόλου Μέξη, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 119, 122, 132. — Βασιλείου Σταυρίδου, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 83.

νικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὴν θέσιν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν παρέμεινεν ἐπὶ μίαν εἰκοσιεξαετίαν, ἤτοι μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐπισυμβάντος ἐν ἔτει 1910.

Εἰς τὴν ἀξιόλογον ἱστορίαν ἔχουσαν Ἑλληνικὴν Ὀρθόδοξον Κοινότητα τῆς Μασσαλίας διεδέχθη ὡς προϊστάμενος αὐτῆς τὸν ἐκ Κεφαλληνίας Ἀρχιμανδρίτην Γερμανὸν Καλλιγᾶν, ὅστις εἶχε καὶ αὐτὸς ἀποφοιτήσει ἐν ἔτει 1874 ἐκ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, καὶ ἀφοῦ παρέμεινεν ἐν Μασσαλίᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1880 - 1884, ἐγένετο ἐν ἔτει 1884 Ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας καὶ ἀκολούθως ἐν ἔτει 1889 προήχθη εἰς Μητροπολίτην Ἀθηνῶν. Εἷς ἐκ τῶν προκατόχων τοῦ Γρηγορίου Ζιγαβηνοῦ ἐν τῇ προϊσταμενίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Κοινότητος τῆς Μασσαλίας ὑπῆρξε καὶ ὁ Εὐβοεὺς Ἀρχιμανδρίτης Ναθαναὴλ Ἰωάννου, ἀξιόλογος καὶ ἀξιοσέβαστος ἱερατικὴ συντηρητικὴ προσωπικότης τῆς χρονικῆς περιόδου τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ὅστις ἀπεμνημόνευσε τοὺς ἀγῶνας ἐν τῇ μεγαλονήσῳ ταύτῃ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἐκείνην εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ «Εὐβοϊκὰ» καί, ἀφοῦ εἰργάσθη ἐν Μασσαλίᾳ, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διατελέσας ἱεροκήρυξ Κυκλάδων, ἀπέθανε τῇ 16 Ἰανουαρίου τοῦ 1880[9].

Ἡ εὐσεβὴς Ἑλληνικὴ Κοινότης τῆς Μασσαλίας ἠγαπήθη παρὰ τοῦ Γρηγορίου εἰς ὑπέρμετρον βαθμόν, Τὴν ἀγάπην του ταύτην διὰ τὴν «ἔνδοξον μεγαλόπολιν» τῆς Μασσαλίας τὴν ἀπαθανάτισεν εἰς τὸ «Ἱστορικὸν περὶ τῆς Μασσαλίας καὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐν Προβηγκίᾳ», τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη ἐν ἔτει 1899 εἰς τὸ ἔργον του «Λόγος περὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς Δύσεως», ὡς θὰ ἀναπτυχθῇ κατωτέρω. Ἐκτὸς τούτου, ἡ ἀγάπη του καὶ ἡ τιμὴ πρὸς τὴν Μασσαλίαν μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντος «Ἐγκολπίου Προσευχηταρίου» «Τῇ εὐσεβεῖ καὶ Ὀρθοδόξῳ ἐν Χριστῷ, ἐμοὶ δὲ προσφιλεστάτῃ Ἑλληνικῇ Κοινότητι Μασσαλίας ἱερόν».

Ἕτερον δεῖγμα τῆς ἀφοσιώσεώς του εἰς τὴν εἰρημένην Κοινότητα τῆς Μασσαλίας καὶ εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ πνευματικῶν ἀναγκῶν αὐτῆς, ἀλλὰ ἐν ταὐτῷ καὶ δεῖγμα τῆς περὶ ἑαυτοῦ μετριόφρονος γνώμης, εἶναι καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι, καίτοι συμπεριελήφθη εἰς τὸ τριπρόσωπον ψηφοδέλτιον διὰ νὰ γίνῃ Ἀρχιερεύς, ἠρνήθη τοιαύτην προαγωγήν. Συγκεκριμένως, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 13 Ἰουνίου 1901 ἀπεφάσισε τὴν πλήρωσιν τῆς ἀπὸ δέκα τριῶν ἐτῶν χηρευούσης Ἐπισκοπῆς Φωκίδος καί, κατὰ τὴν τότε κρατοῦσαν νομοθεσίαν, (Νόμος Σ' τοῦ 1852, ἄρθρον Γ'), ἐπρότεινεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν πρὸς πρόκρισιν ὑπ' αὐτοῦ τρεῖς ὑπ' αὐτῆς ἐκλεγέντας Ἀρχιμανδρίτας, ἤτοι τοὺς Νεκτάριον Παπαγεωργίου, Γρηγόριον Ζιγαβηνὸν καὶ Παντελεήμονα Κριεζῆν. Ὁ Γρηγόριος ὅμως, πληροφορηθεὶς τὴν πρότασιν ταύτην τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὑπέβαλεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὑποψηφιότητος, τὸ δὲ Ὑπουργεῖον ἀνεκοίνωσε ταύτην εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον μετὰ τῆς παρακλήσεως «ὅπως προβῇ εἰς νέαν διὰ τὴν Ἐπισκοπὴν ἐκείνην πρότασιν»[10]. Περαιτέρω, τῇ 10 Ἰουλίου 1906 ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀπεφάσισε νὰ πληρώσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1903 χηρεύουσαν Ἐπισκοπὴν Μαντινείας καὶ Κυνουρίας καὶ ἐπρότεινεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὡς ὑποψηφίους τοὺς Ἀρχιμανδρίτας Γερμανὸν Μεταξᾶν, Γρηγόριον Ζιγαβηνὸν καὶ Ἰωακεὶμ

---

9) Χρυσοστόμου Θέμελη Μητροπολίτου Μεσσηνίας «Ὕφος καὶ ἦθος τοῦ Ναθαναὴλ Ἰωάννου εἰς τὰ «Εὐβοϊκὰ» αὐτοῦ», Ἀθῆναι 1972 (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ «Ἀρχείου Εὐβοϊκῶν Μελετῶν»). Τοῦ αὐτοῦ, «Ὁ «Λόγος περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς» τοῦ Ναθαναὴλ Ἰωάννου», Ἀθῆναι 1976 (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ «Ἀρχείου Εὐβοϊκῶν Μελετῶν»). Σημειωτέον ὅτι ὁ Γρηγόριος ἐκθέτει τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν διορισμὸν αὐτοῦ ὡς ἐκκλησιαστικῶς προϊσταμένου τῆς ἐν Μασσαλίᾳ Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινότητος καὶ Ἐκκλησίας, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸ μνημόσυνον τῆς προϊσταμένης αὐτοῦ Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς διὰ τῶν ἑξῆς: «Πρὸ εἴκοσι καὶ δύο ἐτῶν συμπεπληρωμένων (ἀπὸ τοῦ 1884 ἔτους) προσκληθεὶς ἀπὸ καθηγητοῦ τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς τῆς Χάλκης Σχολῆς, ἐν ᾗ ἐπὶ δωδεκαετίαν παρέδιδον πρὸς τοῖς ἄλλοις θεολογικοῖς μαθήμασι καὶ τὸ Κανονικὸν Δίκαιον, καὶ ἐγκαταστὰς ὡς ἐκκλησιαστικῶς προϊστάμενος τῆς ἐν Μασσαλίᾳ ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Κοινότητος καὶ Ἐκκλησίας εὐχαριστήθην τὰ μέγιστα ἐκ τῆς πρὸ πολλοῦ τεθεσπισμένης καὶ ἐπικρατούσης ἐν τῇ ἱερᾷ ἐκκλησίᾳ κανονικῆς καὶ εὐσεβοῦς διατάξεως τῆς θείας λατρείας καὶ τῆς εὐλαβοῦς στάσεως τῶν ἐκκλησιαζομένων ὀρθοδόξων Χριστιανῶν· ἐφάνη μοι ὅμως λίαν παράδοξον τὸ ἐν τῇ Θείᾳ Λειτουργίᾳ μνημόσυνον τοῦ ὀνόματος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, διότι ἐφρόνουν, ὅτι κανονικὸν καὶ νόμιμον ἦτο τὸ μνημόσυνον τοῦ ὀνόματος τοῦ κατὰ καιροὺς Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ἐρωτήσας, ὡς ἔδει, τὰ περὶ τούτου, ἔμαθον ὅτι ἡ ὀρθόδοξος τῆς Μασσαλίας Κοινότης, συμφώνως πρὸς τὸν ὀργανικὸν αὐτῆς Κανονισμόν, ἔκρινε δι' ἰδίους αὐτῆς λόγους νὰ μνημονεύηται ἐν ταῖς θείαις λειτουργίαις ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐρωτηθεὶς δ' ἐνταῦθα πολλάκις, ἂν τοῦτο εἶναι κανονικόν ἐξέφρασα τὴν ταπεινήν μου γνώμην, ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι μὲν κανονικόν, ἀλλ' εἶναι ζήτημα ἄλυτον καὶ ἀνεκτὸν μέχρι τοῦδε μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, αἵτινες χάριν τῆς ἀμοιβαίας ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης καὶ χάριν τῆς ἀδελφικῆς ἐπικοινωνίας αὐτῶν ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης ἀνέχονται τὸ μέχρι τοῦδε ἀκανονίστως γινόμενον». (Γρ. Ζιγαβηνοῦ Ἀρχιμανδρίτου «Αἱ ἐν διασπορᾷ Ὀρθόδοξοι παροικίαι καὶ Ἐκκλησίαι», Ἀθήνησι 1908, σελ. 15-16).

10) Βασιλείου Ἀτέση Μητροπολίτου πρώην Λήμνου «Ἐπίτομος Ἐπισκοπικὴ Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι σήμερον», τόμος Β', Ἀθῆναι 1953, σελ. 125-126.

Σπετσιέρην. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ Ὑπουργεῖον ἐπρότεινε πρὸς *χειροτονίαν εἰς* Ἐπίσκοπον τῆς Ἐπαρχίας Μαντινείας καὶ Κυνουρίας τὸν Ἀρχιμ. Γερμανὸν Μεταξᾶν[11]. Ὁ Μ. Χαρτοφύλαξ καὶ Χρονογράφος τῆς Μ. Ἐκκλησίας Μανουὴλ Γεδεών, τιμῶν τὸν Γρηγόριον Ζιγαβηνὸν διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν παιδείαν αὐτοῦ, δὲν ἐπεδοκίμασε τὴν ἄρνησιν τοῦ Γρηγορίου νὰ ἀνυψωθῇ εἰς τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα, ἐπὶ λέξει δὲ γράφει: «Εἰ δέ τινες τῶν ψηφισθέντων, ο ὐ φρονίμως ποιοῦντες, ἠρνήσαντο ὑπακοὴν εἰς τὴν φωνὴν τῆς Συνόδου, ὡς ὁ Ἰάκωβος τῆς Μόσχας, ὁ Πεφάνης τῆς Ὀδησσοῦ, ὁ Ζιγαβηνὸς τῆς Μασσαλίας, ὁ Ἀκάκιος τῆς Λειψίας...»[12]. Εἰς τὴν Μασσαλίαν, ὁμοῦ μετὰ τῆς εὐδοκίμου καὶ ὑποδειγματικῆς αὐτοῦ ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῶν Ἑλλήνων Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ὁ Γρηγόριος ἀνέπτυξε καὶ μίαν ἀξίαν λόγου θεολογικὴν συγγραφικὴν δραστηριότητα, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος κατωτέρω. Φαίνεται ὅτι ὁ Γρηγόριος, λόγῳ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχικῶν τότε ἐρίδων, δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἀναδειχθῇ ἀρχιερεὺς τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἡ δὲ μετάβασις καὶ πολυχρόνιος διαμονὴ αὐτοῦ ἐν Μασσαλίᾳ ἴσως νὰ σχετίζεται πρὸς τὰς ὡς ἄνω ἔριδας[13]. «Εἰλικρινὴς πρὸς φίλους ὢν καὶ εὐέντευκτος ὑπηρέτησε τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ γραφῆς καὶ διδασκαλίας» καὶ ἀπεβίωσεν ἐκ πνευμονίας ἐν Μασσαλίᾳ τῇ 4ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1910 εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν «μνήμην λιπὼν λογίου κληρικοῦ φιλοπόνου, ζηλοῦντος τὴν εὔκλειαν τῆς Μ. Ἐκκλησίας», κατὰ τὸν προαναφερθέντα Μανουὴλ Γεδεών[14]. Ἀγαπῶν τὴν γενέτειραν αὐτοῦ Κύμην, ἐξέφρασε κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ βίου του τὴν σφοδρὰν του ἐπιθυμίαν νὰ ταφῇ εἰς αὐτήν. Ἡ σορός του μετεφέρθη διὰ πλοίου ἐκ Μασσαλίας εἰς τὸ Ἀλιβέριον καὶ ἐκεῖθεν ἐν πομπῇ μὲ ἁμάξας εἰς τὴν Κύμην, ἔνθα ἐτελέσθη πάνδημος ἡ Νεκρώσιμος Ἀκολουθία καὶ ἐγένετο ὁ ἐνταφιασμὸς αὐτοῦ εἰς τὸ Κοιμητήριον τοῦ Προφήτου Ἠλιοὺ Κύμης. Ἐπὶ τῆς ἐπιταφίου πλακὸς ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς:

Ἐνθάδε κεῖται

Γρηγόριος Ζιγαβηνὸς

Ἀρχιμανδρίτης

Πρωθιερεὺς τῆς ἐν Μασσαλίᾳ

Κοινότητος

Γεννηθεὶς ἐν Κύμῃ τῷ 1835

Ἀποθανὼν ἐν Μασσαλίᾳ

τῇ 4 Ὀκτωβρίου 1910.

Ἡ λαμπρότης τοῦ ἱερατικοῦ βίου τοῦ Γρηγορίου Ζιγαβηνοῦ ἦτο συνδεδεμένη καὶ μετ' ἐξόχων φιλανθρώπων διαθέσεων, αἱ ὁποῖαι ἀνέδειξαν αὐτόν, ἐν ζωῇ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του, εὐεργέτην ἰδίως τῶν πτωχῶν Κυμαίων ναυτικῶν καὶ τῶν ἀπόρων κορασίδων, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον ἀθόρυβον καὶ ἀφανῆ, κατὰ τὴν προτροπὴν τοῦ Εὐαγγελίου «Σοῦ δὲ ποιοῦντος ἐλεημοσύνην μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου» (Ματθ. 6,3). Κατ' ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ἐμοιράσθησαν χρήματα μετὰ τὸν θάνατόν του, ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου, εἰς Ἱδρύματα ἐν Κύμῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους. Εἰς κεντρικὸν σημεῖον τῆς Κύμης ὑπῆρχεν ἄλλοτε μία βρύσις, ἄνωθεν τοῦ κρουνοῦ τῆς ὁποίας ἐπὶ μαρμάρου, σῳζομένου εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας τοῦ πατρὸς τοῦ Γρηγορίου, ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς δηλωτικὰ τῆς μετὰ θάνατον χρηματικῆς συμβολῆς αὐτοῦ διὰ τὴν ὕδρευσιν τῶν κατοίκων αὐτῆς: «Ἔτος 1911. Εἰς μνήμην Γρηγορίου Ζιγαβηνοῦ Ἀρχιμανδρίτου». Ἡ ταπεινοφροσύνη αὐτοῦ ἦτο συνδεδεμένη μετὰ πολλῆς μετριοφροσύνης. Τὰ βιβλία τῆς πλουσιωτάτης καὶ πολυτίμου βιβλιοθήκης αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπεθύμει νὰ ἀφήσῃ εἰς τὴν γενέτειράν του, ἐδόθησαν εἰς τὴν Βαλλιάνειον βιβλιοθήκην καὶ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων.

(Συνεχίζεται)

† Ο ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

---

11) Βασιλείου Ἀτέση Μητροπολίτου πρώην Λήμνου, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 228-230.

12) Ἀρχιμ. Εὐγενίου Κωσταρίδου «Ἡ σύγχρονος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία», Ἀθῆναι 1921, σελ. 598.

13) Νικολάου Ξ. Καράπα «Κύμη ὁ ἐξώστης τοῦ Αἰγαίου», Ἀθῆναι 1955, σελ. 175-176.

14) «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», Κωνσταντινούπολις, ἔτος ΛΑ', ἀριθ. 40, τῆς 23 Ὀκτωβρίου 1910, σελ. 318.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

'Αριθ. { Πρωτ. 235 / Διεκπ. 100 'Αθήνησι τῇ 21-1-1981

Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν παραγρ. 2 τοῦ ἄρθρου 19 τοῦ Ν. 590) 1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» δημοσιεύομεν κατωτέρω «Προκαταρκτικὸν Πίνακα» κληρικῶν προταθέντων διὰ τὴν ἐγγραφὴν των εἰς τὸν κατάλογον τῶν πρὸς Ἀρχιερατείαν Ἐκλογίμων καὶ ἐχόντων τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὁριζόμενα προσόντα.

Συμφώνως πρὸς τὴν παραγρ. 2 τοῦ ἄρθρου 20 τοῦ Ν. 590) 1977, κατὰ τῆς ἐγγραφῆς ὑποψηφίου τινὸς ἐκ τῶν κατωτέρω προτεινομένων, δύναται νὰ ἀσκηθῇ παρ' οἱουδήποτε κληρικοῦ ἢ λαϊκοῦ ἔνστασις, ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὁ προτεινόμενος δὲν διαθέτει τὰ πρὸς Ἀρχιερατείαν οὐσιαστικὰ ἢ τυπικὰ προσόντα.

Ἡ ἔνστασις αὐτὴ δύναται νὰ ὑποβληθῇ εἴτε πρὸς τὸν οἰκεῖον Μητροπολίτην, εἴτε πρὸς τὴν Ἀρχιγραμματείαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου διὰ τὰ περαιτέρω.

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΠΡΟΣ ΕΓΓΡΑΦΗΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΤΑΛΟΓΟΝ
ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΙΑΝ ΕΚΛΟΓΙΜΩΝ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ	ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΕΙΣ ΗΝ ΑΝΗΚΕΙ
1. Ἀρχιμ. ΑΕΡΑΚΗΣ Νικόδημος	Ὕδρας, Σπετσῶν καὶ Αἰγίνης
2. » ΑΛΕΞΙΟΥ Ἰγνάτιος	Ἄρτης
3. » ΒΛΑΧΟΣ Ἱερόθεος	Ἐδέσσης, Πέλλης καὶ Ἀλμωπίας
4. » ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ Πέτρος	Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν
5. » ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ Τιμόθεος	Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου
6. » ΖΩΚΑΡΗΣ Κλήμης	Ἰωαννίνων
7. » ΘΕΟΔΟΣΙΑΔΗΣ Εὐγένιος	Τρίκκης καὶ Σταγῶν
8. » ΘΕΟΧΑΡΗΣ Μάξιμος	Ἄρτης
9. » ΚΑΛΛΑΦΑΤΗΣ Παντελεήμων	Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης
10. » ΜΗΛΙΩΝΗΣ Νεκτάριος	Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν
11. » ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΣ Νικηφόρος	Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν
12. » ΠΕΦΑΝΗΣ Ἀθανάσιος	Κίτρους
13. » ΠΟΥΤΟΣ Ἰγνάτιος	Τρίκκης καὶ Σταγῶν
14. » ΣΤΕΦΑΝΗΣ Δανιήλ	Κίτρους
15. » ΣΤΕΦΑΣ Γεώργιος	Τρίκκης καὶ Σταγῶν
16. » ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ Κύριλλος	Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων

Ἐντολῇ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς

Ἀρχιμ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΛΙΑΠΗΣ

Η ΕΝ ΧΡΙΣΤῼ ΥΠΕΡΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΚΑΙ Η ΑΙΩΝΙΟΤΗΣ*

Ἡ Σάρκωσις τοῦ Θεοῦ Λόγου, τὴν ὁποία ἑωρτάσαμεν, θὰ παραμένῃ διὰ τὸν ἄνθρωπον πάντοτε «Μυστήριον ξένον καὶ παράδοξον».

Πράγματι, ποῖος δύναται λογικῶς νὰ ἑρμηνεύσῃ καὶ νὰ κατανοήσῃ, ὡς σημειώνει ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, «πῶς Θεοῦ Λόγου γίνεται σύλληψις; Πῶς γένεσις σαρκὸς ἄνευ σπορᾶς; Πῶς γέννησις ἄνευ φθορᾶς; Πῶς μήτηρ, ἡ μετὰ τὸν τόκον διαμείνασα Παρθένος; Πῶς ὁ ὑπερτελής, καθ' ἡλικίαν προέκοπτεν; Πῶς ὁ καθαρὸς ἐβαπτίζετο; Πῶς διέτρεφεν ὁ πεινῶν; Πῶς ὁ κοπιῶν ἐχαρίζετο δύναμιν; Πῶς ὁ πάσχων ἐδίδου ἰάματα; Πῶς ὁ θνήσκων ἐζωοποίει; Καὶ ἵνα τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον εἴπω, πῶς ὁ Θεὸς ἄνθρωπος γίνεται; Καὶ τὸ δὴ πλέον μυστηριωδέστερον, πῶς οὐσιωδῶς ἐν σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ὁ Λόγος, ὁ κατ' οὐσίαν ὑποστατικῶς ὅλως ὑπάρχων ἐν τῷ Πατρί; Πῶς ὁ αὐτός, καὶ ὅλος ἐστὶ Θεὸς κατὰ φύσιν, καὶ ὅλος γέγονε κατὰ φύσιν ἄνθρωπος;».

Οὕτω, διὰ τὴν ἀνθρωπίνην λογικὴν τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου θὰ εἶναι ἓν γεγονὸς ἀπρόσιτον καὶ ἀκατάληπτον.

Ἡ προσέγγισίς του θὰ εἶναι δυνατὴ μόνον, ἀφοῦ προηγουμένως θὰ ἔχῃ ἀποβληθῆ ὁ ὀρθολογιστικὸς σκεπτικισμὸς καὶ θὰ ἔχῃ παραμερισθῆ καὶ αὐτὸς ὁ συναισθηματικὸς διάκοσμος τῆς ἑορτῆς μετὰ πάντων τῶν εἰδυλλιακῶν του στοιχείων. Ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ ὑμνογράφος εἰς τοὺς αἴνους τῆς ἡμέρας «οὐ φέρει τὸ μυστήριον ἔρευναν, πίστει μόνῃ τοῦτο πάντες δοξάζομεν...». Ἀληθῶς, ἡ φανέρωσις καὶ βίωσις τοῦ θαύματος τούτου γίνεται μόνον «τοῖς προσκυνοῦσιν ἐν πίστει τὸ μυστήριον», ὡς καὶ πάλιν ὁ ὑμνογράφος σημειοῖ (αἴνους Κυρ. ἦχου πλ. Α').

Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει παραμένομεν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἀτμόσφαιραν τῆς ἑορτῆς, εἰς τοὺς στολισμοὺς καὶ τὰς φωταγωγημένας ὁδούς, εἰς τὰ δῶρα, εἰς τὰς ἑορταστικὰς ἐπισκέψεις καὶ εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν εὐχῶν. Ἑορτάζομεν δηλαδὴ Χριστούγεννα χωρὶς τὴν γέννησιν τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ἀνυποψίαστοι ὡς πρὸς τὸ διατί «γίνεται ὁ Θεὸς ἄνθρωπος» περιοριζόμεθα εἰς τὴν γέννησιν τοῦ ἠθικολόγου Ἰησοῦ, τοῦ ρομαντικοῦ Ναζωραίου, τοῦ κηρύξαντος τὸ «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». Οὕτως, ἀδυνατοῦμεν νὰ προσεγγίσωμεν τὴν Σάρκωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου τὴν γενομένην διὰ τὴν ἰδικήν μας θέωσιν. Διότι, ὡς ὁ μέγας Ἀθανάσιος γράφει, «αὐτὸς γὰρ ἐνηνθρώπησεν, ἵνα ἡμεῖς θεοποιηθῶμεν». Ἡ γέννησις τοῦ Κυρίου δὲν ἐπραγματοποιήθη, διὰ νὰ ἐπιφέρῃ μίαν ἠθικὴν «βελτίωσιν» εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου οὔτε διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας του, ἀλλὰ «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν» (Ἰωάν. α' 14), διὰ νὰ μεταμορφώσῃ καὶ ἀφθαρτοποιήσῃ τὴν ὅλην ἀνθρωπίνην ζωήν, διὰ νὰ τὴν θεώσῃ. Συγχρόνως δὲ νὰ «καινοποιήσῃ» καὶ πάντα τὰ πλαίσια αὐτῆς.

Χρονολογούμενος ὁ Ἄχρονος ἔρχεται νὰ λυτρώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν χρόνον, ὅστις δυναστεύει καὶ ὑποδουλώνει αὐτόν, παρεμβάλλων τὸ νέον στοιχεῖον τῆς αἰωνιότητος.

Χαρακτηριστικῶς ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος σημειοῖ ὅτι «ὁ Θεὸς ἔγινε ἔγχρονος, γιὰ νὰ γίνουμε ἐμεῖς οἱ ἔγχρονοι ἄνθρωποι αἰώνιοι». Οὕτως, ἡ εἴσοδος τοῦ Θεοῦ Λόγου εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν φέρει τὴν μεταμόρφωσιν καὶ ἀφθαρτοποίησιν καὶ τῆς χρονικότητος. Δίδει δηλαδὴ μίαν νέαν διάστασιν εἰς τὸν χρόνον πέραν ἀπὸ ἐκείνας τὰς συμβατικὰς καὶ φευγαλέας μορφάς του, τὰς γνωστὰς ὡς παρελθόν, παρὸν καὶ μέλλον. Πράγματι, ὁ χρόνος ἄνευ τῆς παρεμβάσεως ταύτης τοῦ Θεοῦ θὰ ἦτο δυνάστης καταλυτικὸς καταγράφων κατὰ βάσιν τὴν καθημερινὴν φθορὰν καὶ τὸν θάνατον.

Ἀλλὰ καὶ σήμερον ἡ ἄρνησις τῆς Θείας αὐτῆς Ἐπιφανείας περιορίζει τὸν ἄνθρωπον ἐντὸς τῶν στεγανῶν καὶ καταλυτικῶν ὁρίων τῆς χρονικότητος. Ὅπως γράφει ἀξιόλογος σύγχρονος θεολόγος «δίχως Θεὸ ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἀντικείμενο προσδιορισμένο ἀπόλυτα ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ δουλωμένο στὸ χρόνο. Στὴν τρέχουσα τεχνολογικὴ γλώσσα μας θὰ λέγαμε ὅτι γίνεται ὁ ἄνθρωπος συγκεκριμένη χρονικὴ μονάδα παραγωγῆς καὶ μετρημένη διάρκεια καταναλώσεως. Ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ γίνεται ὀκτάωρο, περιορισμένες χρονικὲς διαφυγὲς «ψυχαγωγίας», ἐτήσιο εἰσόδημα καὶ ἐτήσιες δαπάνες, συντάξιμα χρόνια καὶ τελικὰ δύο ἡμερομηνίες: γεννήσεως καὶ ταφῆς» (Χρ. Γιανναρᾶ «Τὸ προνόμιο τῆς ἀπελπισίας» σελ. 219). Ὄντως, ὁ χρόνος διὰ τὸν πεπτωκότα κόσμον εἶναι εἷς μετρητὴς τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ καὶ ρυθμιστὴς τῶν βιολογικῶν καὶ ὑλικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ καταδυνάστευσις, ὅμως, αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν χρόνον οὐσιαστικῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπερνι-

---

* Ὁμιλία ἥτις ἐγένετο τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1980 τὸ ἑσπέρας, εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, κατὰ τὴν κοπὴν τῆς Βασιλόπιττας.

κηθῇ, ὅταν οὗτος ἀντιμετωπισθῇ δι' ἑνὸς τρόπου ὑπαρξιακοῦ καὶ οὐχὶ ἀντικειμενικοῦ. Ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος εἰς τὰς «ἐξομολογήσεις» του λίαν στοχαστικῶς ἀποδεικνύει τὴν ἀνυπαρξίαν τῶν διακρίσεων τοῦ χρόνου εἰς παρελθόν, παρὸν καὶ μέλλον. Τὸ παρελθόν, λέγει, χάνεται εἰς τὴν ἀφάνειαν καὶ τὴν λήθην καὶ συνεπῶς παύει νὰ ὑφίσταται. Τὸ μέλλον εἶναι ἀβέβαιον καὶ ἄδηλον καὶ δὲν δύναται νὰ εὑρίσκεται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ παρόν, ὅπερ ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἰδικόν του, οὐσιαστικῶς δὲν ἔχει τόπον ἐντὸς τῆς πραγματικότητος, διότι ἀποτελεῖ ἓν μεταβατικὸν σημεῖον, ὁπόθεν θὰ διέλθῃ τὸ μέλλον καὶ θὰ γίνῃ παρελθόν. Τὸ παρὸν δὲν γίνεται οὐδὲ κἂν χρονικὴ στιγμή, διότι, πρὶν εἰσέτι βιωθῇ, ἀνήκει εἰς τὸ μέλλον· ὅταν δὲ πάλιν βιωθῇ, περνᾷ ἤδη εἰς τὸ παρελθόν.

Αὐτὴ ἡ ἀβεβαιότης ὅμως τοῦ χρόνου συνήθως μεταθέτει τὴν δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου εἰς στόχους μελλοντικούς. Σχεδιάζει, ὁραματίζεται, προγραμματίζει τὴν μελλοντικὴν πορείαν του κατὰ τρόπον ὑπενθυμίζοντα τὴν νοοτροπίαν τοῦ ἄφρονος πλουσίου τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς. Ἀποκομμένος τοῦ παρελθόντος, ὅπου καὶ αἱ ρίζαι του, ἐμπιστεύεται εἰς τὰς τεχνολογικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς κατακτήσεις του εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἔχει τὴν ψευδαίσθησιν ὅτι δύναται νὰ συστήσῃ τὸν ἐπίγειον παράδεισόν του. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ προσδοκία του ἀπὸ τὸ μέλλον δὲν εἶναι πάντοτε ἀπηλλαγμένη φόβων καὶ ἀγωνιῶν. Τὸ «τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα» εἶναι ἓν ἀγχῶδες ἐρώτημα, ἔχον διὰ τὴν ἐποχήν μας ἰδιαιτέρως λογικὴν αἰτιολόγησιν. Ἡ «σκιὰ» ἑνὸς παγκοσμίου πολέμου, στηριζομένου εἰς τοὺς συγχρόνους ἐξοπλισμούς, καὶ ἡ οἰκονομικὴ κρίσις ἡ ἀπειλοῦσα τὴν καταναλωτικὴν κοινωνίαν μας εἶναι δύο ἐνδεικτικὰ παραδείγματα διὰ τὸ πόσον ἄδηλον καὶ ἀβέβαιον, ἀλλὰ καὶ προβληματικὸν παρουσιάζεται τὸ μέλλον μας.

Ἀντιθέτως, διὰ τὸν πιστόν, ὅστις, ὄντως, «πᾶσαν τὴν ζωὴν» αὐτοῦ ἔχει «παραθέσει Χριστῷ τῷ Θεῷ», καὶ ὁ χρόνος λαμβάνει μίαν ἄλλην διάστασιν.

Ἡ Σάρκωσις τοῦ Θεοῦ Λόγου ἔρχεται νὰ ἀναιρέσῃ τὴν χρονικότητα παρεμβάλλουσα εἰς αὐτὴν τὴν αἰωνιότητα. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ὁ φυσικὸς χρόνος, ὡς καταγράφουσα δηλαδὴ τὴν φθορὰν εἰς μίαν ἀτελείωτον προέκτασιν, ἀλλὰ ὡς συνεχὲς «παρὸν» κοινωνίας καὶ σχέσεως ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ. Ἡ αἰωνιότης, κατὰ τὸν ἱερὸν Αὐγουστῖνον, εἶναι «ἓν συνεχὲς παρόν». Ὁ πιστὸς δὲ «ἀπολαμβάνει» αἴσθησιν τοῦ μεταμορφωμένου καὶ ἀφθαρτοποιημένου χρόνου, ἐντὸς τοῦ «λειτουργικοῦ χρόνου» τῆς λατρευτικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας ὡς Σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Εἰς τὸν «λειτουργικὸν χρόνον» παύει νὰ ὑφίσταται ὁ χρόνος ὑπὸ τὰς μορφὰς παρελθόν, παρὸν καὶ μέλλον. Αἱ τρεῖς αὐταὶ διακρίσεις του μετουσιώνονται εἰς ἓν μυστικὸν βίωμα καὶ ἐμφανίζουν ἐνώπιόν μας ὡς ζῶντα καὶ ὑπάρχοντα τόσον τὰ παρελθόντα, ὅσον καὶ τὰ μέλλοντα· τόσον τὴν προϊστορίαν, ὅσον καὶ τὰ ἔσχατα.

Ἡ θεία λατρεία ἡ καταργοῦσα τὰς κατηγορίας τοῦ «χρόνου» καὶ τοῦ «χώρου» εἶναι ὁ πλέον ἀσφαλὴς τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ πιστὸς ἔρχεται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν τόσον πρὸς τὰ παρελθόντα γεγονότα, ὅσον καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν εἰς τοὺς ἐσχάτους καιρούς. Ζῇ δὲ καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δὲ ὡς «ἓν παρὸν» ὅπερ ἀποτελεῖ αἴσθησιν τῆς αἰωνιότητος.

Ὁ ἑορταστικὸς κύκλος τοῦ «ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους» οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰ μὴ ἡ ἀνανέωσις καὶ αἰσθητοποίησις καὶ βίωσις καὶ μετοχὴ τοῦ πιστοῦ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Κυρίου.

Ὁ Χριστὸς καὶ σήμερον ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς διὰ τῆς λατρείας, ὡς ἦλθεν καὶ πρὸς τοὺς συγχρόνους Του ἀνθρώπους.

Εἰς τὴν ὀρθόδοξον λατρευτικὴν σύναξιν δὲν γίνεται μόνον λόγος περὶ τῶν θείων γεγονότων οὔτε ἁπλῶς τιμῶνται αἱ «μνῆμαι» τῶν ἁγίων, ἀλλὰ βιώνονται κατὰ ἕνα μυστικὸν τρόπον καὶ σήμερον τὰ γεγονότα καὶ μετέχουν ὡς παρόντα εἰς τὴν ζωήν μας γεγονότα καὶ πρόσωπα.

Ὁ Ὅλος δὲ Χριστὸς κατὰ τὴν λατρείαν, ἐνῷ εἶναι «ὁ ἄνω τῷ Πατρὶ συγκαθήμενος», εἶναι συγχρόνως καὶ «ὧδε ἡμῖν ἀοράτως συνών», ὅπως χαρακτηριστικῶς ἀναφέρει τὸ λειτουργικὸν κείμενον, χωρὶς νὰ τεμαχίζηται καὶ νὰ διαμοιράζηται εἰς τὰς διαφόρους ἐνοριακὰς συνάξεις. Καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἓν βίωμα ὑποκειμενικόν, ἀλλ' ἀποτελεῖ μίαν πραγματικότητα ἀντικειμενικήν.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πιστὸς μετέχων καὶ κοινωνῶν τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ δέχεται καὶ βιώνει τὴν μεταβολὴν τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος εἰς «ἄμεσον παρόν».

Τὴν μεταβολὴν ταύτην ὑπενθυμίζουν καὶ αἱ βεβαιώσεις τῶν λειτουργικῶν κειμένων διὰ τοῦ: «σήμερον γεννᾶται... σήμερον κρεμᾶται... σήμερον ἐπεφάνης τῇ οἰκουμένῃ...» κ.τ.λ. Τὸν ἴδιον ἐπίσης στόχον ἐξυπηρετοῦν αἱ τόσον πολλαὶ καὶ συχναὶ ἀναφοραὶ τῆς ὑμνολογίας δι' ἐνεστωτικῶν ἐκφράσεων. Πάντα ταῦτα βεβαιώνουν ὅτι ὅλα εἶναι παρόντα καὶ φανερώνονται ὡς σημερινὰ γεγονότα.

Βεβαίως, ὁ «λειτουργικὸς χρόνος» ἀπὸ μίαν ἄποψιν φαίνεται ὅτι δὲν διαφέρει τοῦ ἄλλου χρόνου. Ἂν ὅμως θεωρηθῇ ἀπὸ μίαν δευτέραν τοιαύτην, ἥτις εἶναι ἀκριβῶς καὶ ἡ οὐσιώδης πλευρά του, τότε θὰ καταδειχθῇ ὅτι οὐδὲν τὸ κοινὸν πρὸς ἐκεῖνον ἔχει.

Παράδειγμα· διὰ τὴν τέλεσιν τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὁ Κύριος εἶπεν εἰς τοὺς μαθητάς Του: «Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν». Ὅ,τι δὲ ἰσχύει διὰ τὴν Θείαν Εὐχαριστίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ κορυφαῖον γεγονὸς τῆς λατρευτικῆς ζωῆς, τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς ἰσχύει καὶ διὰ πάσας τὰς ἄλλας λατρευτικὰς ἐκδηλώσεις.

Πρόκειται δηλαδὴ περὶ ἀναμνηστικῶν πράξεων. Ἡ μνήμη ἑνὸς ἁγίου ἢ ἑνὸς γεγονότος τῆς ἐπιγείου ζωῆς τοῦ Κυρίου εἶναι ὁπωσδήποτε ἀναμνηστικαὶ ἐκδηλώσεις τῆς Ἐκκλησίας. Δι' αὐτῶν τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, βεβαίως, τονώνουν τὴν πίστιν των καὶ τὴν ἐλπίδα των καὶ οὕτως ἔχομεν ἓν φαινόμενον, ἐξηγούμενον ὑπὸ τῶν δεδομένων τῆς ἀνθρωπίνης ψυχολογίας, ἓν φαινόμενον ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα προκαλεῖ ἡ ἀνάμνησις εἰς τὸν σαρκικὸν καὶ ψυχικὸν ἄνθρωπον. Ἀπὸ τὴν ἄποψιν αὐτὴν ἀσφαλῶς ὁ «λειτουργικὸς χρόνος», ὡς πεδίον δηλαδὴ τῆς μνήμης, οὐδόλως διαφέρει τοῦ χρόνου, ὅστις δυναστεύει καὶ ὑποδουλώνει τὸν ἄνθρωπον καὶ κινεῖται ἐντὸς τῆς «πεπτωκυίας» φύσεώς μας.

Τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ὅμως, δὲν εἶναι μόνον μία «μνήμη», μολονότι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος προσέδωκεν εἰς τοῦτο τὴν ἀναμνηστικὴν ἰδιότητα, ἀλλὰ βασικῶς εἶναι «κοινωνία». Ὅπως δὲ ὁ Κύριος Ἰησοῦς κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον εἶναι παρὼν ὑπὸ τὰ εἴδη τοῦ «ἄρτου» καὶ τοῦ «οἴνου» καὶ οἱ πιστοὶ κοινωνοῦν οὐχὶ συμβολικῶς καὶ ἀναμνηστικῶς τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμά Του, ἀλλὰ πραγματικῶς εἰς σημεῖον, ὥστε νὰ γίνωνται σύναιμοι καὶ σύσσωμοι μετ' Αὐτοῦ, οὕτω συμβαίνει καὶ καθ' ὅλας τὰς λειτουργικὰς συνάξεις, τὰς ἀναφερομένας εἴς τινα γεγονότα τοῦ παρελθόντος.

Πέραν, λοιπόν, ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν, τὴν ὁποίαν γνωρίζει καὶ διερευνᾶ ἡ ψυχολογία, πέραν ἐπίσης ἀπὸ τὰ φαινόμενα τῆς φυσικῆς ροῆς τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἑρμηνεύονται ὑπὸ τῶν φυσικῶν δεδομένων, ἔχομεν εἰς τὸν «λειτουργικὸν χρόνον» οὐχὶ ἁπλῶς μίαν ὑπενθύμισιν, ἀλλὰ καὶ μίαν μετοχὴν καὶ κοινωνίαν προσώπων καὶ μίαν βίωσιν γεγονότων. Ἐντὸς τοῦ «λειτουργικοῦ χρόνου» τούτου βιώνομεν τὰ παρελθόντα, ἀλλὰ καὶ προγευόμεθα τὰ ἔσχατα ὡς παρόντα. Πρόκειται περὶ φαινομένου, ὅπερ ἀφορᾷ οὐχὶ πλέον τοὺς νόμους τῆς φθαρτῆς φύσεως καὶ κτίσεως, ἀλλὰ τὴν δύναμιν τῆς Θείας Χάριτος.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο λαμβάνει χώραν, βεβαίως, ἐντὸς τῆς χρονικότητος, ἀλλὰ δὲν ὑπόκειται εἰς τὸν χρόνον. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀποτελεῖ μίαν κατάλυσιν τοῦ χρόνου, εἰς ὅ,τι ταυτίζεται πρὸς τὴν φθορὰν καὶ τὸν θάνατον. Ὁ χρόνος ἐδῶ ἔχει ὑποστῆ τὴν μεταμόρφωσίν του καὶ τὴν ἀφθαρτοποίησίν του. Ὅπως δὲ τὰ πάντα «ἐν Χριστῷ» μεταμορφώνονται, οὕτω καὶ ὁ χρόνος καὶ ἡ φύσις «καινοποιοῦνται» κατὰ τὸν ὑμνογράφον τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ «λειτουργικὸς χρόνος» δηλαδὴ εἶναι ὡς καὶ πάντα τὰ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ φθαρτοῦ τούτου κόσμου, ἅτινα ἁγιάζονται ὅμως ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐνῷ δηλαδὴ ἀποτελεῖ συνώνυμόν τι τῆς φθορᾶς, γίνεται πεδίον ἁγιασμοῦ καὶ ἀναστάσεως, συνάπτεται πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ καθίσταται «μέρος» τῆς αἰωνιότητος. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς γράφει: «Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι πνεῦμα αἰχμαλωτισμένο μέσα στὴν ὕλη, ποὺ ζητᾶ ν' ἀπελευθερωθεῖ ἀπ' αὐτή, ἀλλὰ εἶναι ἕνα ὄν, ποὺ ἔχει προορισμὸ νὰ ἀποκαταστήσει πάνω στὴν ἀνέκαθεν ἑνωμένη μὲ τὸ πνεῦμα ὕλη τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ». Ὁ χρόνος, λοιπόν, διὰ τὴν Ἐκκλησίαν δὲν εἶναί τι τὸ κεχωρισμένον ἐντελῶς ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα, ἀλλ' ἀντιθέτως δέχεται αὐτὴν καὶ περικλείει τὴν πρόγευσίν της. Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ ἔλθῃ ὑστερότερον τοῦ χρόνου, δηλαδὴ κατόπιν τῆς προσωπικῆς σαρκικῆς θανατώσεώς μας, ἀλλ' ἤδη ἀρχίζει νὰ βιώνεται ἐντὸς τοῦ χρόνου. Εἰς τὴν λατρευτικὴν ζωὴν δὲν ἔχομεν ἁπλῶς ἀναμνηστικὰ γεγονότα οὔτε ἱκανοποιοῦμεν θρησκευτικάς τινας ἀνάγκας μας, ὅπερ εἶναι φαινόμενον καθολικὸν καὶ συναντᾶται εἰς ὅλα τὰ θρησκεύματα, ἀλλ' ἔχομεν μετοχὴν εἰς τὰ γεγονότα καὶ κοινωνοῦμεν μετὰ τοῦ Κυρίου, τῶν Ἁγίων, τῶν Ἀγγέλων, διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ ἡ ἰδική μας θέωσις. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ὀρθοδοξία δὲν εἶναι μία ἀφῃρημένη, ἀντιγηΐνη καὶ ἀντισωματικὴ θρησκεία, ἀλλ' εἶναι τὸ «Σῶμα τοῦ Χριστοῦ», τὸ ὁποῖον εὐλογεῖ καὶ καθαγιάζει πᾶσαν τὴν ὁρατὴν κτίσιν καὶ ἀναλαμβάνει καὶ προσλαμβάνει τὰ πάντα διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Τοιουτοτρόπως, καὶ τὸν χρόνον, τὴν ἄυλον αὐτὴν συνέπειαν τῆς ὕλης, ἁγιάζει, «καινοποιεῖ» καὶ καθιστᾷ ἀπὸ μετρητὴν τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, πεδίον ἐλεύσεως τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Καταλύει τὰς ἀποστάσεις τὰς ὑπαρχούσας ὄπισθεν τοῦ παρόντος, τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος καὶ μετουσιώνει αὐτὰς εἰς ἓν «συνεχὲς παρόν», ὅπερ εἶναι μία γεῦσις τῆς αἰωνιότητος.

Ὁ σύγχρονός μας ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σταυρονικήτα, π. Βασίλειος, εἰς τὸ βιβλίον του «Εἰσοδικὸν» γράφει: «Τὰ γεγονότα τῆς Θείας Οἰκονομίας δὲν εἶναι περασμένα καὶ κλειστά, ἀλλὰ παρόντα καὶ ἐνεργά. Μᾶς ἀγκαλιάζουν, μᾶς σώζουν. Στὴν εἰκόνα δὲν ἔχουμε μία οὐδέτερη ἱστορικὴ πιστότητα, ἀλλὰ μία δυναμικὴ λειτουργικὴ μεταστοιχείωση. Στὴν εἰκονογραφία τὰ γεγονότα τῆς Σωτηρίας δὲν ἑρμηνεύονται ἱστορικῶς, ἀλλὰ μυσταγωγοῦνται καὶ ἐνσωματώνονται λειτουργικῶς. Ἀλληλοπεριχωροῦνται. Γίνονται μαρτυρία τῆς «ἄλλης βιοτῆς», ποὺ διέρρηξε τοὺς ὅρους τῆς φθορᾶς. Μᾶς καλοῦν πρὸς ἑστίαση πνευματική. Τώρα ἐδῶ. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ παρήγορο γιὰ τοὺς πιστοὺς ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ. Δὲν ἔκλεισε ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος. Δὲν πέρασε ὁ δροσισμὸς τῆς Πεντηκοστῆς. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἂν καὶ δὲν ἦταν «ἱστορικῶς» ἐκεῖ, μέσα στὴν εἰκόνα παρουσιάζεται πρῶτος. Καὶ οἱ πιστοὶ κάθε μέρα στὴ Λειτουργία τολμοῦν καὶ παρακαλοῦν τὸν Κύριον: «Τοῦ Δείπνου Σου τοῦ Μυστικοῦ σ ή μ ε ρ ο ν Υἱὲ Θεοῦ κοινωνόν με παράλαβε». Δὲν γνωρίζουν τὸν Κύριον καὶ τοὺς Ἁγίους Του μὲ ἀναπολήσεις καὶ ἱστορικὲς ἀναδρομές. Ὑπάρχει γιὰ τοὺς πιστοὺς ἡ Θεία Λειτουργία, ἡ Ἁγία εἰκόνα. Βαπτιζόμενοι μέσα στὴ χάρη τῆς καινῆς κτίσεως, μπαίνοντας μέσα στὸν εἰκονογραφικὸ καὶ λειτουργικὸ κόσμο βρίσκουν ζωντανοὺς τὸν Κύριον καὶ τοὺς Ἁγίους. Ἔρχονται σὲ ἄμεση ἐπαφὴ καὶ κοινωνία ζωῆς. Ψάλλουν μετὰ τῶν μακαρίων Πνευμάτων τὸν ἐπινίκιον ὕμνον. Προσφέρουν τὴ λατρεία ὑπὲρ τῶν Προπατόρων, Πατέρων, Πατριαρχῶν, Προφητῶν.

ΑΝΑΓΚΑΙΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ "ΔΙΑΛΟΓΟΥ" ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ*

Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν τί γίνεται σήμερον· καὶ τί πρέπει νὰ γίνεται.

1. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας καὶ ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ ἀειμνήστου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα ἤρχισε νὰ γίνεται λόγος διὰ μίαν μορφὴν «διαλόγου» μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν «διάλογος τῆς ἀγάπης».

Τί σημαίνει «διάλογος τῆς ἀγάπης»; Νὰ δημιουργηθῇ κλῖμα ἀγάπης καὶ συνεργασίας τῶν δύο Ἐκκλησιῶν· καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ ἑνωθοῦν, διατηροῦσαι ὅ,τι ἔχει ἡ κάθε μία ὡς πίστιν καὶ δόγμα· καὶ ἔπειτα «ἡνωμέναι» νὰ ἀναθέσουν εἰς τὴν Θεολογίαν νὰ ἐπιλύσῃ τὰς δογματικὰς αὐτῶν διαφοράς.

Μεθοδεύεται δηλ. ἕνα πρωθύστερον. Ἂν περιμένωμεν, λέγουν, πρῶτα νὰ ἐκκαθαρισθοῦν αἱ δογματικαί μας διαφοραί, ἡ ἕνωσις δὲν θὰ πραγματοποιηθῇ ποτέ, ἐφ' ὅσον τὴν ἐπιζητοῦμεν παραμένοντες διῃρημένοι. Ἐνῷ, ἂν ἑνωθῶμεν καὶ ἡνωμένοι ἐπιδιώξωμεν τὴν δογματικὴν συνταύτισιν καὶ ἀκρίβειαν, θὰ φθάσωμεν αἰσίως πρὸς τὸ εὐτυχὲς τοῦτο τέρμα.

Ἀλλ' ὅπως ὀρθῶς παρετηρήθη, κανενὸς οἰκοδομήματος ἡ ἀνέγερσις δὲν ἀρχίζει ἀπὸ τὴν στέγην. Χωρὶς θεμέλια, πῶς θὰ σταθῇ ἡ οἰκοδομή; «Θεμέλιον δὲ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι» (Α' Κορ. γ', 11), διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, πλὴν τῆς ἑνότητος τῆς πίστεως. Χωρὶς ἑνιαίαν πίστιν δὲν εἶναι νοητὴ ἑνότης Ἐκκλησιῶν. Εἶναι ἁπλῶς προσχηματικὴ ἕνωσις. Ὄχι βιώσιμος δηλ. ἀλλὰ ψευδὴς ἕνωσις. Συνένωσις (μᾶλλον συγκόλλησις) ἀνομοίων καὶ ἑτερογενῶν στοιχείων, θνησιγενὴς ὁπωσδήποτε· καὶ ἐν τέλει «χεῖρον σχίσμα γίνεται» (Ματθ. θ' 16) μὲ τὸν ἐμβαλωματικὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς προείπομεν.

2. Ἠκούσθη καὶ μία ἄλλη ἄποψις, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει ὁ λεγόμενος «μινιμαλισμός». Δηλ. νὰ τονισθοῦν μόνον τὰ σημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα συμφωνοῦμεν· καὶ νὰ παραμερισθοῦν αἱ διαφωνίαι ποὺ ὑπάρχουν εἰς ἄλλα ζητήματα. Καί, μὲ βάσιν τὸ ὅριον καὶ τὰς «θέσεις» κοινῆς ἀποδοχῆς, νὰ ἑνωθοῦν αἱ Ἐκκλησίαι, ἔστω καὶ ἂν εἰς ἄλλα (καὶ οὐσιώδη) διίστανται.

Μάταιος τρόπος καὶ αὐτός. Ἐτέθη πρὸ ἐτῶν εἰς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν ὡς βάσις καὶ ἀπαρ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 12 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1-2 τεύχους.

Αὐτὸ ποὺ ἑνώνει τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα στὸ λειτουργικὸ καὶ εἰκονογραφικὸ κόσμο δὲν εἶναι ἡ σωματικὴ αἴσθηση καὶ χρονικὴ γειτνίαση (πράγματα ἀνεπαρκῆ καὶ ἀνυπόστατα), ἀλλὰ ὁ τριαδικὸς ἐκκλησιασμός, ἡ ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», καταλήγει ὁ π. Βασίλειος.

* * *

Ἀπὸ τῆς σήμερον εἰσερχόμεθα εἰς τὸν νέον «ἐνιαυτὸν τοῦ Κυρίου».

Ὅλοι ἀνταλλάσσομεν εὐχὰς δι' «ἔτη πολλά, εἰρηνικά, εὐτυχῆ καὶ εὐλογημένα». Καὶ εἶναι αὐταὶ ἐνδεικτικαὶ τῶν βαθυτέρων ἐπιθυμιῶν καὶ πόθων μας διὰ μακροημέρευσιν, εἰρήνην, χαρὰν καὶ εὐτυχίαν.

Διὰ τοῦτο ὡς Ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐπιθυμῶ, ἐν συνεχείᾳ ὅσων ἐλέχθησαν περὶ τοῦ «λειτουργικοῦ χρόνου» «ἐπὶ τῷ νέῳ ἔτει», νὰ μεταφέρω καὶ τὰς εὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας πρὸς πάντας διὰ προσωπικήν, οἰκογενειακὴν καὶ ἐθνικὴν εἰρήνην, εὐτυχίαν καὶ μακροημέρευσιν.

Εἰσέτι, πρέπει νὰ εὐχηθῶμεν «εἰς ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους» ὅπως ὁ Σαρκωθεὶς Κύριος, Ὅστις εἶναι ὁ Ἄρχων τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, ὡς «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ» (Ἀποκ. 1,8) καὶ εἰς τοῦ Ὁποίου τὴν «ἀνεξερεύνητον καὶ ἀνεξιχνίαστον βουλὴν» (Ρωμ. 11,33) εἶναι ἐκπεφρασμένος «ὁ ὑπόλοιπος χρόνος τῆς ζωῆς ἡμῶν», μᾶς ἀξιώσῃ «λειτουργικὰ» νὰ «περιπατήσωμεν» καὶ εἰς τὸν νέον χρόνον «μὴ ὡς ἄσοφοι, ἀλλ' ὡς σοφοί, ἐξαγοραζόμενοι αὐτὸν» (Ἐφ. 5,15).

Ὁ πολὺς δὲ ἢ ὀλίγος χρόνος τῆς ζωῆς μας εὔχομαι, τέλος, νὰ βιώνῃ ὡς συνεχὲς παρὸν τὸν «Σαρκωθέντα, Παθόντα, Ταφέντα, Ἀναστάντα καὶ Ἀναληφθέντα Κύριον Ἰησοῦν» καὶ νὰ κοινωνῇ καὶ νὰ μετέχῃ ἐνεργῶς εἰς τὴν ὅλην Θείαν Οἰκονομίαν.

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

χὴ ἑνότητος τῶν Ἐκκλησιῶν ἡ ἑξῆς πρότασις: «πίστις εἰς τὸν Χριστὸν ὡς Θεὸν καὶ Σωτῆρα». Καὶ ἡ ὀρθόδοξος πλευρὰ παρετήρησεν ὅτι ἀπὸ αὐτὸ τὸ minimum «πιστεύω» ἐλλείπει ἡ κατοχύρωσις τοῦ θεμελιώδους χριστιανικοῦ δόγματος περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Διότι, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Τριάδα, ὁ Χριστὸς οὔτε Θεὸς οὔτε Σωτὴρ μπορεῖ νὰ εἶναι. Τί ὠφελεῖ λοιπὸν μία τόσον ἀκαθόριστος «πίστις εἰς τὸν Χριστὸν ὡς Θεὸν καὶ Σωτῆρα», ἀφοῦ κάτω ἀπὸ τὸ σχῆμα αὐτὸ μποροῦν νὰ καλυφθοῦν —ὅπως καὶ ἐκαλύφθησαν εἰς τὸ Π.Σ.Ε.— ἀκόμη καὶ ἀντιτριαδικαὶ αἱρέσεις;

Δὲν νοεῖται, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἄλλη βάσις ἑνότητος τῶν Ἐκκλησιῶν, εἰ μὴ ἐκείνη ἀπὸ τὴν ὁποίαν «ἰῶτα ἓν ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ» ἐκ τοῦ πληρώματος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

3. Ὑπεστηρίχθη ἀκόμη ὅτι ἡ ἀρχαία ἀδιαίρετος Ἐκκλησία ἐστέγαζε καὶ ὡρισμένας μερίδας, μικρὰς ἢ μεγάλας, διαμφισβητούσας ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν δογματικὴν ἀλήθειαν. Ὅτι δηλ. δὲν ἦτο ἀπόλυτος ἡ δογματικὴ ἀφομοίωσις, ἀλλ᾿ ὑπῆρχον καὶ μερικαὶ διαφορετικαὶ τάσεις καὶ ἀπόψεις μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀλλ᾿ εἶναι ἱστορικῶς βέβαιον ὅτι προσωρινῶς μόνον ἐγίνοντο ἀνεκταὶ τοιαῦται τάσεις, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ ἢ ἀφωμοιώνοντο ὑπὸ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας οἱ παρουσιάζοντες τὰς ἀποκλίσεις καὶ διαφοροποιήσεις ταύτας, ἤ, ἂν ἐπέμενον εἰς αὐτάς, ἀπεκόπτοντο καὶ ἐξέπιπτον εἰς σχισματικὰς παραφυάδας. Νόθους καταστάσεις καὶ ἑρμαφροδιτισμὸν εἰς τὴν πίστιν δὲν ηὐνόησέ ποτε ἡ Ἐκκλησία. Καὶ εἶναι ἀδιανόητος εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν αὐτὸ ποὺ εἰσήχθη μεταγενεστέρως εἰς τὴν Δύσιν (καὶ συγκεκριμένως εἰς τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν), ἡ λεγομένη «περιεκτικότης» τῆς Ἐκκλησίας (Comprehensiveness), διὰ νὰ συμπεριλάβῃ πολλὰ ἀνομοιογενῆ πιστεύματα ὑπὸ φαινομενικῶς ἑνιαίαν ἐκκλησιαστικὴν ἀπόχρωσιν.

4. Δὲν ἔλειψαν καὶ οἱ εἰσηγηθέντες νὰ ὑπάρξῃ καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἡ «εἰρηνικὴ συνύπαρξις», ὅπως ἐπιδιώκεται εἰρηνικὴ συνύπαρξις τῶν δύο κόσμων εἰς τοὺς ὁποίους φέρεται σήμερον διῃρημένη ἡ ἀνθρωπότης, κατὰ τὸ μέγιστον τμῆμα αὐτῆς.

Ἐὰν βεβαίως «συνύπαρξις» σημαίνῃ τερματισμὸν πάσης διαμάχης καὶ ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, κατάργησιν τῶν προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν, καὶ συνένωσιν τῶν ἠθικῶν αὐτῶν δυνάμεων πρὸς καταπολέμησιν τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ (τῆς ἀθεΐας, τοῦ ὑλισμοῦ, τοῦ κομμουνισμοῦ, τοῦ πανισλαμισμοῦ κλπ), ἔχει καλῶς. Πέραν τούτου ὅμως ὑπάρχει μεγάλη ἀπόστασις ἀπὸ τῆς ἁπλῆς συνεργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὸν κοινωνικὸν καὶ ἠθικὸν τομέα μέχρι τῆς δογματικῆς συγχύσεως αὐτῶν. Παραδείγματα αὐτοκρατόρων (τοῦ Ζήνωνος, τοῦ Ἡρακλείου κ.ἄ.) οἱ ὁποῖοι ἐδημοσίευσαν ἑνωτικὰ διατάγματα ὑπὸ τοὺς τίτλους Ἑνωτικὸν (Ζήνων), Ἔκθεσις (Ἡράκλειος), Τύπος (Κώνστας) κλπ., καὶ ἀπέβλεψαν, μὲ ἐλαστικὰς διατυπώσεις, νὰ διευκολύνουν τὴν συμφιλίωσιν τῶν ἐντὸς τοῦ Κράτους τότε διαμαχομένων, ἐξ αἰτίας τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ, μερίδων, τελικῶς ἀπέτυχον. Καὶ ἀπεδοκιμάσθησαν. Κατέληξαν δὲ εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς Ε΄ καὶ τῆς ΣΤ΄ Οἰκουμ. Συνόδων, αἱ ὁποῖαι καθώρισαν σαφῶς, ἐπακριβῶς καὶ κατὰ τρόπον ἀποκλείοντα οἱανδήποτε παρερμηνείαν τὸ φρόνημα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀπάντησις τῆς ἱστορίας εἰς τὴν ἐν λόγῳ θεωρίαν τῆς «συνυπάρξεως» (λέγε συγχύσεως) ἀνομοιογενῶν ὡς πρὸς τὴν πίστιν χριστιανικῶν μερίδων.

5. Μολονότι, ὅπως προελέχθη, τὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν δὲν εἶναι ἁπλῶς ζήτημα ἀγάπης (ἐπὶ θυσίᾳ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀκριβείας εἰς τὴν πίστιν), ἐν τούτοις θὰ συνέβαλλε πολὺ καὶ ἡ ἀγάπη, ἐὰν τὰ δείγματά της ἦσαν θετικὰ καὶ εἰλικρινῆ. Ἂν ὅμως δὲν ὑπάρξῃ κλῖμα ἐμπιστοσύνης, οὔτε ἡ ἀγάπη θὰ αὐξηθῇ, οὔτε ἡ ἕνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν θὰ προχωρήσῃ. Θὰ ἐπιτραπῇ νὰ εἴπωμεν ὅτι εἰδικώτερον τοῦτο ἰσχύει διὰ τὴν «Οὐνίαν». Οἱ οὐνῖται ἀποκαλοῦνται ἀπὸ τὸν παπισμὸν «γέφυρα» ἑνώσεως Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ᾿ οἱ Ὀρθόδοξοι —καλῶς ἢ κακῶς— τοὺς βλέπουν ὡς «προγεφύρωμα» πρὸς ἐκπόρθησιν τοῦ φρουρίου τῆς Ὀρθοδοξίας. Εἶναι λοιπὸν τόσον μεγάλη ἡ ἀπαίτησις νὰ καταργηθῇ ἡ Οὐνία, ἐὰν ὑπάρχῃ εἰλικρίνεια καὶ ἀγάπη καὶ προοπτικὴ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν; Τί φανερώνει αὐτὴ ἡ ἐπιμονὴ τῶν παπικῶν κύκλων νὰ περιθάλπουν τὴν Οὐνίαν; Πολλοὶ ὀρθόδοξοι πάντως πιστεύουν ὅτι πρόκειται —ἂς συγχωρηθῇ ἡ λέξις— περὶ δολιοφθορᾶς εἰς βάρος τῆς Ὀρθοδοξίας, τῆς ὁποίας ἀντιποιοῦνται τὸ ἱερατικὸν σχῆμα καὶ τὰς ἱερουργίας διὰ τοὺς σκοποὺς των. Πάντως δὲν πείθουν ὅτι τοῦτο μαρτυρεῖ εἰλικρίνειαν, οὔτε ἀγάπην. Καὶ τότε ποῦ πηγαίνει ὁ διάλογος τῆς ἀγάπης;

6. Λέγουν πολλοὶ ὅτι αἱ διαφοραὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς ΡΚαθολικοὺς δὲν εἶναι μεγάλαι. Συγκρινόμεναι βέβαια μὲ τὰς διαφοράς μας μετὰ τῶν Διαμαρτυρομένων εἶναι πολὺ μικρότεραι. Εἶναι ἐν τούτοις οὐσιώδεις καὶ σημαντικαί. Ἀνάγονται καὶ εἰς τὸ δόγμα καὶ εἰς τὴν λατρείαν καὶ εἰς τὴν δομὴν καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἀσημάντων μικροδιαφορῶν, δὲν θὰ ἐγίνετο τὸ σχίσμα. Καὶ ἐὰν ἐξώθησαν εἰς αὐτὸ ἄλλοι λόγοι, ἐξωεκκλησιαστικοί, θὰ εἶχεν εὑρεθῆ τρόπος ἐπανασυνδέσεως καὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς τὸ διάστημα τόσων αἰώνων καὶ μὲ τόσας ἀποπείρας ἑνώσεως ποὺ ἔχουν γίνει. Ἤ, ἐὰν ἦτο —ὅπως νομίζουν μερικοί— ἁπλῶς ζήτημα διαφορᾶς νοοτροπίας, εἰς τὸ φάσμα τὸ ἐκτεινόμενον μεταξὺ τῆς μυστικοπαθοῦς καὶ πνευματικωτέρας Ἀνατολῆς καὶ τῆς σχολαστικῆς καὶ νομικιστικῆς Δύσεως, θὰ ὑπῆρχε πάντοτε ἡ δυνατότης τῆς ἐναρμονίσεως καὶ τοῦ συνδυασμοῦ καὶ τῆς ἀλληλοσυμπληρώσεως τῶν ἑκατέρωθεν τάσεων, μὲ ἕνα χρήσιμον καὶ ἐποικοδομητικὸν «πλουραλισμὸν» ἐμπλουτίζοντα μὲ τὰ καλὰ στοιχεῖα ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τὸν ὅλον πνευματικὸν διάκοσμον τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ πρόκειται περὶ ἀλλοιώ-

σεως τῆς Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας εἰς καίρια σημεῖα. Προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀλλοίωσιν αὐτὴν ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία μὲ τὴν θεωρίαν ὅτι ὑπάρχει ἐξέλιξις καὶ συμπλήρωσις τῶν δογμάτων, εὔλογος δῆθεν, ἀπὸ μίαν ζῶσαν καὶ ἀληθῆ Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ὅπως ἡ Ρωμαϊκή. Λησμονεῖται ὅμως ὅτι μόνον ἀνάπτυξις καὶ διατύπωσις τῶν ἐν τῇ Παραδόσει δεδομένων δογματικῶν ἀληθειῶν χωρεῖ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ ὄχι ποτὲ προσθήκη νέων ἀγνώστων καὶ μὴ μεμαρτυρημένων ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας. Ὁ ὀρθόδοξος κόσμος ἠγωνίσθη ἀείποτε πρὸς περιφρούρησιν τοῦ θησαυροῦ τῆς Ὀρθοδοξίας ἀκιβδήλου καὶ ἀνοθεύτου. Καὶ δὲν ἀπεμπολοῦνται τόσων αἰώνων ἀγῶνες ἀντιστάσεως ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας.

7. Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐξηγεῖται, διατὶ οἱ Ὀρθόδοξοι εἶναι ἐπιφυλακτικοὶ εἰς τὰς μετὰ τῶν ΡΚαθολικῶν ἐπαφὰς καὶ «διαλόγους». Ἡ ἐπιφυλακτικότης δὲν σημαίνει ἄρνησιν πάσης ἐπαφῆς καὶ παντὸς «διαλόγου». Σημαίνει ὅμως σύνεσιν καὶ προσγείωσιν καὶ ἀντίληψιν τῆς πραγματικότητος. Διότι ἐκ τῶν πραγμάτων δὲν ἐνθαρρύνεται ἡ αἰσιοδοξία διὰ μίαν προσεχῆ καὶ ἐπὶ ὑγιῶν βάσεων ἕνωσιν. Ἔχει ἆρά γε «ξεκαθαρισθῆ» πῶς ἐννοεῖ τὴν ἕνωσιν ἡ ἑτέρα πλευρά; Ἡ σπουδὴ δὲ ποὺ ἐπιδεικνύεται διὰ τὴν λεγομένην intercommunio, δηλ. τὴν ἀμοιβαίαν ἀντίδοσιν τῶν μυστηρίων μεταξὺ Ὀρθοδόξων καὶ ΡΚαθολικῶν, προβληματίζει πολλούς. Διατί ἐπισπεύδεται αὐτὸ τὸ τόσον οὐσιῶδες ζήτημα; Καὶ οἱ ΡΚαθολικοὶ διατὶ προθυμοποιοῦνται νὰ λαμβάνουν καὶ νὰ μεταδίδουν τὰ θεῖα μυστήρια ἀδιακρίτως ἀπὸ ἰδικούς των ἢ ἀπὸ ὀρθοδόξους ἱερεῖς; Πολλοὶ φοβοῦνται ὅτι ἐντάσσεται καὶ τοῦτο εἰς τὸ σχέδιον ἑνὸς νέου τύπου οὐνιτισμοῦ. Καὶ δὴ τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον ἀπὸ ὡρισμένας παπικὰς διακηρύξεις διαφαίνεται ὅτι τὴν ἕνωσιν τὴν ἐννοοῦν ὡς προσχώρησιν τῆς Ὀρθοδοξίας εἰς τὸν παπισμόν· ὡς βαθμιαίαν ἀφομοίωσιν καὶ ἐνσωμάτωσιν, δηλ. ἀπορρόφησιν τῶν Ὀρθοδόξων μέσα εἰς μίαν χοάνην, διὰ νὰ ὑπάρξῃ, ἐν συνεχείᾳ αὐτῆς τῆς, οὕτως εἰπεῖν, οὐνιτικοῦ τύπου μυστηριακῆς κοινωνίας —intercommunio—τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τελικῶς ὑποταγὴ καὶ τῶν Ὀρθοδόξων εἰς τὸν πάπαν.

Καὶ εἶναι ἑπόμενον, ἐμπρὸς εἰς μίαν τοιαύτην μεθόδευσιν καὶ προοπτικήν, νὰ εἶναι ἰδιαιτέρως ἐπιφυλακτικοὶ οἱ Ὀρθόδοξοι. Καί, ὡς διακριτικοὶ καὶ προσεκτικοί, νὰ ἀποκλείουν ρητῶς τὴν ὑπὸ μὴ ὀρθοδόξων μετάδοσιν ἢ λῆψιν τῆς Θ. Εὐχαριστίας καὶ τῶν ἄλλων μυστηρίων.

8. Τὸ «σπεῦδε βραδέως» τῶν ἀρχαίων προγόνων μας, καί, ἔτι μᾶλλον, τὸ «στῶμεν καλῶς· στῶμεν μετὰ φόβου· πρόσχωμεν!» τῶν ἐκκλησιαστικῶν μας παραγγελμάτων, μᾶς θέλουν συγκρατημένους ἐν πολλοῖς· καὶ ὄχι ὑπεραισιοδόξους. Καὶ ἂς μὴ ὀνομάσῃ κανεὶς τοῦτο μισαλλοδοξίαν. Εἶναι ἁπλῶς ἐπιβεβλημένη ἐφεκτικότης.

Μερικοί, λαμβάνοντες τὰς ἀκραίας θέσεις, ἐπικαλοῦνται τὸ τοῦ Ἀποστ. Παύλου «μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάρποις... μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε» (Ἐφεσ. ε´ 11). Καί, ἐν ὄψει μάλιστα ὡρισμένων Κανονικῶν διατάξεων καὶ ἀπαγορεύσεων, ἀνησυχοῦν μήπως ἀμβλυνθῇ τὸ ὀρθόδοξον αἰσθητήριον τοῦ λαοῦ ἀπὸ τάς, συνακολουθούσας τὸν «διάλογον», διεκκλησιαστικὰς συναντήσεις, συζητήσεις, ἀσπασμοὺς κ.τ.τ. Βεβαίως πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ὅριον —τὸ ὑπὸ τῶν ἱ. Κανόνων προβλεπόμενον[3]—

---

3. Ἐπειδή, εἴς τινας «διεκκλησιαστικὰς» συναντήσεις, ἐπισημαίνονται ὡρισμέναι ἐκδηλώσεις παρέχουσαι, ἐκ πρώτης ὄψεως, τὴν ἐντύπωσιν κάποιας «συμπροσευχῆς» (κανονικῶς ἀπηγορευμένης), ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ὑπάρχει ἕνα ἀπαραβίαστον ὅριον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀθετῆται.

Τὸ ὅριον προκύπτει σαφῶς ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν ἔννοιαν τῆς «συμ - προσευχῆς», κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν ἱ. Κανόνων. Προϋποτίθεται ἀφ᾽ ἑνὸς τοιαύτη ἐσωτερικὴ διάθεσις πρὸς συμπροσευχήν, ἀφ᾽ ἑτέρου δ᾽, ἐξωτερικῶς, ἐνεργὸς συμμετοχὴ εἰς λατρευτικὰς πράξεις μεθ᾽ ἑτεροδόξων. Ἄνευ τῶν στοιχείων τούτων, ἡ ἁπλῆ παρουσία ἐντὸς Ναοῦ ἄλλου δόγματος δὲν σημαίνει ἀναγκαίως καὶ συμπροσευχήν, ἔστω καὶ ἂν πραγματοποιῆται ἐν ὥρᾳ λατρευτικῇ τοῦ ἑτέρου μέρους.

Τοὺς φοβουμένους «ἵνα μὴ μιανθῶσιν» —εἴτε αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἴτε τὰ ὅσια καὶ ἱερὰ ἡμῶν— ἐκ τοιούτων ἐκδηλώσεων, πληροφοροῦμεν πῶς ἐνήργει εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἐκκλησιαστικὸς ἀνὴρ αὐστηρῶς ὀρθοδόξων ἀρχῶν, ὁ ἀείμνηστος Γέροντας ἡμῶν Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρύσανθος ὁ ἀπὸ Τραπεζοῦντος, παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ὁποίου ἐμαθητεύσαμεν καὶ θέλομεν νὰ ἀκολουθῶμεν τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ.

Προσεκλήθη (1940) εἴς τινα τελετὴν «Καθιερώσεως Κοιμητηρίου» δι᾽ ἀγγλικανοὺς στρατιώτας, προβλεπομένην ὑπὸ τοῦ τυπικοῦ τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Παρέστη (καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτῷ ὡς ἀρχιδιάκονός του) ἐν τῷ Γ´ Νεκροταφείῳ Ἀθηνῶν, ἔνθα εἶχεν ἐκχωρηθῆ εἰδικὸν τμῆμα διὰ τὴν ταφὴν πεσόντων κατὰ τὸν πόλεμον ἄγγλων στρατιωτῶν. Τὴν «καθιέρωσιν» ἐτέλουν οἱ ἀγγλικανοὶ ἐπίσκοποι Ὑόρκης καὶ Γιβραλτάρ. Καὶ ἐνῷ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος παρίστατο ὡς ἁπλοῦς θεατής, ἐδέησεν ἐν τέλει, κατὰ παράκλησιν τῶν ἀγγλικανῶν ἐπισκόπων, νὰ περιβάλῃ καὶ Ἐκεῖνος διά τινος εὐλογίας τὸ ἐκχωρηθὲν Κοιμητήριον. Ἀκολουθῶν δὲ τὴν τάξιν ἣν τηρεῖ ἡ Ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία εἰς ἐνδεχομένην ταφὴν ἀγγλικανῶν ὑπὸ ὀρθοδόξου ἱερέως [καθ᾽ ἥν, ὡς γνωστόν, μόνον ἁγιογραφικαὶ ρήσεις καὶ περικοπαὶ ἀπαγγέλλονται (Ἄμωμος - Ἀπόστολος - Εὐαγγέλιον)] «χωρὶς δεήσεων καὶ ἐκφωνήσεων», ἠρκέσθη νὰ ἀπαγγείλῃ τὸ ἐν Β´ Κορ. ιγ´ 13. (Πρβλ. Ἐγκύκλιον Ἱ. Συνόδου ὑπ᾽ ἀριθ. 1621/343/15.3.1891).

Παρεκλήθη, εἰς ἄλλην περίπτωσιν, νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ἀγγλικανοὺς ἱερεῖς νὰ «ἱερουργήσουν» ἐν Κηφισίᾳ διὰ τοὺς στρατιώτας των. Δὲν ἐπέτρεψε νὰ γίνῃ τοῦτο ἐντὸς τοῦ Ἁγίου Βήματος, ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ Σωλέᾳ (κεκλεισμένης τῆς Ὡραίας Πύλης)· καὶ εἶπεν, ἀποφασιστικῶς ἅμα καὶ διακριτικῶς, ὅτι καθ᾽ ἡμᾶς δὲν ἐπιτρέπεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς Ἁγίας Τραπέζης νὰ γίνῃ καὶ ἄλλη λειτουργία. Καὶ ἔδωκεν οὕτω διέξοδον εἰς τὸ ζήτημα. Ἐσκέφθη, ἄλλωστε, ὅτι τὸ αὐτὸ γίνεται, κατ᾽ ἀντίστροφον ἔννοιαν, ὅταν Ὀρθόδοξοι ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ δὲν δια-

εἰς τὰς τοιαύτας ἐκδηλώσεις. Καὶ ἡ διάκρισις νὰ εἶναι σαφής. Δὲν συμπράττομεν λειτουργικῶς. Συζητοῦμεν, συνεννοούμεθα, συνεργαζόμεθα πρὸς ἐπίλυσιν ζητημάτων κοινοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀνταλλάσσομεν ἐπισκέψεις διὰ νὰ διαπραγματευθῶμεν ἐπὶ ὡρισμένων χειρονομιῶν καλῆς θελήσεως· συμπεριφερόμεθα πρὸς ἀλλήλους ὡς χριστιανοί. Καὶ μένομεν «ἑδραῖοι καὶ ἀμετακίνητοι» εἰς τὰς ὀρθοδόξους «θέσεις» μας. Καὶ ἡ παραμικρὰ ἀβαρία εἰς τὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐν γένει Ὀρθοδοξίας μας δὲν συγχωρεῖται.

*

Ὕστερα ἀπὸ τὰς ἀναγκαίας αὐτὰς ἐνημερωτικὰς διασαφήσεις, καταλήγομεν εἰς τὰ ἑπόμενα συμπεράσματα ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀναγκαίας προϋποθέσεις τοῦ «δ ι α λ ό γ ο υ» τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Δυτικῆς (πρβλ. ἡμέτερα «Ζητήματα Ἐκκλησ. δεοντολογίας»· Ἀθῆναι 1968· σελ. 144, καὶ συναφὲς ἄρθρον ἡμῶν εἰς ἐφημερίδα «Καθημερινή» τῆς 8.11.1964).

α) Δὲν ἀποκλείομεν a priori τὸν Διάλογον. Ἀλλὰ καὶ δὲν τρέφομεν αὐταπάτας. Ἐξαγγέλλεται μὲν διάλογος «ἐπὶ ἴσοις ὅροις». Δυστυχῶς ὅμως τὸ «ἐπὶ ἴσοις ὅροις» φαίνεται ὅτι εἶναι μόνον σχῆμα λόγου· ἀφοῦ μάλιστα ὁ ἕτερος τῶν συμβαλλομένων ἐπιμένει νὰ διεκδικῇ τὸ ἀ λ ά θ η τ ο ν! Πῶς μπορεῖ νὰ νοηθῇ διάλογος «ἐπὶ ἴσοις ὅροις», ὅταν ὁ ἕνας συζητητὴς θὰ δύναται νὰ προβάλλῃ ὡς veto ἐπὶ παντὸς ἐπιμάχου ζητήματος τὸ ἀλάθητον αὐτοῦ;

β) Καὶ ἡ ἄλλη πλευρὰ δὲν πρέπει νὰ τρέφῃ αὐταπάτας. Ὅπως ἀπέδειξεν ἡ ἱστορία τοῦ σχίσματος καὶ τῶν ματαίων ἀποπειρῶν ἄρσεως αὐτοῦ, εἶναι ἀπολύτως βέβαιον ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς ὅτι, ἂν δὲν παραμερισθῇ (μετὰ τοῦ «ἀλαθήτου») τὸ π ρ ω τ ε ῖ ο ν τοῦ πάπα, οὐδεμία προώθησις τοῦ θέματος τῆς ἑνώσεως εἶναι δυνατή. Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ «διάλογος» θὰ εἶναι ματαιοπονία. Ἔναυλοι παραμένουν εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν ὀρθοδόξων παλαιότεραι καὶ σύγχρονοι παπικαὶ διακηρύξεις ὅτι «τὸ πρωτεῖον τὸ διακηρύττομεν... πεπεισμένοι ὅτι τὸ ἠθέλησεν ὁ Χριστὸς διὰ τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας Του»! Ἀλλ' ἡμεῖς ἀδιστάκτως πιστεύομεν, ὅτι ἀντιθέτως τὸ πρωτεῖον εἶναι ἡ κυριωτέρα πέτρα τοῦ σκανδάλου εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἑνότητος τῶν Ἐκκλησιῶν. Καὶ ἂν δὲν παραμερισθῇ, δὲν γίνεται τίποτε. Ὅσον καὶ ἂν τὸ ὀνομάζουν σήμερον «πρωτεῖον διακονίας», δὲν παύει νὰ προβάλλεται ὡς πρωτεῖον ἐ ξ ο υ σ ί α ς. Ἐὰν ἐτίθετο τοὐλάχιστον ὡς ἐθιμικὴ πραγματικότης διὰ τὴν Δύσιν, θὰ ὑπῆρχε κάποιο πεδίον συζητήσεως. Ἀλλὰ ὡς δόγμα πίστεως γενικῆς παραδοχῆς προβαλλόμενον, σημαίνει ναυάγιον ἐκ προοιμίου παντὸς διαλόγου, ἀφοῦ μάλιστα καὶ πολλοὶ ΡΚαθολικοὶ ἤδη προβληματίζονται, ὅσον παραμένει ἡ τοιαύτη διεκδίκησις τοῦ «πρωτείου».

γ) Εἰς τὴν Β' Σύνοδον τοῦ Βατικανοῦ ἐλέχθη ἀπεριφράστως πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους παρατηρητάς, ὅτι «ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ παραιτηθῇ ὡρισμένων ἀπαιτήσεων τῆς διδασκαλίας αὐτῆς... εἶναι (ὅμως) διατεθειμένη νὰ μελετήσῃ κατὰ ποῖον τρόπον θὰ διευκολυνθῇ ἡ ἀ π ο κ α τ ά σ τ α σ ι ς τ ῆ ς ἑ ν ό τ η τ ο ς τῶν ἀπ' αἰώνων ἤδη κ ε χ ω ρ ι σ μ έ ν ω ν ἀ φ' ἡ μ ῶ ν μεγάλων χριστιανικῶν κοινοτήτων». Ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον· καμμίαν δοξασίαν της δὲν πρόκειται νὰ ἀναθεωρήσῃ ἡ ΡΚαθολικὴ Ἐκκλησία. Καὶ πῶς ἐλπίζει νὰ γίνῃ ἕνωσις τῶν «κεχωρισμένων» Ἐκκλησιῶν, χωρὶς νὰ ἀρθοῦν αἱ ὑπὸ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς καταλογιζόμεναι εἰς αὐτὴν «κακοδοξίαι»; Μὲ τὴν «διεύρυνσιν ὡρισμένων κανονικῶν διατάξεων»; Ἀλλ' αὐτὸ σαφέστατα ὄζει οὐνιτισμοῦ. Ἢ μήπως μὲ τὴν «ἄρσιν τῶν παρεξηγήσεων»; Ἀλλὰ δὲν πρόκειται ἁπλῶς περὶ παρεξηγήσεων, ἀλλὰ καὶ περὶ «αἱρέσεων» κατὰ τὴν Ὀρθόδοξον ἀντίληψιν. Ὁπότε, μὲ τὴν προεξοφλουμένην ἐμμονὴν εἰς αὐτάς, ἡ ἕνωσις πάλιν ἀπομακρύνεται. Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τοῦ «διαλόγου» εἶναι —ὅπως πάλιν ἀπέδειξεν ἡ ἱστορία τοῦ σχίσματος— ἡ ἐκκαθάρισις τοῦ δογματικοῦ καὶ ἐκκλησιολογικοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἵσταται ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἀπὸ ἀνορθοδόξων στοιχείων. Conditio sine qua non. Χωρὶς αὐτὴν τὴν προϋπόθεσιν οὐδὲν ἐστι γενέσθαι.

δ) Καὶ ἡ μεθόδευσις τοῦ «διαλόγου» ἔχει ἐμβάλει εἰς πολλὰς σκέψεις.

Ἐτέθη ὡς ἀφετηρία ὁ τονισμὸς τῶν ἑνωτικῶν στοιχείων ποὺ ὑπάρχουν· τῶν σημείων δηλ. εἰς τὰ ὁποῖα δὲν διαφέρουν καὶ δὲν διίστανται αἱ δύο Ἐκκλησίαι. Ἀλλὰ δὲν εἶναι «στρουθοκαμηλισμὸς» νὰ τίθενται εἰς δευτέραν μοῖραν ἐκεῖνα ἀκριβῶς ποὺ ἔχουν προκαλέσει τὸ σχίσμα; Δὲν ἔγινε τὸ σχίσμα δι' ἐκεῖνα ποὺ συμφωνοῦν αἱ δύο Ἐκκλησίαι, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα διαφωνοῦν. Καὶ δὲν εἶναι οὔτε ὀλίγα οὔτε ἀσήμαντα καὶ ἐπουσιώδη. Εἴτε τὸ θέλομεν εἴτε ὄχι, ἀπὸ αὐτὰ ἐν τέλει θὰ κριθῇ τὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν· καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα κοινὰ σημεῖα αὐτῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἔπρεπε καὶ νὰ ἀρχίσῃ ὁ διάλογος· καὶ εἰς αὐτὰ κυρίως νὰ περιστραφῇ· διότι αὐτὰ εἶναι τὰ ἐπίμαχα.

Ἀλλά, καὶ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα κοινὰ σημεῖα, προτάσσεται εἰς τὸν διάλογον τὸ κεφάλαιον περὶ τῶν θείων Μυστηρίων· καὶ φυσικὰ μὲ ἀπόλυτον προτεραιότητα εἰς τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Διατί ἆρά γε;

Πάλιν ἐπιχειρεῖται ἕνα πρωθύστερον. Ἀρχίζομεν ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ καταλήξωμεν. Ζητεῖται νὰ διαπιστωθῇ ὅτι εἰς τὴν Θ. Εὐχαριστίαν, (καὶ ἐν πολλοῖς εἰς

θέτωσιν ἴδιον Ναὸν καὶ ζητῶσι φιλοξενίαν εἰς Ναοὺς ἑτεροδόξων.

Τοιαῦται ἐνέργειαι δὲν ἐμπίπτουσιν εἰς τὰς κανονικὰς ἀπαγορεύσεις. Διότι δὲν πρόκειται περὶ συμπροσευχῆς μεθ' ἑτεροδόξων, ἐφ' ὅσον γίνεται ἔκδηλον ὅτι δὲν συμπράττομεν λειτουργικῶς μετ' αὐτῶν. Τὸ ὅ ρ ι ο ν τ ο ῦ τ ο π ά ν τ ω ς ο ὐ δ έ π ο τ ε π ρ έ π ε ι ν ὰ ὑ π ε ρ β α ί ν ε τ α ι.

τὰ λοιπὰ μυστήρια), αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν δὲν εἶναι οὐσιώδεις. Καί, ὅπως εἶπεν εἰς τὸν Φίλιππον «ἀνὴρ Αἰθίοψ», ἐπιτετραμμένος τῆς Κανδάκης τῆς βασιλίσσης τῶν Αἰθιόπων, «ἰδοὺ ὕδωρ· τί κωλύει με βαπτισθῆναι;» (Πράξ. η΄ 36) - δηλ. ὑπάρχει νερό· διατί δὲν μὲ βαπτίζεις; Ὁ Φίλιππος ὅμως τοῦ ἔθεσεν ὡς προϋπόθεσιν τοῦ βαπτίσματος τὸ «εἰ πιστεύεις ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, ἔξεστι». Καὶ τὸν ἐβάπτισεν, ἀφοῦ πρῶτον ὡμολόγησε τελείαν πίστιν εἰς τὸν Χριστὸν ὡς «τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ». Ἐν προκειμένῳ· οἱ θέλοντες νὰ ἐπισπεύσουν μίαν κάποιαν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, χωρὶς τὰς ἀπαραιτήτους προϋποθέσεις, θὰ εἴπουν (καὶ ἀπ᾿ αὐτοῦ ἴσως τοῦ πρώτου σταδίου τοῦ διαλόγου)· ἀφοῦ δὲν ἔχομεν σοβαρὰς διαφορὰς εἰς τὸ θέμα τῆς Θ. Εὐχαριστίας καὶ τῶν μυστηρίων, «τί κωλύει» νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὸ «κοινὸν ποτήριον»; νὰ συλλειτουργήσωμεν δηλ. καὶ νὰ κοινωνήσωμεν ὅλοι ἀπὸ τὸ ἴδιον ἅγιον Ποτήριον!

Ἀλλ᾿ ὅμως ἡ κοινωνία τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸ «κοινὸν Ποτήριον» προϋποθέτει τὴν πλήρη «ἑνότητα τῆς πίστεως» καὶ τὴν δι᾿ αὐτῆς πλήρη ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Δηλ. τὸ «κοινὸν Ποτήριον» δὲν εἶναι ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκπλήρη «ἑνότητα τῆς πίστεως» καὶ τὴν δι᾿ αὐτῆς Τὸ τονίζομεν· ἡ ἐπίστεψις· ὄχι ἡ ἐπίσπευσις τῆς ἑνώσεως. Μεθοδεύονται ἐν τούτοις τὰ πράγματα ἔτσι, ὥστε, μὲ μίαν ἄνευ προϋποθέσεων («ἑνότητος τῆς πίστεως») κοινωνίαν ἀπὸ «κοινοῦ Ποτηρίου» τῆς Θ. Εὐχαριστίας, νὰ ὑπάρξῃ de facto ἕνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν. Καὶ ὕστερα «βλέπομεν τί μπορεῖ νὰ γίνῃ» διὰ τὰς ὑφισταμένας μεταξύ των διαφοράς, δογματικὰς καὶ ἐκκλησιολογικάς. Αὐτὸ ὅμως, ἐὰν ἐπιχειρηθῇ, καὶ ἐὰν γίνῃ κατά τοιοῦτον τρόπον, θὰ εἶναι πλέον —λέγουν πολλοί— «πραξικόπημα», πρὸς δημιουργίαν τετελεσμένων γεγονότων.

Ἀλλὰ τὰ πραξικοπήματα δὲν διαρκοῦν ἐπί πολύ. Καὶ ἡ πεῖρα τῆς Φλωρεντίας καὶ τῆς Φερράρας θὰ ἐπαναληφθῇ, μὲ μίαν νέαν διαπίστωσιν ὅτι «λοιπὸν ἐποιήσαμεν οὐδέν». Θὰ ἀνατραπῇ ἐκ τῶν κάτω —ὅπως ἀνετράπη ἡ πρᾶξις τῆς Φλωρεντίας — τὸ σαθρὸν οἰκοδόμημα μιᾶς νέας ψευδοενώσεως πραξικοπηματικῆς καὶ ἄνευ τῶν ἀπαραιτήτων προϋποθέσεων.

Ἡ ὀρθὴ πορεία πρὸς τὴν ἕνωσιν, ὁψέποτε ἀκολουθηθῇ, θὰ πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιολογίαν. Ἐπὶ τῆς ἐκκλησιολογικῆς βάσεως θὰ ἀνακριθῇ τὸ ὑπ᾿ ἀριθμὸν 1 ἐμπόδιον, τὸ ἀνατρεπτικὸν κώλυμα τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, δηλ. τὸ παπικὸν «πρωτεῖον». Ἡ Ἐκκλησιολογία ἐξ ἄλλου, μὲ τὴν ἀναγωγὴν αὐτῆς εἰς τὴν δογματικήν της βάσιν, δηλ. τὴν ἑνότητα τῶν Τριῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, θὰ φέρῃ ἐπὶ τάπητος τὴν (καθ᾿ ἡμᾶς αἱρετικὴν) ἀντίληψιν τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» (filioque) καὶ θὰ δείξῃ τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ θεμελιώδους αὐτοῦ δόγματος τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐκ μέρους τῶν ὑποστηρικτῶν τοῦ filioque.

Ἀκόμη καὶ τὸ «σκάνδαλον τῆς Οὐνίας» (ὅπως τὸ ὀνομάζουν πολλοί) —καὶ ἂν δὲν ἀρθῇ ὅπως ἐπιβάλλεται, πρὸ πάσης ἐνάρξεως ἑνωτικοῦ «διαλόγου» τῶν Ἐκκλησιῶν— πάλιν διὰ τῆς Ἐκκλησιολογίας θὰ ἀποδειχθῇ πόσον ἀσυμβίβαστον εἶναι καὶ πόσον ὀξύμωρον ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἔχει τὸν αἰτιώδη λόγον αὐτῆς εἰς τὴν ἑνότητα τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ δὲν ἐπιδέχεται τοιαῦτα «σχήματα».

Ὅταν ἐκκαθαρισθοῦν καὶ ἀρθοῦν τὰ βασικὰ ταῦτα, ὁ δρόμος διὰ τὴν ἕνωσιν θὰ εἶναι πλέον σύντομος[4]. Αἱ ἄλλαι διαφοραὶ τῶν Ἐκκλησιῶν θὰ ἐξομαλυνθοῦν εὔκολα. Ὑπὸ τὴν ἀναγκαίαν πάντοτε προϋπόθεσιν τῆς ἀγάπης καί τῆς εἰλικρινείας. Κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον Παῦλον, πρέπει νὰ ἀποφεύγωνται «διδαχαὶ ποικίλαι καὶ ξέναι» (Ἑβρ. ιγ΄ 9), «αἵτινες (συ) ζητήσεις παρέχουσι μᾶλλον ἢ οἰκονομίαν Θεοῦ τὴν ἐν πίστει· τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστὶν ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου» (Α΄ Τιμ. α΄ 4 - 5)[5].

† Ὁ Πατρῶν ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

---

4. Ἐν Πάτμῳ (29.5.1980), κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἐπισήμου θεολογικοῦ διαλόγου, ὁ ἀπ᾿ ἄμβωνος ὁμιλητὴς (Σεβ. Μύρων κ. Χρυσόστομος) εἶπεν ὅτι «ὡς μία πρώτη διαπίστωσις» θεωρεῖται δεδομένον (;) «διὰ τὸ ἱστορικὸν περιβάλλον τοῦ διαλόγου... ὅτι τοῦτο βασικὰ ἔχει ἀλλάξῃ... Ἡ Ὀρθοδοξία, ἐν πρώτοις, δὲν εἶναι πλέον Μεσαίων. Ἡ Δύσις δὲν εἶναι πλέον Λατινικὸς Μεσαίων, οὔτε στυγνὸς Σχολαστικισμός, οὔτε ἀμετακίνητος Καισαροπαπισμὸς κ.λπ.». Ἐξ ἄλλου (β΄ διαπίστωσις) «ἡ προβληματολογία δὲν ἀμβλύνεται, δὲν ἁπλοποιεῖται, δὲν παραθεωρεῖται, δὲν προδίδεται. Ἁπλῶς διαφοροποιεῖται (;), ὁδηγεῖται πρὸς νέαν ἀξιολογικὴν ἱεράρχησιν τῶν διαφορῶν καὶ ἀποβαίνει οἰκοδομητικωτέρα» (;). Εἰς γ΄ σημεῖον δὲ τοῦ λόγου του ἀνεφέρθη εἰς «βασικὸν Κείμενον... ἀπὸ κοινοῦ ἀποδεκτόν», καθ᾿ ὃ «ὁ διάλογος τῆς ἀγάπης δέον νὰ συνοδεύῃ συνεχῶς τὸν θεολογικὸν διάλογον, ὥστε νὰ ὑποβοηθῆται ἡ λύσις τῶν δυσχερειῶν... ἀναθεωρουμένων δυσαρέστων καταστάσεων, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τῆς «Οὐνίας», τοῦ Προσηλυτισμοῦ κ.τ.τ.». Τὸ εὐχόμεθα ὁλοψύχως. Καὶ συμμεριζόμεθα τὴν εὐχὴν τοῦ ὁμιλητοῦ: «ἀρκεῖ ὁ διάλογος νὰ γίνῃ ἐν ἀτμοσφαίρᾳ ἀγάπης, ταπεινοφροσύνης καὶ προσευχῆς» —καί, ὡς προσθέτει— «καὶ ἐν ἰσότητι, καὶ ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν εἰλικρινείᾳ».

Εἰς τὴν ἐποχήν μας, τὸ πλαίσιον τοῦ διαλόγου ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι, «ἐν μέσῳ ἑνὸς κόσμου πολλαχῶς διῃρημένου καὶ συγκλονιζομένου», «ὁ Λαὸς τοῦ Θεοῦ» τελευταίαν ἐλπίδα στηρίζει εἰς τὴν «καταλλαγὴν καὶ τὴν συναδέλφωσιν διὰ τῆς ἑνότητος ὅλων τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων». Εἴθε. Γένοιτο.

5. Ἀπαραίτητον θεωροῦμεν νὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα, εἰς ἐπίμετρον, σταχυολόγησιν ἐνδιαφερουσῶν παρατηρήσεων τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Τρανουπόλεως κ. Δαμασκηνοῦ ἐπὶ ἐκπεφρασμένων παπικῶν θέσεων (βλ. Περιοδικὸν «Ἐπίσκεψις», ἀριθ. 240/1.11.80, σελ. 10 ἑ.).

α) Ἡ Ἐγκύκλιος Ecclesiam suam τοῦ Πάπα Παύλου Στ΄ ἅπτεται τοῦ θέματος τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον «συνιστᾷ ἀκόμη

Ο ΕΙΔΙΚΟΣ ΝΟΜΙΚΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΑΝΕΛΕΓΚΤΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΩΝ

Α'. Δι' ἄρθρου 44 παραγρ. 1 τοῦ ν. 590) 77 «περὶ τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» ὁρίζεται ὅτι «Τὰ παραπτώματα τῶν Κληρικῶν καὶ μοναχῶν τὰ σχετικὰ πρὸς τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ἐπαγγελίας τῆς ὁμολογίας αὐτῶν, τὰ συνεπαγόμενα Κανονικὰς κυρώσεις, ἐκδικάζονται ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων·

»Εἰδικὸς νόμος ρυθμίζει τὰ τῆς ἱδρύσεως, συγκροτήσεως, ἁρμοδιότητος καὶ λειτουργίας τῶν δικαστηρίων τούτων, μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὁποίου ἐξακολουθεῖ ἰσχύων ὁ νόμος 5383) 32 «Περὶ Ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸ αὐτῶν διαδικασίας».

Διὰ τῶν προειρημένων εἰς τοὺς νόμους 590) 77 καὶ 5383) 32 ἐπαναλαμβάνεται καὶ ὑπὸ τοῦ Πολιτειακοῦ νόμου ἡ καθιδρυμένη διὰ τῶν Ἱερῶν Κανόνων ποινικὴ ἐξουσία τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἐπιβολὴν καὶ διασφάλισιν τῆς ἐν αὐτῇ ἐσωτερικῆς τάξεως καὶ πειθαρχίας, ἀσκουμένη ὑπὸ ὀργάνων τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς καταγνώσεως εἰς κληρικοὺς καὶ μοναχοὺς Κανονικῶν κυρώσεων, ἐφ' ὅσον ἀποδειχθῇ ὅτι εἶναι ἔνοχοι παραπτωμάτων σχετικῶν πρὸς τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ἐπαγγελίας τῆς ὁμολογίας αὐτῶν.

Ὅπως διὰ τοῦ Κώδικος Ποινικῆς Δικονομίας καθιδρύεται ἡ ποινικὴ ἐξουσία τῆς Πολιτείας καὶ ἀπαριθμοῦν-

---

καὶ σήμερον τὴν βάσιν τῆς οὐσιώδους διαιρέσεως μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ΡΚαθολικῆς καὶ Ὀρθοδόξου». Ἀλλὰ διέπεται ἀπὸ «τὴν τάσιν πρὸς τὸν Χριστομονισμὸν (sic) καὶ τὴν ἀπουσίαν Πνευματολογίας... (παρὰ) τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ὑπάρχει Χριστολογία χωρὶς Πνευματολογίαν, ὅπως, ἄλλωστε, οὔτε Πνευματολογία χωρὶς Χριστολογίαν».

β) Θλίβεται ὁ εἰρημένος Πάπας διότι οἱ «κεχωρισμένοι ἀδελφοὶ» δὲν θέλουν νὰ ἐννοήσουν «ὄχι μόνον ὅτι ἄνευ τοῦ Πάπα ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία δὲν θὰ ἦτο πλέον αὐτὸ τὸ ὁποῖον εἶναι, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐὰν τὸ ὑπέρτατον... ὑπούργημα τοῦ Πέτρου συνέβαινε νὰ λείψῃ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἑνότης θὰ κατελύετο». Ὁμιλεῖ δὲ συγχρόνως περὶ τῶν θεοδότων ἐξουσιῶν τῶν ἐπισκόπων «χωρὶς νὰ ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἐρώτημα... πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ συμβιβασθῇ ἡ πλήρης καὶ ὑπερτάτη ἐξουσία του ἐφ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν δικαιοδοσίαν... τοῦ ἐπισκόπου ἑκάστης ἐπισκοπῆς».

γ) Ὁ Πάπας διεκδικεῖ περαιτέρω ὅτι «ἡ αὐθεντικότης τῆς διδασκαλίας μιᾶς οἰκουμενικῆς συνόδου, τῆς ὁποίας βεβαίως προεδρεύει, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀποφάσεως» αὐτοῦ. Ἀλλὰ «πῶς εἶναι δυνατὴ ἡ ἐναρμόνισις τῆς θέσεως τοῦ Πάπα συγχρόνως *ἐντός*, *ἐκτὸς καὶ ὑπεράνω* τῆς Συνόδου; Ἡ θέσις αὕτη εἶναι *ἀπαράδεκτος ἐξ ὀρθοδόξου ἐπόψεως*».

δ) Ὁμολογεῖται ὑπὸ ἐγκύρων ΡΚαθολικῶν κύκλων (Καθηγ. de Vries) ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀναμένεται ὅτι ὁ Πάπας «ὁ ὁποῖος εἶναι λίαν πεπεισμένος περὶ τοῦ πρωτείου του, θὰ παρῃτεῖτο τῆς δικαιοδοσίας του *ἐπὶ τῆς Ἀνατολῆς*. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο *δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἔχῃ κανεὶς ψευδαισθήσεις*». Πολλὰ δὲ γεγονότα πείθουν ὅτι «ὅταν πρόκειται περὶ ἐξαγωγῆς συγκεκριμένων συμπερασμάτων καὶ λήψεως ἀποφάσεων, ἡ Ρώμη συμπεριφέρεται πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους ὡς ἐὰν τίποτε ἀπολύτως νὰ μὴ εἶχεν ἀλλάξει»!

ε) Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω τίθεται «τὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ *ποῦ θὰ καταλήξῃ ὁ ἐπίσημος διάλογος*» τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, «ἐὰν ὁ προσωπικὸς ὅρος ὁ τεθεὶς ὑπὸ τοῦ Πάπα Παύλου Στ' ἐν σχέσει πρὸς τὸ δικαιοδοσιακόν του πρωτεῖον παραμείνῃ προϋπόθεσις ἀνεπίδεκτος ἀντιρρήσεων...;». Ἀσφαλῶς «μία τοιαύτη ἐκκλησιολογικὴ πεποίθησις θὰ ὡδήγει τὸν διάλογον εἰς ἀδιέξοδον».

στ) Ἀξιοπρόσεκτος ἡ κατακλεὶς —τελικὸν συμπέρασμα— τῶν ὡς ἄνω παρατηρήσεων τοῦ Σεβ. Τρανουπόλεως:

1. Ἐὰν ἡ Ρώμη ἐδέχετο τὴν *ἄνευ ὅρων* ἐπιστροφὴν εἰς τὴν πλήρη κοινωνίαν μετὰ τῆς Ἀνατολῆς (κατόπιν συμφωνίας, βεβαίως, τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων σημείων ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχει διαφωνία), τοῦτο θὰ ἰσοδυνάμει πρὸς μίαν ρητὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐγκυρότητος τῆς ἐπισκοπικῆς δομῆς τῆς Ἀνατολῆς. Τοῦτο θὰ ἐσήμαινε τὴν ὑπ' αὐτῆς παραδοχὴν ὅτι ἡ Ἀνατολὴ *δὲν εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐξειλιγμένην δομὴν τοῦ πρωτείου ἐν τῇ Δύσει*.

2. Ἀντιστρόφως, διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ Ἀνατολὴ θὰ ἀνεγνώριζεν ὅτι ἡ Δύσις, παρ' ὅλην τὴν περὶ πρωτείου διδασκαλίαν της, δὲν ἐγκατέλειψε, κατ' ἀρχήν, τὴν ἐπισκοπικὴν δομὴν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἔστω καὶ προσλαμβάνουσα ἓν ἐπὶ πλέον στοιχεῖον, *τοῦ ὁποίου ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν βλέπει τὴν ἀναγκαιότητα*».

ται τὰ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος προβλεπόμενα ἀνεξάρτητα Κρατικὰ Ὄργανα διὰ τῶν ὁποίων ἡ Πολιτεία, ὡς εὐνομούμενον Κράτος, ἐνδιαφερομένη διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ τῆς ἐν κοινωνίᾳ συννόμου ζωῆς, ἀσκεῖ τὴν διαδικασίαν κολασμοῦ τῶν παραβαινόντων τὰς διατάξεις τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος καὶ τῶν Εἰδικῶν Ποινικῶν νόμων (ἐπιβάλλονται ποιναὶ εἰς πολίτας διὰ παραβάσεις καὶ διοικητικῶν νόμων) οὕτως, ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς Ἐκκλησίας καθιδρύθη ἡ ποινικὴ ἐξουσία τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ Κανονικὸς νομοθέτης προέβλεψεν τὰ Κανονικὰ παραπτώματα ὡς καὶ τὰς κυρώσεις κατὰ τῶν παραβατῶν (ἴδετε καὶ Παναγιωτάκον, τὸ Ποινικὸν δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας, Εἰσαγωγή).

Κατὰ τήν, ἀπὸ τοῦ 1940, παγίαν νομολογίαν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Δικαστήρια εἶναι Ὄργανα τῆς Ἐκκλησίας, λειτουργοῦντα κατ' ἐπίκλησιν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ αἱ ἀποφάσεις των σκοπὸν ἔχουν τὴν βελτίωσιν τῶν ὑποπιπτόντων εἰς Κανονικὰ παραπτώματα ὡς καὶ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διεπομένης ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων ἐσωτερικῆς τάξεως καὶ πειθαρχίας (Ἴδετε καὶ Ἀναστ. Μαρῖνον, «ὁ ἔλεγχος τῶν πράξεων τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας» πράξεις ἐκκλησιαστικῶν δικαιοδοσιῶν, Ἀθῆναι 1973).

Β'. Ἡ εἰς τὸν Καταστατικὸν Χάρτην τῆς Ἐκκλησίας ὡς καὶ εἰς ἄρθρον 1 τοῦ νόμου 5383) 32 ἔκφρασις τοῦ Πολιτειακοῦ νομοθέτου Ἐκκλησιαστικὰ Δικαστήρια καὶ πρὸ αὐτῶν διαδικασία, δὲν ἔχουν τὴν ἔννοιαν ὅτι, εἰδικῶς διὰ τοῦ νόμου 5383) 32 καθορίζεται μόνον ἡ δικονομία τῆς κυρίας διαδικασίας πρὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων.

Τῇ ἀληθείᾳ καθορίζεται ὁλόκληρος ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ποινικὴ διαδικασία, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνεται ἡ προπαρασκευαστικὴ διαδικασία, ἡ προδικασία καὶ ἡ κυρία διαδικασία ἐνώπιον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων παντὸς βαθμοῦ καὶ δικαιοδοσίας (πρβλ. Ζησιάδη, Ποινικὴ Δικονομία, τόμος Α').

Ἐξ οὐδεμιᾶς διατάξεως τοῦ νόμου 5383) 32 συνάγεται διάφορος τῶν ἀμέσως ἀνωτέρω ἐκδοχή. Τουναντίον ὁ προειρημένος νόμος, παρὰ τὰς ἰδίᾳ ἀρχικὰς ἀτελείας του, κατὰ τὴν συστηματικὴν κατανομὴν τῆς ὕλης του, πρὸς διάκρισιν τῶν διαφόρων σταδίων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ποινικῆς διαδικασίας, χρησιμοποιεῖ τοὺς ἐνδεικτικῶς ἀναφερομένους ὅρους:

Προδικασία (ἄρθρον 40), περὶ ἐπιδόσεων (ἄρθρον 45 ἑπ.), προανάκρισις (ἄρθρον 75), διορισμὸς πραγματογνωμόνων ὑπὸ τοῦ ἀνακρίναντος ἢ (κατὰ τὰς περιστάσεις) ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου (ἄρθρον 89), συμπλήρωσις διαδικασίας καὶ ἄλλα προκαταρκτικὰ ζητήματα (ἄρθρον 96), ἀμφισβητήσεις κατὰ τὴν ἀνάκρισιν (ἄρθρα 104, 144), κατ' οἶκον ἔρευνα καὶ κατάσχεσις πειστηρίων (ἄρθρον 107), δικαιώματα κατηγορουμένου, ὑποχρεώσεις ἀνακριτοῦ, πέρας ἀνακρίσεως, συμπλήρωσις ἀνακρίσεως (ἄρθρα 107, 116), διαδικασία πρὸ τοῦ Ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου (ἄρθρα 118 ἑπ.), διαδικασία πρὸ τῶν πρωτοβαθμίων δικαστηρίων (ἄρθρον 132), ἐρημοδικία, ἀνακοπή, ἔφεσις, διαδικασία, ἀπόφασις (ἄρθρα 125 - 142), περὶ τῆς διαδικασίας κατηγορουμένων ἀρχιερέων (ἄρθρα 143 - 150).

Ἡ σαφήνεια τῶν, καὶ ὑπὸ τὸ κράτος ἰσχύος τοῦ Συντάγματος 1975, δι' ἄρθρου 44 τοῦ ν. 590) 77 ὁριζομένων: «Τὰ παραπτώματα τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν τὰ σχετικὰ πρὸς τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ἐπαγγελίας τῆς ὁμολογίας αὐτῶν, τὰ συνεπαγόμενα κανονικὰς κυρώσεις, ἐκδικάζονται ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων» (ὁρᾶτε καὶ ἄρθρον 1 ν. 590) 77) δὲν παρέχει δυνατότητας παρερμηνειῶν. Οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοί, χωρὶς νὰ παύουν νὰ εἶναι πολῖται τῆς Πολιτείας, «οἰκείᾳ βουλήσει» ἐστρατεύθησαν εἰς τὴν θεμελιωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ὀρθόδοξον κατ' Ἀνατολὰς Ἐκκλησίαν. Ἀφ' ἧς κατέστησαν μέλη ταύτης ὑπήγαγον οἰκειοθελῶς ἑαυτοὺς ὑπὸ τοὺς ρυθμίζοντας τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροὺς Συνοδικοὺς καὶ Ἀποστολικοὺς Κανόνας καὶ τὰς Ἱερὰς Παραδόσεις.

Θέσαντες ἑαυτοὺς οἰκειοθελῶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὴ μετὰ προηγηθεῖσαν δοκιμασίαν πρὸ τῆς μοναχικῆς κουρᾶς καὶ τῆς χειροτονίας των, ἀπεδέχθησαν τὸ ἐσωτερικὸν πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπεσχέθησαν, διὰ τῆς ἐπαγγελίας των, τὴν συμμόρφωσιν πρὸς τοῦτο, ἀναγνωρίσαντες ἐν ταυτῷ τὴν ἐπὶ τούτων Κανονικὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἐκκλησίας χάριν τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 2800) 1972 ἀποφάσεώς του ἐν Ὁλομελείᾳ ἀπεφάσισεν, ὅτι, αἱ διὰ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων ἐπιβαλλόμεναι εἰς Κληρικοὺς καὶ Μοναχοὺς Κανονικαὶ Ποιναὶ ἐπιβάλλονται «ἐφ' ὅσον χρόνον φέρουν οὗτοι τὰς ἰδιότητας ταύτας» (βλ. σχόλια ἐπὶ τῆς ἄνω ἀποφάσεως ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου κ. Σπ. Τρωϊάνου εἰς Νομικὸν Βῆμα, τόμος 21ος, σελ. 109 ἑπ.).

Οὕτως ἐξέλιπον ἀμφισβητήσεις περὶ τῆς συνταγματικότητος τῶν ἄρθρων 10 περίπτωσις στ' καὶ 11 περίπτωσις δ' τοῦ νόμου 5383) 32, διὰ τῶν ὁποίων προβλέπεται ἡ διὰ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων κατάγνωσις ποινῶν 15νθημέρου σωματικοῦ περιορισμοῦ κατ' οἶκον εἰς Κληρικοὺς καὶ «σωματικοῦ περιορισμοῦ μέχρι 3 ἐτῶν ἐν τῷ εἰδικῷ σωφρονιστηρίῳ τῶν Κληρικῶν ἢ ἐν ἄλλῃ Μονῇ» εἰς Μοναχοὺς (Ἴδετε καὶ ἄρθρον 152 ν. 5383) 32 καὶ Ἀναστ. Μαρίνου ἔνθ' ἀνωτέρω σελ. 36 ἑπομ.).

Ἐκ τοῦ ὅτι δι' ἄρθρου 153, ὡς τοῦτο ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 18 τοῦ νόμου 898) 43 καὶ ἰσχύει, τοῦ νόμου 5383) 1932 ὁρίζεται ὅτι «Πᾶσαι αἱ ἀποφάσεις τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων, αἱ καταστᾶσαι συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ὁριστικαὶ καὶ τελεσίδικοι, ἐκτελοῦνται τῇ συνδρομῇ τῆς ἁρμοδίας Ἀστυνομικῆς Ἀρχῆς..... ἐφ' ὅσον ὁ καταδικασθεὶς ἀρνεῖται ἢ δυσ-

τροπεῖ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου» οὐδαμῶς μεταβάλλεται ὁ πνευματικὸς χαρακτὴρ τῶν ἀποφάσεων τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων τὸν ὁποῖον παγίως δέχεται καὶ ἡ νομολογία τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Γ'. Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἀπὸ τοῦ 1940, ὅτε τὸ πρῶτον διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 830 ἀποφάσεώς του ἐνομολόγησεν ὅτι δὲν ὑπάγεται εἰς τὸν ἀκυρωτικὸν ἔλεγχον ἀπόφασις Ἐκκλησιαστικοῦ Συνοδικοῦ Δικαστηρίου καταγνώσασα εἰς Κληρικὸν τὴν ποινὴν τῆς καθαιρέσεως, μέχρι καὶ τελευταίως διὰ τῶν ὑπ' ἀριθμὸν 4120, 4121, 4122, 4123) 1980 ἀποφάσεών του, ἐμμένει εἰς τὸ ἀπαράδεκτον αἴτημα ἀκυρώσεως κατὰ ἀποφάσεων Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων ὡς καὶ κατὰ Ἐκκλησιαστικῶν πράξεων «ἐντασσομένων εἰς τὴν διαδικασίαν τὴν ἀπολήγουσαν εἰς τὴν ἔκδοσιν ἀποφάσεως ὑπὸ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου».

Διὰ τῆς μακρᾶς καὶ παγίας νομολογίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἔχει κριθῇ ὅτι τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Δικαστήρια δὲν ἔχουν οἱανδήποτε ὁμοιότητα μὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος προβλεπόμενα κοινὰ ποινικὰ Δικαστήρια, δὲν εἶναι εἰδικὰ ποινικὰ δικαστήρια ἐπιβάλλοντα τὰς ἐν τῷ νόμῳ εἰδικὰς ποινὰς (πρβλ. ἐγκαταλειφθεῖσαν νομολογίαν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 2024) 65 ἀποφάσεως), δὲν εἶναι τακτικὰ διοικητικὰ δικαστήρια καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν ὑπόκεινται οὐδὲ εἰς τὸ ἔνδικον μέσον ἀναιρέσεως δεδομένου ὅτι εἰς ἀναίρεσιν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, κατὰ τὸ Σύνταγμα καὶ τὸν περὶ τούτου νόμον, ὑπόκεινται μόνον αἱ ἀποφάσεις τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων αἱ ἐκδιδόμεναι ἐπὶ διοικητικῶν διαφορῶν, οἷαι δὲν εἶναι αἱ ἀποφάσεις τῶν Ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων (Ἴδετε καὶ Ἀναστ. Μαρῖνον ἔνθ' ἀνωτέρω) καὶ ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων, δὲν εἶναι ἀποφάσεις ὡς τὰς νοεῖ τὸ Σύνταγμα καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Δικαστήρια δὲν συνεδριάζουν δημοσίᾳ, ὡς κατ' ἄρθρον 93 παρ. 2 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος ἐπιτάσσεται διὰ τὰ Πολιτειακὰ Δικαστήρια.

Μάλιστα δι' ἄρθρου 118 τοῦ εἰδικοῦ νόμου 5383) 32 ὁρίζεται ὅτι: «ἡ συζήτησις διεξάγεται προφορικῶς μὲν ἀλλ' οὐχὶ δημοσίᾳ» μὴ ὁριζομένης οὐδὲ τῆς δημοσίᾳ ἀπαγγελίας τῶν ἀποφάσεων (Σ.τ.Ε. 36) 1975 καὶ 2800) 1972 Ὁλομέλεια).

Περαιτέρω διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 2279) 1953 ἀποφάσεώς του τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἐνομολόγησεν ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων δὲν εἶναι πράξεις τῆς Διοικήσεως ἐκτελεσταὶ διὰ νὰ ὑπάγωνται εἰς τὸν ἀκυρωτικὸν ἔλεγχον. Οὔτε εἰς τὸν ἀναιρετικὸν ἔλεγχον ὑπάγονται ἀφοῦ δὲν εἶναι πράξεις διοικητικῶν Ἀρχῶν (βλ. καὶ Σ.τ.Ε. 2055) 65, 2298) 65, 2565) 69 ὡς καὶ Ἀρείου Πάγου 120) 1969).

Δ'. Διὰ τοῦ νόμου 5383) 32 ἐπαναλαμβάνονται αἱ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, κατ' ἐπίκλησιν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν ὁποίων ἐκδίδονται αἱ ἀποφάσεις τῶν Ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, προβλεπόμεναι Κανονικαὶ κυρώσεις πρὸς διασφάλισιν τῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐπιβαλλομένης τάξεως καὶ πειθαρχίας. Τοῦτο δὲν μεταβάλλει τὸν χαρακτῆρα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων καὶ τῶν ἀποφάσεών των.

Τοῦτο σαφῶς μαρτυρεῖται καὶ διὰ τῆς πρὸς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ 16.3.1977 Εἰσηγητικῆς Ἐκθέσεως ἐπὶ τοῦ σχεδίου νόμου περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁποίας ἐπὶ λέξει ἀναφέρεται:

«Ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας εἶναι οἱ διὰ τῶν ἄρθρων 3 καὶ 13 τοῦ ἐν ἰσχύι Συντάγματος κατοχυρούμενοι Ἱ. Κανόνες».

Ὁ νόμος 590) 77 εἰς ἄρθρον 44 παραγρ. 1 εἰδικῶς ὁρίζει:

«Τὰ παραπτώματα τῶν Κληρικῶν καὶ μοναχῶν τὰ σχετικὰ πρὸς τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ἐπαγγελίας τῆς ὁμολογίας αὐτῶν, τ ὰ σ υ ν ε π α γ ό μ ε ν α Κ α ν ο ν ι κ ὰ ς κ υ ρ ώ σ ε ι ς, ἐκδικάζονται ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων» (βλέπε καὶ ἄρθρον 40 τοῦ καταργηθέντος Ν.Δ. 126) 69 ὁρίζοντος τὰ αὐτά).

Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας καὶ προσφάτως ἐπελήφθη αἰτήσεων ἀκυρώσεως κατὰ ἀποφάσεων τῶν ἁρμοδίων δι' Ἀρχιερεῖς Συνοδικῶν Δικαστηρίων ὡς καὶ κατὰ Ἐκκλησιαστικῶν πράξεων «ἐντεταγμένων εἰς τὴν διαδικασίαν τὴν ἀπολήγουσαν εἰς τὴν ἔκδοσιν ἀποφάσεως ὑπὸ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου» (βλ. καὶ ὑπ' ἀριθμ. 3) 1980 ἀποφ. Ἐπιτροπῆς ἀναστολῶν).

Ὁ Εἰσηγητὴς Σύμβουλος, ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν ἀπὸ τοῦ 1940 κατὰ τὰ προειρημένα παγίαν νομολογίαν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας εἰσηγήθη ὅπως, ἐγκαταλειπομένης τῆς ἀπὸ τοῦ 1940 παγίως κρατούσης νομολογίας τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας περὶ ἀπαραδέκτου αἰτήσεως ἀκυρώσεως κατ' ἀποφάσεων τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων (ὁρᾶτε ἀνωτέρω), αἱ ἀποφάσεις τῶν Ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων παραμείνουν νὰ εἶναι ἀνέλεγκτοι ἀκυρωτικῶς ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν, νὰ ὑπόκειται ὅμως εἰς ἔλεγχον ἡ δικονομία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς δίκης.

Διὰ τῶν προειρημένων προσφάτων ὑπ' ἀριθμὸν 4120, 4121, 4122, 4123) 1980 ἀποφάσεών του τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, ἐ ν έ μ ε ι ν ε ν εἰς τὴν κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἀπὸ τοῦ 1940 σταθερὰν νομολογίαν του, διαφυλαχθείσης οὕτω τῆς πνευματικότητος τῶν Ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, καὶ διὰ ταύτης τῆς δικαιοδοσίας τῆς Ἐκκλησίας ὅπως, διὰ τῆς καταγνώσεως Κ α ν ο ν ι-

Η ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΕΠΙ ΤΗ ΕΚΔΗΜΙΑ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΣΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΚΥΡΟΥ ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΥ

Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν πληροφορηθεῖσα τὴν πρὸς Κύριον ἐκδημίαν τοῦ πλήρους ἡμερῶν μακαριστοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυροῦ Βενεδίκτου, ἐπισυμβάσαν τὴν 10ην παρελθόντος Δεκεμβρίου, προέβη εἰς σειρὰν ἐκδηλώσεων πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὸ πανορθόδοξον τοῦτο γεγονός. Ἐνέκρινε τὸ ὑπὸ τοῦ Κοσμήτορος πρὸς τὸν τοποτηρητὴν τοῦ θρόνου τηλεγράφημα, ἐξέδωκε τὸ ἀκόλουθον ψήφισμα πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὰς ἐφημερίδας:

Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, συσκεφθεῖσα ἐκτάκτως σήμερον τὴν 10ην Δεκεμβρίου 1980, ἡμέραν Τετάρτην καὶ ὥραν 11ην π.μ. ἐπὶ τῇ ἐκδημίᾳ εἰς Κύριον τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Μακαριότητος τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων

Κυροῦ Βενεδίκτου

καὶ τὴν βαθυτάτην αὐτῆς θλῖψιν ἐκδηλώσασα ἐπὶ τούτῳ ψηφίζει ὁμοφώνως:

α) Νὰ ψαλῇ τρισάγιον εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῆς Σχολῆς.

β) Νὰ ἀποσταλῇ συλλυπητήριον τηλεγράφημα εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων. Καὶ

γ) Νὰ δημοσιευθῇ τὸ παρὸν ψήφισμα διὰ τοῦ Τύπου.

Ὁ Κοσμήτωρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς

ΗΛΙΑΣ Β. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Τὴν Πέμπτην, 11ην Δεκεμβρίου ἐτελέσθη, μετὰ τὸ πέρας τῆς φοιτητικῆς θείας λειτουργίας, τρισάγιον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἐκλιπόντος Πατριάρχου. Κατ' αὐτὸ ὁ Κοσμήτωρ τῆς Σχολῆς κ. Ἠλίας Οἰκονόμου, παρισταμένου καὶ τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου κ. Εὐαγ. Θεοδώρου, ἐξῆρε διὰ βραχέων τὴν προσωπικότητα τοῦ Πατριάρχου εἰπὼν μεταξὺ ἄλλων ὅτι ὁ Πατριάρχης ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῶν φυλασσόντων τὰ ἴχνη τῆς ἱστορικότητος τοῦ Ἰησοῦ, καθ' ὅσον τὰ πανάχραντα προσκυνήματα μαρτυροῦν τὴν ἱστορικὴν διέλευσιν τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Παλαιστίνης. Κατόπιν ἀνέγνωσε τὰς δηλώσεις τοῦ Πατριάρχου περὶ τῶν προβλημάτων τοῦ Πατριαρχείου, τὰς ὁποίας οὗτος ἔκαμε τὸ Φθινόπωρον κατὰ τὴν τελευταίαν, οἱονεὶ ἀποχαιρετιστήριον ἐπίσκεψίν του εἰς Ἀθήνας. Αἱ δηλώσεις —κύκνειον ᾆσμα— ποιμαντικῆς μερίμνης ἦσαν αἱ ἑξῆς:

«Πρωταρχικὸς σκοπὸς τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος εἶναι ἡ διατήρησις τοῦ ἰσχύοντος σήμερον προσκυνηματικοῦ καθεστῶτος τῶν Ἁγίων Τόπων, ἀποφευγομένου ὅπως τοῦτο διαταραχθῇ ὑπὸ θρησκευτικῶν, ἐθνοφυλετικῶν ἢ πολιτειακῶν λόγων. Ὅλα θὰ πρέπει νὰ διατηρηθοῦν ὡς τὰ παρέδωκεν ἀπὸ τοῦ 135 μ.Χ. ἡ ἱστορία καὶ τὰ διέσωσαν ἡ προστασία τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων καὶ ἐν συνεχείᾳ τῶν Φαναριωτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ σκοπὸς οὗτος ἐπιβάλλει τὴν ἀνανέωσιν τῶν στελεχῶν τῶν 22 Μοναστηρίων τῆς Ἀδελφότητος, ἥτις ἀνανέωσις θὰ πρέπει νὰ γίνῃ ἐπὶ μονίμου βάσεως καὶ ὄχι ἁπλῶς διὰ τῆς περιοδικῆς, ὡς σήμερον, ἐπισκέψεως ἐξ Ἑλλάδος μοναχῶν ἢ ἱερομονάχων. Ἡ διακονία εἰς τὰ Ἱερὰ Προσκυνήματα δὲν ἔχει τὸν χαρακτῆρα τῆς γνωστῆς μονα-

---

κ ῶ ν κυρώσεων, ἐξασφαλίζεται ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τάξις καὶ πειθαρχία τῶν Κληρικῶν καὶ Μοναχῶν κατὰ τὰς ἐπαγγελίας τῆς ὁμολογίας αὐτῶν.

Ε'. Αἱ προειρημέναι πρόσφατοι ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ὡς καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1940 συνοπτικότατα προαναφερομένη παγία διὰ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια καὶ τὰς ἀποφάσεις των νομολογία, ἐπιβάλλουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὅπως, μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ προβλεπομένου δι' ἄρθρου 44 παρ. 1 τοῦ νόμου 590) 77 εἰδικοῦ νόμου ρυθμίζοντος τὰ τῆς ἱδρύσεως, συγκροτήσεως, ἁρμοδιότητος καὶ λειτουργίας τῶν Ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Δικαιοσύνης καὶ καθ' ὅλας τὰς φάσεις ταύτης, ἐφαρμόζεται ὀρθῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως ὁ ν. 5383) 1932, ὡς ἐτροποποιήθη, συνεπληρώθη καὶ ἰσχύει κατὰ τὴν ρητὴν ἐπιταγὴν τῆς προειρημένης παρ. 1 ἄρθρου 44 τοῦ ν. 590) 77.

Ὡσαύτως αἱ ἐκδιδόμεναι ἀποφάσεις τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων, ἀθωωτικαὶ καὶ καταδικαστικαί, ἐπιβάλλεται νὰ ἔχουν ἐπαρκῆ αἰτιολογίαν καὶ τὰ κατὰ τὴν προδικασίαν καὶ κυρίαν διαδικασίαν ἀνακύπτοντα ζητήματα (καὶ εἶναι πολλὰ) ἐπιβάλλεται νὰ ἐπιλύωνται διὰ τῆς ἀληθοῦς ἑρμηνείας καὶ ὀρθῆς ἐφαρμογῆς τῶν σχετικῶν διατάξεων τοῦ νόμου 5383) 32 «Περὶ Ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων καὶ τῆς πρὸ αὐτῶν διαδικασίας».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΙΚ. ΛΙΛΑΙΟΣ

Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ*

Γ'

Ἡ Παράδοση ὡς δυναμικὴ διάσταση ἀληθείας καὶ ζωῆς.

Συχνὰ ὑποβάλλεται τὸ ἐρώτημα, ἂν ἡ Παράδοση στὴν Ἐκκλησία εἶναι μία κατάσταση στατικὴ ἢ μία δυναμικὴ διάσταση ἀλήθειας καὶ ζωῆς[13]. Γιὰ νὰ δώσουμε μία ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα αὐτὸ θὰ ἦταν ὠφέλιμο νὰ προσφύγουμε στὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς ποὺ παρουσιάσθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ὁ Χριστιανισμός.

Εἶναι γνωστὸ καὶ βεβαιωμένο ἱστορικὰ ὅτι ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ὑπῆρχε παντοῦ ἡ εἰδωλολατρία ὡς ἔκφραση τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος τῶν ἀνθρώπων. Σὲ μιὰ ὁρισμένη γεωγραφικὴ περιοχὴ ὑπῆρχε καὶ ἡ ἰουδαϊκὴ θρησκεία, τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς προσπάθησε νὰ συμπληρώσει καί, ὡς ἕνα σημεῖο, νὰ ἐκτοπίσει.

Ἡ εἰδωλολατρία ἦταν ἄλλο πράγμα, ἕνα μέγεθος φανταστικὰ ἐκτεταμένο. Στὴν ἀρχὴ ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐπέτρεπε στοὺς Χριστιανοὺς νὰ ἔχουν ἐπικοινωνία μὲ τοὺς εἰδωλολάτρες. Ἀπαγόρευε ἀκόμη καὶ τὴν ἀνάγνωση τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν, καὶ ἡ παράβαση τῆς ἐντολῆς ὑπολογιζόταν γιὰ τοὺς Χριστιανοὺς ὡς ἁμάρτημα. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ Β' αἰ. καὶ ἔπειτα ἡ Ἐκκλησία ἄλλαξε στάση. Χάρη στὴν εὐρεία ἀντίληψη καὶ τὸ διορατικὸ πνεῦμα τοῦ Ὠριγένη, τοῦ Γρηγορίου Νεοκαισαρείας καὶ τοῦ Μ. Βασιλείου διαφοροποιήθηκε πρὸς τὸ καλύτερο ἡ ἐκκλησιαστικὴ γραμμή. Οἱ Χριστιανοὶ μποροῦσαν νὰ διαβάζουν τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων καὶ νὰ παίρνουν ἀπὸ αὐτὰ ὅ,τι καλὸ ἔβρισκαν, χωρὶς νὰ ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὶς εἰδωλολατρικὲς ἀποκλίσεις καὶ τὰ ἀνευλαβῆ παραδείγματα. Τὸ ἀνανεωτικὸ σύνθημα στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔδωσαν οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, οἱ ὁποῖοι κυριολεκτικὰ κατατρύφησαν στὰ συγγράμματα, ἰδιαίτερα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, καὶ χρησιμοποίησαν τὴ φιλοσοφικὴ σκέψη στὴ διατύπωση καὶ διάδοση τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας. Ἡ ἀκριβὴς διατύπωση τῶν δογμάτων στὴν Ἀνατολὴ ὀφείλεται καὶ στὴν ἀρχαιογνωσία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων, ὅπως καὶ στὴν πλαστικότητα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, κατ' ἀντίθεση πρὸς τοὺς Πατέρες τῆς Δύσεως, τοὺς ὁποίους ἡ δύσκαμπτη λατινικὴ γλώσσα δὲ βοήθησε στὶς λεπτὲς διακρίσεις τῆς δογματικῆς διατυπώσεως. Δὲν εἶναι ἀνάξιο παρατηρήσεως ὅτι οἱ μισοὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους Πατέρες πλατωνίζουν καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἀριστοτελίζουν, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἀκολουθοῦν τὸν τρόπο σκέψεως καὶ τὸ φιλοσοφικό τους ὑπόβαθρο, προκειμένου νὰ διερευνήσουν τὰ δόγματα καὶ νὰ τὰ διατυπώσουν μὲ τρόπο ποὺ δὲν ἐπιδέχεται παρερμηνεῖες.

---

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 23 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1-2 τεύχους.

13. Χρυσοστόμου Μητροπολίτου Μύρων, ὅπ. παρ. σελ. 694: «Τοῦτο εἶναι ἡ Παράδοσις. Μία ἀδιάκοπος μετάδοσις τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀεὶ παρόντος πνεύματος τῆς Ἀληθείας, ὑπὸ τὰ συγκεκριμένα σχήματα λόγου καὶ γραφῆς, μυστικῆς ψυχονοητικῆς προσλήψεως καὶ βιωματικῆς ἐμπειρίας. Πρόκειται περὶ μεταδόσεως μοναδικῆς, ἀσφαλοῦς καὶ ὅλως ἰδιαζούσης, καὶ παρὰ τὴν πολλαπλότητα τῶν "σχημάτων" καὶ τῶν "μέσων", ὑφ' ἃ μορφοποιεῖται καὶ δι' ὧν διέρχεται καὶ διοχετεύεται τοῖς ἐπιγιγνομένοις».

χικῆς ἐγκαταβιώσεως καὶ πνευματικῆς ρέμβης ὡς αὕτη συνηθίζεται εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος: ὁ Ἁγιοταφίτης μοναχὸς εἶναι ἕνας ἱππότης τοῦ ἀρχαίου τάγματος τῶν «Σπουδαίων». Θὰ πρέπει νὰ συνδυάζῃ εὐσέβειαν καὶ ἀνδρείαν, ἐμμονὴν εἰς τὰς παραδόσεις καὶ φιλόκαλον κοίταγμα τῆς ζωῆς. Ὁ τύπος του διαμορφώνεται ἀπὸ τὰ παιδικὰ χρόνια του εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἀδελφότητος καὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωήν της.

Τὸ Πατριαρχεῖον ἀπασχολεῖ ἐπίσης ἡ πρόσφατος ἔξαρσις παρῳχημένου σήμερον ἱστορικῶς ἐθνοφυλετισμοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπιχειροῦν, κατὰ καιρούς, νὰ προκαλέσουν ἐξωτερικοὶ καὶ ἐσωτερικοὶ ἐκκλησιαστικοὶ παράγοντες μεταξὺ τοῦ ἀραβοφώνου ἑλληνορθοδόξου πληρώματος. Διὰ νὰ ἐπιβιώσῃ τὸ ποίμνιον τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων μεταξὺ τῶν Ἀράβων ἐδέχθη ἀπὸ τοῦ 637 καὶ ἑξῆς, βαθμηδόν, τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἀραβικὰ ἔθιμα. Ἐκράτησεν ὅμως τὴν θρησκείαν του χάρις, πάντοτε, εἰς τὴν προστασίαν τῶν ὀρθοδόξων κρατῶν, ὡς τοῦ Βυζαντίου, τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ γραμμὴ αὕτη θὰ πρέπει νὰ συνεχισθῇ μὲ πεισματώδη ἐμμονὴν καὶ ἀφοσίωσιν διότι εἶναι αἴτημα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἱστορίας» (Ἰδὲ Ἐκκλ. Ἀλήθεια, τεῦχος 96)1.10.1980).

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὁ Κοσμήτωρ παρέστη εἰς ἐπιμνημόσυνον δέησιν εἰς τὸν ναὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐξαρχείας τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ ὑπέγραψεν εἰς τὸ βιβλίον συλλυπητηρίων.

Σημειωθήτω δ' ὅτι ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ εἶχε παραθέσει εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας ἐπίσημον γεῦμα, τὴν 25ην παρελθόντος Σεπτεμβρίου (ἰδὲ Ἐκκλησίαν ἔτος ΝΖ' τεῦχος Α' ἀρ. 20 τῆς 15 Ὀκτωβρίου 1980), τὸ ὁποῖον, μετὰ τὴν ἐκδημίαν τοῦ Πατριάρχου, δύναται πλέον νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ὡς ἀποχαιρετιστήριον τοῦ Ἱεροσολύμων Βενεδίκτου.

Θὰ μποροῦσε σήμερα ἡ Ἐκκλησία μας νὰ ἀ π ο μ ο ν ω θ ε ῖ ἀπὸ τὸν ἄλλο κόσμο; Θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἕνα στεγανό, τὸ ὁποῖο δὲν ἐπικοινωνεῖ μὲ ἄλλους καὶ δὲ δέχεται νὰ προσλαμβάνει ἀπ' ἔξω; Ἡ Γραφὴ λέγει ὅτι «τὸ παλαιούμενον καὶ γηράσκον ἐγγὺς ἀφανισμοῦ»[14], ποὺ σημαίνει, ὅτι ἡ ἀνανέωση τείνει νὰ ταυτισθεῖ μὲ τὴ ζωή. «Συνεπῶς ἡ Ἐκκλησία διὰ μὲν τὸ "αἰώνιον" πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἀκοίμητος θεματοφύλαξ του, ἔναντι δὲ τῆς ἑκάστοτε ἐν χρόνῳ ἐνσαρκώσεως τῶν αἰωνίων ἀληθειῶν ἡ Ἐκκλησία πρέπει ν' ἀποτελῇ τὸν σκαπανέα τῆς προόδου»[15].

Εἶναι βέβαιο ὅτι ἡ Ἐκκλησία δ ὲ ν μ π ο ρ ε ῖ καὶ δ ὲ ν π ρ έ π ε ι νὰ μείνει ἄφωνη στὴν τρομακτικὴ πρόοδο τῆς τεχνολογίας, ὄχι μόνο γιατὶ αὐτὴ μπορεῖ ν' ἀποβεῖ δίκοπο μαχαίρι στὰ χέρια τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εἶναι ἀδύνατος πιὰ νὰ δαμάσει τὴν ἴδια τὴ δύναμή του, ἀλλὰ καὶ γιατὶ ἔχει «ἐπαγγελίαν ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης»[16]. Ἄλλωστε πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ τὰ χρησιμοποιεῖ ἡ Ἐκκλησία γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀποστολῆς της μέσα στὸν κόσμο. Δικαιολογημένα· γιατί, πῶς θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιδράσει στὸν κόσμο, ἂν ἔμενε ξένη πρὸς αὐτὸν καὶ ἄκαμπτη; ἤ, ἂν ἔλεγε, ὅτι ὅποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσει θὰ περάσει μόνο ἀπὸ αὐτὸ τὸ μονοπάτι γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλο, ἐνῶ δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλο, ἐξίσου ἀληθινό;

Θὰ μποροῦσε ἡ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας νὰ εἶναι ἕνα μ έ σ ο ν γ ι ὰ κ ά τ ι ἄ λ λ ο, καὶ ποιὸ θὰ ἦταν αὐτό; Θὰ μπορούσαμε νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸν ὅρο Παράδοση ἢ καὶ τὸ σύνολο τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεώς μας, γιὰ νὰ ἐπιβάλουμε σήμερα δικές μας ἀπόψεις ἢ γιὰ νὰ ἀλλοιώσουμε τὴν οὐσία τοῦ Χριστιανισμοῦ ἢ νὰ συμβιβασθοῦμε μὲ μία πολιτικὴ σκοπιμότητα ἢ νὰ στηρίξουμε ἕνα κοσμικὸ καθεστὼς ποὺ κλονίζεται; Χωρὶς ἀμφιβολία καὶ χωρὶς τὸν παραμικρὸ δισταγμὸ πρέπει νὰ ἀπαντήσουμε ἀρνητικά. Ὁ μόνος λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο μποροῦμε νὰ χρησιμοποιήσουμε τὴν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ[17].

14. Ἑβρ. 8, 13.

15. Κ ο τ σ ώ ν η Ἱ ε ρ ω ν ύ μ ο υ, ὅπ. παρ.

16. Α' Τιμ. 4,8.

17. Ἀ γ ο υ ρ ί δ η Σ ά β β α, Προλεγόμενα στὴν ἔκδοση Παράδοσις - Ἀνανέωσις, Ἀθῆναι 1972 σελ. 7. «Ἂν ἡ Παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας συνδέεται πρὸς τὴν ταυτότητά της δὲν δύναται αὕτη ν' ἀντιμετωπίζεται ὡς μέσον ἐξυπηρετήσεως ἄλλων σκοπῶν πλὴν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου σκοποῦ τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ εἶναι ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν ἡ παράδοσις ἀντιμετωπίζεται ὡς μέσον, τότε μετατρέπεται εἰς ἐθνικὴν ἢ πολιτιστικὴν κληρονομίαν, παύει νὰ ἐξυπηρετεῖ τὸν εὐαγγελικὸν σκοπόν της, ἀσχέτως τοῦ ὁποῖοι καὶ ὁποίας σημασίας εἶναι οἱ ἄλλοι σκοποὶ ποὺ ἐξυπηρετεῖ».

Δ'

Παρεξηγημένες ἀντιλήψεις γιὰ τὴν Παράδοση.

Θὰ ἦταν ὠφέλιμο νὰ δοῦμε μερικὲς π α ρ ε ξ η γ η μ έ ν ε ς ἀ ν τ ι λ ή ψ ε ι ς ποὺ ἔχουν συνδεθεῖ μὲ τὴν Παράδοση.

Μερικοὶ νομίζουν πὼς ὅ,τι εἶναι ἀ ρ χ α ῖ ο εἶναι καὶ γνήσιο καὶ ὅτι ἄρα καθετὶ τὸ ν ε ό τ ε ρ ο, τὸ σύγχρονο, τὸ μοντέρνο, ὅπως τὸ ὀνομάζουν ὑποτιμητικά, εἶναι κατ' ἀνάγκη βλαβερό, ἐσφαλμένο καὶ ἀπορριπτέο.

Ἐναντίον αὐτῆς τῆς παρεξηγήσεως ἔγραψε πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια ἕνας ὀνομαστὸς ὀρθόδοξος θεολόγος, ὁ π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ: «Ἡ ἀρχαιότης μόνη δὲν εἶναι ἀρκετὴ διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι μία πίστις εἶναι ὀρθή. Καὶ αἱ αἱρέσεις ἠμποροῦν νὰ ἐπικαλεσθοῦν ἱστορικὰ προηγούμενα καὶ νὰ καλυφθοῦν μὲ τὴν αὐθεντίαν ὡρισμένων "παραδόσεων". Ὡρισμένοι ἀρχαϊκοὶ τύποι ἠμποροῦν εὔκολα νὰ μᾶς παραπλανήσουν καὶ νὰ μᾶς ὁδηγήσουν εἰς ἐπικίνδυνα συμπεράσματα. Ὁ ἴδιος ὁ ἅγ. Βικέντιος εἶχεν ἀντιληφθεῖ πλήρως αὐτὸν τὸν κίνδυνον. Καὶ ὁ ἅγ. Κυπριανὸς εἶχεν ἀντιμετωπίσει ἤδη αὐτὴν τὴν δυσκολίαν. "Ἡ ἀρχαιότης, ἔγραφε, χωρὶς τὴν ἀλήθειαν, εἶναι ἁπλούστατα παλαιότης τῆς πλάνης" (Ἐπιστ. 74η)... Ἑπομένως, τὸ παλαιόν, τὸ καθιερωμένον, μόνον του, δὲν ἀποτελεῖ ἐπαρκῆ ἐγγύησιν τῆς ἀληθείας. Ἡ ὀρθόδοξος παράδοσις εἶναι ἀληθὴς παράδοσις, ὄχι διότι εἶναι ἀρχαία, ἀλλὰ διότι εἶναι παράδοσις τῆς ἀληθείας»[18]. Ἑπομένως, ἐκεῖνο ποὺ βαρύνει στὴν προκειμένη περίπτωση δὲν εἶναι ἡ ἀρχαιότητα ξεκομμένη ἀπὸ τὴ γνησιότητα, ἀλλὰ τὸ ἀ ρ χ α ῖ ο ἔ θ ο ς τ ὸ σ υ ν δ ε ό μ ε ν ο μ ὲ τ ὴ ν ἀ λ ή θ ε ι α. Μόνο αὐτὸς ὁ συνδυασμὸς μᾶς ἀφοπλίζει ἀπὸ τὴν προβολὴ προσωπικῶν ἀπόψεων, μᾶς προφυλάσσει ἀπὸ ἐσφαλμένους νεωτερισμοὺς καὶ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ δεχθοῦμε τὸ «νέο» ποὺ δὲν ἀντιμάχεται ἀλλὰ καταξιώνει τὸ «παλαιό». Ὀρθὰ παρατηρεῖ ὁ π. Φλορόφσκυ ὅτι «ἡ παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ἁπλῶς διαφύλαξις ὡρισμένων ἀνθρωπίνων ἀναμνήσεων ἢ προσήλωσις εἰς ὡρισμένους θεολογικοὺς τύπους καὶ ὡρισμένας λειτουργικὰς συνηθείας. Κατὰ πρῶτον καὶ

18. Φ λ ω ρ ό φ σ κ υ Γ ε ω ρ γ ί ο υ, Ἐκκλησιαστικὴ Παράδοσις καὶ Πατερικὴ Θεολογία, Ὀρθόδ. Τύπος, Δεκέμβριος 1964 σελ. 3. Πρβλ. καὶ Μ α ν τ ζ α ρ ί δ ο υ Γ ε ω ρ γ ί ο υ, Παράδοσις καὶ ἀνανέωσις εἰς τὴν Θεολογίαν Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Θεσ)νίκη 1974 σελ. 9: «Ἡ ἀλήθεια δὲν εὑρίσκεται μόνον εἰς τὰ παλαιά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ νέα. Ὁ,τιδήποτε νέον, ἐφ' ὅσον δὲν ἀναιρεῖ τὸ παλαιὸν καὶ δύναται νὰ ἐνσωματωθῇ εἰς αὐτό, εἶναι ἀποδεκτόν. Τὸ δὲ παλαιὸν δὲν ὑφίσταται ὡς παγία στατικότης, ἀλλ' ὡς διαρκὴς δυνατότης ἀφομοιώσεως παντὸς νέου, διότι δὲν εἶναι πρᾶγμα, ἀλλὰ ζῶν σῶμα· τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι πάντοτε νέος καὶ πάντοτε ὁ αὐτός».

κύριον λόγον ἡ παράδοσις εἶναι ἡ συνέχεια τῆς θείας καθοδηγήσεως καὶ διαφωτίσεως, ἡ διαρκὴς παρουσία τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ»[19].

Πολλοί, ἀποδίδοντας ἰδιαίτερη σημασία σὲ ἐ ξ ω τ ε ρ ι κ ὰ στοιχεῖα τῆς Παραδόσεως, νομίζουν ὅτι Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μόνο τὰ φαρδομάνικα, τὸ σχῆμα ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχει ἕνας Ναός, οἱ πολυέλαιοι, οἱ εἰκόνες, τὰ τροπάρια τῶν ἀκολουθιῶν. Δὲ λέγω ὅτι ὅλα αὐτὰ δὲν ἔχουν τὴ θέση καὶ τὴν ἀξία τους μέσα στὴν Ἐκκλησία ἢ ὅτι δὲν ἀσκοῦν μερικὲς φορὲς εὐεργετικὴ ἐπίδραση στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ ἰσχυρίζομαι ὅτι α ὐ τ ὰ μ ό ν ο δὲν εἶναι ἡ Παράδοση, δὲν εἶναι ἡ οὐσία τῆς Ὀρθοδοξίας, ὅπως ἐσφαλμένα καὶ εἰρωνικὰ εἶπε ἕνας γνωστὸς ποιητής, ὁ Κ. Καβάφης[20]. Αὐτὸς σταματᾶ στὰ ἐξωτερικὰ σχήματα τῆς Παραδόσεως καὶ ἐντυπωσιάζεται αἰσθητικά. Δὲ φαίνεται ἱκανὸς νὰ θαυμάσει τὴν ἀλήθεια ποὺ σώζει, δὲν ἐκτιμᾶ τὸ οὐσιῶδες περιεχόμενο τῆς Ὀρθοδοξίας. Μένει στὰ ἐξωτερικά, ὅπως στὰ ἐξωτερικὰ μένουν καὶ πολυάριθμοι ἄλλοι Χριστιανοί. Ἡ παρεξήγηση αὐτὴ ὁδηγεῖ τελικὰ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.

Τὸ νὰ ἔχουμε χαμηλὰ ἢ ψηλὰ τ έ μ π λ α στοὺς Ναούς, μερικοὶ τὸ νομίζουν οὐσιῶδες γνώρισμα τῆς Ὀρθοδοξίας, σὲ σημεῖο ποὺ νὰ πιστεύουν ὅτι νοθεύεται ἡ Παράδοση, ἂν ἀντὶ γιὰ τὸ ἕνα ἔχουμε τὸ ἄλλο.

Ὅμως ἡ Ἐκκλησία ἔχει καὶ τὰ δύο. Εἶναι γνωστό, ὅτι στοὺς αἰῶνες Δ' - Ζ' ὑπῆρχαν στοὺς Ναοὺς μας χαμηλὰ τέμπλα, τὰ ὁποῖα σὲ ὁρισμένες μόνο στιγμὲς τῆς Λατρείας μαζὶ μὲ τὰ παραπετάσματα ἢ βῆλα ἔκαναν τὸ ἅγιο Βῆμα ἀθέατο. Τὰ τέμπλα ἐπικράτησε νὰ κατασκευάζονται ψηλὰ μετὰ τὴν Εἰκονομαχία. Ὁ κρατικὸς παρεμβατισμὸς καὶ ἡ ἀντιπαραδοσιακὴ ἀντίδραση στὴν εὐσέβεια τοῦ λαοῦ ἔβαλαν τὶς εἰκόνες σὲ ψηλὰ ἰκριώματα, γιὰ νὰ μὴ τὶς φθάνουν οἱ πιστοὶ καὶ τὶς ἀσπάζονται μὲ εὐλάβεια. Αὐτὸ ποὺ πολλοὶ δέχονται ὡς παράδοση παρουσιάσθηκε πραγματικὰ μὲ τρόπο βίαιο καὶ ἐξωεκκλησιαστικὸ ὡς ἀντίδραση στὸ ἀρχαῖο ἔθος ὡς κ α τ ά λ υ σ η τῆς Παραδόσεως. Ἀργότερα βέβαια τὰ ἰκριώματα ἔμειναν στοὺς Ναοὺς καὶ μεταποιήθηκαν σὲ καλλιτεχνικὰ καὶ πολλὲς φορὲς ἀριστουργηματικὰ ψηλὰ τέμπλα, ἀλλὰ δὲν καταργήθηκαν τὰ χαμηλὰ ὡς ἀπαράδεκτα. Καὶ τὰ δύο ἐπικράτησαν στὴν Ἐκκλησία ὡς ζωντανὴ μαρτυρία Παραδόσεως.

Τὸν τελευταῖο καιρὸ μερικοὶ ὑπερευαίσθητοι δημιούργησαν πάλι θόρυβο, γιατὶ ὁρισμένοι γνήσια ὀρθόδοξοι κληρικοὶ τοποθέτησαν χαμηλὰ τέμπλα σὲ Ναούς, εἴτε γιατὶ ἔκαναν ἀναπαλαιώσεις, εἴτε γιατὶ δὲν εἶχαν προηγουμένως καθόλου τέμπλα. Ἔτσι κατηγορήθηκαν ὡς μοντέρνοι καὶ αἱρετικοὶ(!) οἱ πραγματικοὶ ἐκφραστὲς τῆς Παραδόσεως καὶ παρουσιάσθηκαν ὡς ὀρθόδοξοι αὐτοὶ ποὺ ἀγνοοῦσαν τὴν Ὀρθοδοξία καὶ ἀλλοίωναν τὴ μορφὴ ἢ τὸ περιεχόμενό της, ἀφοῦ τὸ χαμηλὸ τέμπλο εἶναι ἱστορικὰ ἀρχαιότερο καὶ θεολογικὰ γνησιότερο, γιατὶ δὲν ἀπομακρύνει τὸν κλῆρο ἀπὸ τὸ λαὸ κατὰ τὴν ὥρα τῆς Λατρείας, ἀλλὰ τὸν ἑνώνει περισσότερο.

Πολλὲς φορὲς οἱ κληρικοὶ κ ά ν ο υ μ ε λ ά θ η εἴτε ἀπὸ ἄγνοια[21] εἴτε ἀπὸ ὑπερβάλλοντα ζῆλο. Σᾶς ἀναφέρω τὸ ἑξῆς περιστατικό. Ἕνας πιστὸς κάλεσε κάποτε τὸν Ἐφημέριό του νὰ τοῦ κάνει Εὐχέλαιο. Ὅταν ὁ Ἐφημέριος ἔφθανε στὴν ἀνάγνωση τοῦ Εὐαγγελίου, ἔλεγε τὸ παράγγελμα· «Σοφία· ὀρθοί· ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου», καὶ πρόσθετε: «γονατίστε». Ὁ πιστὸς ποὺ εἶχε γνώσεις θεολογικὲς καὶ οἰκειότητα μὲ τὸν Ἐφημέριό του, εἶπε: «Πάτερ, τὸ παράγγελμά σας λέγει νὰ παρακολουθήσουμε τὴν ἀνάγνωση τοῦ Εὐαγγελίου ὄρθιοι, γιατὶ νὰ γονατίσουμε;» —«Γονατίστε», ξαναεῖπε ὁ ἱερέας, «εἶναι παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας»!

Χωρὶς ἀμφιβολία ὁ καλὸς Ἐφημέριος ἐπέβαλε τὸ γ ο ν ά τ ι σ μ α κατὰ τὴν ὥρα τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ εὐσέβεια, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἄγνοιά του. Εἶχε τὴν ἐντύπωση ὅτι ἡ συμπεριφορά του ἦταν ὀρθόδοξη. Βέβαια ἡ προσωπικὴ εὐλάβεια τοῦ συγκεκριμένου πιστοῦ μπορεῖ νὰ ὁδηγήσει στὸ γονάτισμα κατὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ αὐτὸ νὰ εἶναι πράξη ἐπαινετή, ἀλλὰ ἄλλο εἶναι νὰ τὸ θέλει κανεὶς μόνος του καὶ ἄλλο νὰ τοῦ τὸ ἐπιβάλλουμε ἐμεῖς. Στὴ δεύτερη περίπτωση ἀναλαμβάνουμε εὐθύνες οἱ ὁποῖες δὲν δικαιώνονται ἀπὸ τὴν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας.

Στὴ δημόσια Λατρεία ἡ ἀ π α γ γ ε λ ί α τ ο ῦ Ε ὐ α γ γ ε λ ί ο υ εἶναι «ἀνάγνωσμα». Ὅμως, παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο νὰ σκανδαλίζονται μερικοὶ Χρι-

---

19. Φ λ ω ρ ό φ σ κ υ Γ ε ω ρ γ ί ο υ, ὅπ. παρ.

20. «Τὴν Ἐκκλησίαν ἀγαπῶ, τὰ ἑξαπτέρυγά της
τ' ἀσήμια τῶν σκευῶν, τὰ κηροπήγιά της,
τὰ φῶτα, τὶς εἰκόνες της, τὸν ἄμβωνά της.
Ἐκεῖ σὰν μπῶ, μὲς σ' Ἐκκλησιὰ τῶν Γραικῶν·
μὲ τῶν θυμιαμάτων της τὲς εὐωδίες,
μὲ τὶς λειτουργικὲς φωνὲς καὶ συμφωνίες,
τὲς μεγαλοπρεπεῖς τῶν ἱερέων παρουσίες
καὶ κάθε των κινήσεως τὸν σοβαρὸ ρυθμὸ —
λαμπρότατοι μὲς στῶν ἀμφίων τὸν στολισμὸ —
ὁ νοῦς μου πιάνει σὲ τιμὲς μεγάλες τῆς φυλῆς μας,
στὸν ἔνδοξό μας Βυζαντινισμό».

21. Ὅτι ἀγνοοῦμε πολλὰ δὲ φαίνεται μόνο ἀπὸ τὰ τεράστια λάθη ποὺ κάνουμε σὲ πλείστους θεολογικοὺς τομεῖς, ἀλλὰ ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὶς ἀπορίες ποὺ ὑποβάλλουμε φανερὰ γιὰ νὰ πάρουμε ἀπάντηση σὲ λειτουργικὰ θέματα μέσω τοῦ «Ἐφημερίου». Βλ. καὶ Ἰ ω ά ν. Φ ο υ ν τ ο ύ λ η, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικές, κανονικὲς καὶ ἄλλες ἀπορίες, οἱ ὁποῖες δημοσιεύονται στὸν ΕΦΗΜΕΡΙΟ ἀπὸ τὸ 1965 καὶ ἀναδημοσιεύονται σὲ αὐτοτελῆ τεύχη. Οἱ ἑκατοντάδες αὐτὲς ἀπορίες παρουσιάζουν ἕνα μόνο μέρος ἀπὸ τὴν ἄγνοιά μας, ἡ ὁποία, στὴν περίπτωση αὐτὴ τουλάχιστο, εἶναι ἐπαινετή.

στιανοί, ἂν συμβαίνει κάποιος ἱερέας νὰ διαβάζει τὴν εὐαγγελικὴ περικοπὴ καὶ νὰ μὴν τὴν ψέλνει μὲ τὸ γνωστὸ ἀργόσυρτο καὶ συχνὰ δυσνόητο ὕφος. Ἔτσι μερικοὶ παρεξηγοῦν τὸ «ἀνάγνωσμα», τὸ ὁποῖο εἶναι παραδοσιακὸ καὶ ἀρχαῖο, καὶ ὑποστηρίζουν μὲ πάθος καὶ συχνὰ ἀκαταλαβίστικο ὕφος, γιατὶ ἐσφαλμένα τὸ θεωροῦν ὡς τὸ μόνο ὀρθόδοξο. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ, ὅταν τὸ νομίζει ἀπαραίτητο, νὰ ἀλλάζει τὸν τρόπο ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου, δὲ δικαιώνει τοὺς ἀκατατόπιστους.

Ἡ πρόσκληση τοῦ λειτουργοῦ πρὸς τοὺς πιστοὺς νὰ προσέλθουν «μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης», γιὰ νὰ γίνουν μέτοχοι τοῦ Δείπνου, συχνὰ καταργεῖται ἀπὸ τὸν ἴδιο, ὅταν στοὺς πιστοὺς ποὺ ἀνταποκρίνονται στὸ κάλεσμά του καὶ «προσέρχονται» λέγει· «ὄχι τώρα, στὸ τέλος τῆς Λειτουργίας θὰ κοινωνήσετε». Ἔτσι ἡ Θ. Κοινωνία, γιὰ τὴν ὁποία τελέσθηκε ἡ Λατρεία μπαίνει στὸ περιθώριο ἐντελῶς ἀντιπαραδοσιακὰ καὶ ἀπὸ ἀδιαφορία καὶ ἀνικανότητα κατανοήσεως τοῦ λειτουργοῦ, ποὺ φύσει καὶ θέσει ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ προστάτης καὶ ἐκφραστὴς τῆς Παραδόσεως.

Ἡ ἀμφίεση τῶν κληρικῶν πέρασε ἀπὸ πολλὰ στάδια. Στὴν ἀρχὴ καὶ γιὰ πολλοὺς αἰῶνες δὲν ὑπῆρχε καμιὰ διάκριση μεταξὺ τῆς ἀμφιέσεως τῶν κληρικῶν καὶ ἐκείνης τῶν λαϊκῶν· ὅλοι φοροῦσαν τὴν ἴδια ἀμφίεση, ποὺ τότε ἦταν ποδήρεις χιτῶνες[22]. Ὅταν οἱ χιτῶνες γιὰ τοὺς λαϊκοὺς ἔφτασαν λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τὸ γόνατο, ὅπως περίπου εἶναι σήμερα τὰ «μίντι» φορέματα τῶν γυναικῶν, ἐκεῖ ἔφτασε καὶ ἡ ἀμφίεση τῶν κληρικῶν. Τὸ μελανὸ καὶ μακρὺ ὡς τὸν ἀστράγαλο ἔνδυμα (ζωστικὸ καὶ ράσο), τὸ ὁποῖο σήμερα φοροῦν οἱ ὀρθόδοξοι Ἕλληνες κληρικοί, ἐπιβλήθηκε στοὺς «κοσμικοὺς» κληρικοὺς πολὺ ἀργότερα καὶ δὲν εἶναι παραδοσιακὸ ἔνδυμα μὲ τὸ προσὸν τῆς ἀρχαιότητας[23]. Ἐξίσου «ἀντιπαραδοσιακὸ» εἶναι καὶ τὸ σημερινὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν κληρικῶν, τὸ καλυμαύχι[24]. Ὅμως, ἂν ἕνας ὀρθόδοξος κληρικὸς στὴν Ἑλλάδα ἐμφανισθεῖ χωρὶς ράσο καὶ χωρὶς καλυμαύχι, ἂν δηλαδὴ ἐμφανισθεῖ ὅπως ἐμφανίζονται σήμερα ὀρθόδοξοι κληρικοὶ σὲ πολλὲς χῶρες ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, θὰ κατηγορηθεῖ ὡς «αἱρετικὸς» καὶ θὰ ἔχει βαρύτατες διοικητικὲς κυρώσεις. Μὲ ἄλλα λόγια φτάσαμε στὸ σημεῖο νὰ θεωροῦμε ὡς μέτρο κρίσεως τῆς Παραδόσεώς μας στοιχεῖα ἀντιπαραδοσιακὰ ἢ ἔστω ἁπλῶς μεταγενέστερα.

Ἡ διατήρηση ἢ μὴ τῆς κόμης τῶν ἱερέων πέρασε καὶ αὐτὴ ἀπὸ διάφορα στάδια[25]. Στὴν ἀρχή, καὶ γιὰ πολλοὺς αἰῶνες ἔπειτα, ἦταν κανόνας γιὰ τοὺς κληρικοὺς νὰ κόβουν τὴν κόμη τους. Ὁ ἅγ. Φώτιος μαρτυρεῖ ὅτι ὑπῆρχαν στὴν ἐποχή του (Θ´ αἰ.) κληρικοὶ μὲ μακρυὰ μαλλιὰ καὶ κληρικοὶ κουρεμμένοι. Λοιπόν, στὴν ἐποχὴ τοῦ Φωτίου, δεῖγμα εὐσεβείας καὶ τηρήσεως τῆς Παραδόσεως ἦταν οἱ κουρεμμένοι κληρικοὶ καὶ ὄχι οἱ μακρυμάλληδες, γιατὶ ἡ συνήθεια νὰ τρέφει κανεὶς μακρυὰ κόμη χαρακτηρίσθηκε ἀπὸ τὸν ἀπ. Παῦλο[26] ὡς «ἀτιμία». Σήμερα πολλοὶ νομίζουν ὅτι ὁ πιὸ παραδοσιακὸς καὶ ὁ πιὸ «ἅγιος» κληρικὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ ἔχει πολλὰ μαλλιά. Στὴν πραγματικότητα ὅμως ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ὀρθοδοξία μπορεῖ νὰ μὴ ἔχουν καμία ἀπολύτως σχέση μὲ τὴν κόμη τῶν κληρικῶν. Ἔτσι, ὅσοι εἶναι προσκολλημένοι σὲ σχήματα καὶ τύπους, δίνοντας στὰ ἐξωτερικὰ τὴν προτεραιότητα, μπορεῖ νὰ βρεθοῦν ἔξω ἀπὸ τὴν Ὀρθοδοξία, ἄσχετα ἀπὸ τὸ τί θέση κατέχουν στὴν Ἐκκλησία καὶ ἀπὸ τὸ τί ὑπόληψη ἔχουν γι᾽ αὐτοὺς λίγοι ἢ πολλοὶ ὁμοϊδεάτες τους.

Ὅλα ὅσα δειγματοληπτικὰ ἀνέφερα δείχνουν ὄχι μόνο ὅτι ὑπάρχουν παρεξηγημένες ἀντιλήψεις, ἀλλὰ καὶ ὅτι πολλὲς ἀπὸ αὐτὲς ἐκτόπισαν τὰ παραδοσιακὰ στοιχεῖα καὶ ἐπικράτησαν σὲ βάρος τους, δημιουργώντας νέα παράδοση, χωρὶς τὴν ἐπίσημη ἔγκριση τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ δημιουργεῖ στὴν Ἐκκλησία τὴν ὑποχρέωση γιὰ μιὰ ἀποκάθαρση, ὕστερα ἀπὸ σοβαρὴ μελέτη καὶ ἀνάλογη προετοιμασία τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, γιατὶ στὴν τελευταία ἀνάλυση σκοπὸς τῆς Παραδόσεως εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

(Συνεχίζεται)

Πρωτ. ΚΩΝ/ΝΟΣ Μ. ΦΟΥΣΚΑΣ, Δρ Θ. καὶ Φ.

---

22. Σκορδᾶ Εὐαγγέλου, Ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς ἐνδυμασίας τῶν ὀρθοδόξων ἑλλήνων Κληρικῶν, Ἀθῆναι 1971, σελ. 5: «Κατὰ τὴν ὑπ᾽ ὄψει ἐποχὴν οἱ κληρικοὶ ἐφόρουν τὰ αὐτὰ πρὸς τοὺς λαϊκοὺς ἐνδύματα».

23. Ὅπ. παρ. σελ. 51 - 81.

24. Ὅπ. παρ. σελ. 81. «Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1815... ἤρχισε νὰ ἐπικρατεῖ βαθμηδὸν τὸ μοναχικὸν ράσον καὶ τὸ καλυμμαύχι».

25. Βλ. σχετικά: Καλλινίκου Κων., Ὁ χριστιανικὸς Ναὸς καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ, ἔκδ. Β´ Ἀθῆναι 1958 σελ. 515 - 542· ὁμοίως Παν. Παπαευαγγέλου, Ἡ διαμόρφωσις τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κλήρου, Θεσσαλονίκη 1965.

26. Α´ Κορ. 11, 14.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Οἱαδήποτε ἀποδυνάμωσις εἶναι ἀνεπίτρεπτος.

Ὅσον εἶναι εὐχάριστον, ὅτι ἡ ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἑωρτάσθη ὑπὸ τῶν πλείστων ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου, τόσον εἶναι λυπηρόν, ὅτι εὑρίσκονται ἐκπαιδευτικοί τινες ἢ φορεῖς τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας, οἵτινες ὑποτιμοῦν τὴν ἑορτὴν ταύτην καὶ —εἴτε συγκεκαλυμμένως, εἴτε φανερῶς— ἐπιδιώκουν τὴν ὑποβάθμισιν ἢ καὶ τὴν ἐξουδετέρωσίν της.

Πρέπει νὰ γίνῃ γενικῶς συνειδητόν, ὅτι οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι ἦσαν ἐκεῖνοι, οἵτινες κατ' ἐξοχὴν ἐνέπνεον τὸ ὑπόδουλον Γένος. Οἱ ζῶντες ὑπὸ τὴν δουλείαν Ἕλληνες ὡς ἐθνικήν των ἑορτήν, ἥτις ἀνεπτέρου τὰς ἐλπίδας καὶ ἐπυροδότει τοὺς πόθους των, εἶχον ἀκριβῶς τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν αὐτῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Δι' αὐτὸ δέον νὰ παραδώσωμεν εἰς τὰς μελλούσας γενεὰς τὴν πεποίθησιν, ὅτι εἶναι ἀνεπίτρεπτος οἱαδήποτε ἀποδυνάμωσις τῆς ἑορτῆς τῶν Τριῶν Φωστήρων τῆς Τρισηλίου Θεότητος, οἵτινες δὲν ὑπῆρξαν μόνον οὐρανοφάντορες, μελῳδήσαντες τὸ ἐναρμόνιον μέλος τῆς Θεολογίας, ἀλλὰ καὶ προσγειωμένοι παιδαγωγοὶ καὶ ῥηξικέλευθοι σκαπανεῖς τῆς ἑλληνορθοδόξου παιδείας.

Προστάται τῆς Εὐρώπης.

Τὸ ὅτι ὁ Πάπας Ἰωάννης - Παῦλος ὁ Β' — ἔστω καὶ ἄνευ συνεργασίας μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου — ἀνεκήρυξε τοὺς Θεσσαλονικεῖς Ἁγίους Κύριλλον καὶ Μεθόδιον προστάτας τῆς Εὐρώπης ἀποτελεῖ ἐπίσημον ἐπιβράβευσιν τοῦ ἔργου τῶν δύο ἁγίων, ὅπερ ἀρχικῶς εἶχε καταπολεμηθῆ ὀξέως ὑπὸ πολλῶν ἐν Ρώμῃ λατίνων κληρικῶν, τῶν ὁποίων ἡγεῖτο ὁ ἐπίσκοπος Formosus, ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς Βαυαρίας, οἵτινες εἶχον ἐξορίσει τὸν Μεθόδιον εἰς τὰ βάθη τῆς Γερμανίας, καὶ ὑπὸ τῶν διαδεχθέντων τὸν Ἰωάννην τὸν 8ον παπῶν, οἵτινες οὐδόλως ἠνείχοντο τὴν προβολὴν τῆς ὑπὸ τῶν δύο ἁγίων σλαβικῆς μεταφράσεως τῶν λειτουργικῶν κειμένων καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀπόκρουσιν τῆς προσθήκης τοῦ Filioque εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως.

Ὀρθῶς οἱ δύο Θεσσαλονικεῖς ἅγιοι θεωροῦνται ὡς οἱ θεμελιωταὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασε τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν — ἕνεκα τοῦ φόβου τῆς ἀπωλείας τῆς μικρᾶς ἐπιρροῆς της ἐπὶ τὸν σλαβικὸν κόσμον — νὰ συμπεριλάβῃ βραδύτερον εἰς τὸ ἁγιολόγιόν της τοὺς δύο Ἕλληνες ἁγίους, ἔστω καὶ ἐὰν οὗτοι, διεπόμενοι ὑπὸ τοῦ δημοκρατικοῦ ὀρθοδόξου πνεύματος, εἶχον καταπολεμήσει ὀξέως τὴν λατινοκρατίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ρωμαιοκαθολικισμὸς ἦτο προσκεκολλημένος μέχρι τῆς Β' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ.

Τὸ ἐπὶ αἰῶνας καταπολεμούμενον ἑλληνορθόδοξον ἰδεῶδες τῶν δύο ἀδελφῶν κατήγαγε μέγαν θρίαμβον τόσον ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ, ὅσον καὶ διὰ τῆς προσφάτου ἀποφάσεως τοῦ Βατικανοῦ περὶ ἀνακηρύξεως αὐτῶν ὡς προστατῶν τῆς Εὐρώπης. Ὡς Ἕλληνες χαίρομεν ἰδιαιτέρως διότι ἡ ἑλληνικότης τῶν δύο ἀδελφῶν παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις ὡρισμένων, εἶναι ἀναμφισβήτητος, ὡς ἔχει ἀποδειχθῆ διὰ σχετικῶν μελετῶν τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», Καθηγητοῦ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Κων. Γ. Μπόνη.

Ὁ νέος Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Δέον νὰ ἐξαρθῇ ὅλως ἰδιαιτέρως τὸ γεγονός, ὅτι τὰ καθήκοντα τοῦ Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1981 ἀνέλαβεν ὁ διακεκριμένος Ὁμότιμος Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἰωάννης Καρμίρης, ὅστις τυγχάνει γνωστὸς διὰ τὰς πολλαπλᾶς ὑπηρεσίας του πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὴν συνεπῆ συμμετοχήν του ἐν τοῖς διεκκλησιαστικοῖς διαλόγοις, διὰ τὸ ἐξαίρετον εἰς ποσὸν καὶ ποιὸν συγγραφικόν του ἔργον καὶ διὰ τὴν προσήλωσιν καὶ ἀφοσίωσίν του εἰς τὸ γνήσιον ἑλληνορθόδοξον πνεῦμα.

Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα γνωρίσματα τῆς προσωπικότητος τοῦ νέου Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐγένοντο λίαν αἰσθητὰ καὶ ἐν τῷ ἐπισήμῳ λόγῳ, ὅστις ἐξεφωνήθη ὑπ' αὐτοῦ τὴν 15ην Ἰανουαρίου ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ κατὰ τὴν πανηγυρικὴν τελετὴν ἐπὶ τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἀναλήψει τῆς Προεδρίας. Ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ὁ καθηγητὴς κ. Ἰ. Καρμίρης ἐτόνισεν, ὅτι ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ὡς φρουρὸς τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν τοῦ Ἔθνους μας πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ τὸν ἐκσυγχρονισμὸν τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ τὴν προσαρμογὴν εἰς τὰ νεώτερα πνευματικὰ ρεύματα κατὰ τρόπον μὴ ἀντιτιθέμενον εἰς τὴν παραδοσιακὴν γραμμὴν πλεύσεως τοῦ Ἀνωτάτου Πνευματικοῦ Ἱδρύματος τῆς χώρας.

Λίαν χαρακτηριστικῶς ὁ νέος Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας προσέθεσε τὰ ἑξῆς: «Ἀκριβῶς ἐνώπιον τῶν νέων ἐξελίξεων, οἷα καὶ ἡ εἴσοδος τῆς Χώρας ἡμῶν εἰς τὴν κοινότητα τῶν ἐννέα προηγμένων λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνώπιον τῶν πολυειδῶν συνεπειῶν ταύτης καὶ τῶν ἐπιβληθησομένων εἰς τὴν Χώραν προσαρμογῶν, ὡς καὶ ἄλλων συντελουμένων πνευματικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀνακατατάξεων, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπαγρυπνῶμεν ἐπὶ τῆς διατηρήσεως ἀναλλοιώτου τοῦ γνησίου ἐθνικοθρησκευτικοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ταυτότητος τοῦ λαοῦ ἡμῶν καὶ τῶν

παραδοσιακῶν ἀξιῶν καὶ πολιτιστικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων αὐτοῦ».

Τὰ περιοδικὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εὔχονται εἰς τὸν ἐκλεκτὸν καὶ διαπρεπῆ συνεργάτην των κ. Ἰ. Καρμίρην δαψιλῆ τὴν θείαν εὐλογίαν κατὰ τὴν ἄσκησιν τῶν νέων ὑψηλῶν καθηκόντων του ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας. Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ θητεία του θὰ εἶναι λίαν καρποφόρος καὶ ἀποδοτική, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ ὁ νέος Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας θὰ ἔχῃ τὴν συμπαράστασιν καὶ τοῦ θεολόγου Προέδρου τῆς τάξεως τῶν Πολιτικῶν καὶ Ἠθικῶν Ἐπιστημῶν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, ἤτοι τοῦ Διευθυντοῦ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος Περιοδικῶν, Καθηγητοῦ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Κων. Γ. Μπόνη.

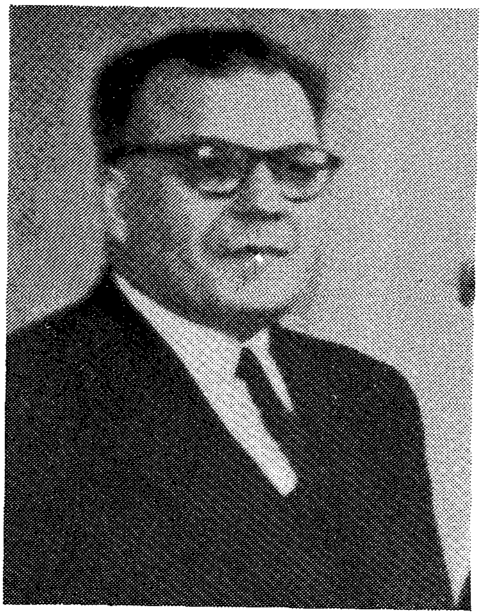

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἰω. Καρμίρης

Ἀνάγκη ἐκδηλώσεως σεβασμοῦ ἔναντι ἀπαραγράπτων ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ἐν συνεχείᾳ δέον νὰ τονισθῇ, ὅτι καὶ ἑτέρα περικοπὴ τοῦ ἐν τῇ προηγουμένῃ παρατηρήσει μνημονευθέντος λόγου τοῦ νέου Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Ἰ. Καρμίρη, ἕνεκα τῆς ἐπακολουθησάσης προσφάτου ἀπελευθερώσεως τῶν ἀμερικανῶν ὁμήρων, οὐ μόνον ἔχει ἐπικαιρότητα, ἀλλὰ καὶ περιέχει ἀξιόλογον μήνυμα, ἀπευθυνόμενον πρὸς πάντας τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς. Τὸ μήνυμα τοῦτο ὑπομιμνήσκει πρὸς αὐτούς, ὅτι δὲν δεικνύουν τὸν προσήκοντα σεβασμὸν ἔναντι τῶν ἀπαραγράπτων ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τόσον τοῦ δεινοπαθοῦντος ἀδελφοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, ὅσον καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ὅτι οἱ ἰθύνοντες τὰς τύχας τοῦ κόσμου θὰ ἔπρεπεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου νὰ δείξουν δικαιοτέραν στάσιν, ἀποδεικνύεται — κατὰ τὴν εὔστοχον παρατήρησιν τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἰ. Καρμίρη — ἐκ τῆς συγκρίσεως «τῶν παραλλήλων βίων τῶν κατὰ τὰ ἄλλα λίαν συμπαθῶν εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ὀλιγαρίθμων ἀμερικανῶν ὁμήρων ἐξ ἑνὸς καὶ ἐξ ἑτέρου τῶν ἑκατοντάδων χιλιάδων ἐξαφανισθέντων ἢ δεινοπαθούντων εἰσέτι Ἑλληνοκυπρίων ἢ τῶν ἐκριζωθέντων Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως». Ὡσαύτως θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπομνησθοῦν τὰ «πλήγματα κατὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει αἰωνοβίου καὶ πανσέπτου Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου».

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν θὰ προσέφερε τῷ ὄντι τεραστίας ὑπηρεσίας πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς Κύπρου καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐὰν ἐχρησιμοποίει πάντα τὰ μέσα πρὸς μετάδοσιν τοῦ μηνύματος αὐτοῦ τοῦ Προέδρου της πρὸς τὴν διεθνῆ πνευματικὴν ἡγεσίαν καὶ πρὸς κινητοποίησιν αὐτῆς ὑπὲρ τῶν δεινοπαθούντων ἀδελφῶν μας.

Κροῦσμα ἰδεολογικῆς διαβρώσεως.

Δεῖγμα τοῦ ἀποπροσανατολισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἔχει ὑποστῆ μερὶς τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι οἱ «σπουδασταὶ τῆς Μαρασλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας» διεκήρυξαν ἐν προκηρύξει των τὰ ἑξῆς: «Νὰ καταργηθῇ ἡ ὑποχρεωτικὴ πρωϊνὴ προσευχή... Θέλουμε νὰ γίνουμε δάσκαλοι καὶ ὄχι δασκαλάκια, ἀνθρωπάκια ἄβουλα, ποὺ θὰ ἐξυπηρετοῦμε τυφλὰ κάθε προσταγὴ καὶ συμφέρον τῆς ἄρχουσας τάξης».

Πρόκειται τῷ ὄντι περὶ πρωτοφανοῦς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας κρούσματος ἰδεολογικῆς διαβρώσεως, ὅπερ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, μαρτυρεῖ καὶ ἄγνοιαν στοιχειωδῶν ἀνθρωπολογικῶν ἀληθειῶν. Μία τοιαύτη ἀλήθεια εἶναι τὸ ὅτι διὰ τῆς προσευχῆς, ὡς διεκήρυξεν ὁ ἐπιφανὴς ἰατροφιλόσοφος Carrel, «συνδεόμεθα μὲ τὴν ἀνεξάντλητον κινητήριον δύναμιν, ἡ ὁποία κινεῖ τὸ σύμπαν». Τὸ νὰ προσεύχηταί τις εἶναι — κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπιστήμονα — «τόσον ἀτιμωτικόν, ὅσον τὸ νὰ πίνῃ ὕδωρ καὶ νὰ ἀναπνέῃ. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅπως ἔχει ἀνάγκην καὶ ἀπὸ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ὀξυγόνον».

Θὰ ἦτο δυσοίωνον διὰ τὸ μέλλον τοῦ τόπου, ἐὰν οἱ μέλλοντες διδάσκαλοι ἀπηρνοῦντο τοιαύτας ἀληθείας, αἵτινες ἔχουν ἀπαληθευθῆ μυριοτρόπως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἡ νόσος τοῦ Χάνσεν.

Ὡς μᾶς πληροφορεῖ εἰδικὸν ἔντυπον τῆς «Χριστιανικῆς γωνιᾶς Χανσενικῶν», ἡ Ἰατρικὴ ἔχει ἐπι-

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Λ ε ξ ι κ ὸ Β ι β λ ι κ ῆ ς Θ ε ο λ ο γ ί α ς. Ἔκδοση «Βιβλικὸ Κέντρο "Ἄρτος Ζωῆς"». Ἀθήνα 1980, σελ. 1038.

Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ καὶ πολλὲς ἐλπίδες παρουσιάζομε στοὺς κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς θεολόγους μας, καθὼς καὶ στοὺς ἐνδιαφερομένους πιστούς, τὸ ΛΕΞΙΚΟ ΒΙΒΛΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ τοῦ π. Xavier Léon-Dufour σὲ ἑλληνικὴ μετάφραση. Ἡ ἑλληνικὴ βιβλιογραφία χρειαζόταν ἕνα τέτοιο ἔργο. Καὶ μέχρις ὅτου ἀξιωθοῦμε στὸν τόπο μας νὰ φτιάξουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι κάτι παρόμοιο, ἦταν ἐπιβεβλημένη ἡ μετάφραση ἑνὸς καλοῦ ξενόγλωσσου ἔργου.

Ἡ βιβλικὴ θεολογία, μετὰ τὸν Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, μεσουρανεῖ σ' ὅλο τὸ θεολογικὸ χριστιανικὸ χῶρο. Ἕδρες βιβλικῆς θεολογίας ἱδρύθηκαν στὶς θεολογικὲς Σχολές, καὶ σήμερα ζοῦμε μέσα σ' ἕνα κατακλυσμὸ ἀπὸ σχετικὲς μελέτες, μονογραφίες, συνθετικὰ ἔργα καὶ Λεξικά.

Ἡ ἐπιστήμη θέλει χρόνο καὶ ὑπομονή, οἱ ἀνάγκες ὅμως τῆς Ἐκκλησίας δὲν μποροῦν νὰ περιμένουν. Ἔγινε καὶ σ' ἐμᾶς πολὺ αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη τῆς κυκλοφορίας στὰ ἑλληνικὰ ἑνὸς ἔργου βιβλικῆς θεολογίας ὅσο τὸ δυνατὸν εὐρυτέρου φάσματος, ποὺ νὰ ἀνταποκρίνεται στὶς σύγχρονες ἐπιστημονικὲς ἀπαιτήσεις, νὰ στοχεύει ὅμως ἰδιαίτερα, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐπιλογὴ τῆς ὕλης καὶ ὡς πρὸς τὴν τάση, στὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ ἱεροκήρυκα, τοῦ κατηχητῆ καί, φυσικά, τοῦ θεολόγου καθηγητῆ στὴ Μέση Παιδεία. Κατὰ τὴ γνώμη μας τὸ ΛΕΞΙΚΟ ΒΙΒΛΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ τοῦ π. Xavier Léon-Dufour εἶναι τὸ ἔργο ποὺ ἀνταποκρίνεται καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλο σχετικὸ ξενόγλωσσο ἔργο σ' αὐτὸ τὸ σκοπό. Ἀντὶ γιὰ ὁποιοδήποτε ἄλλο συστατικὸ πρὸς τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστη γιὰ τὸ Λεξικὸ ποὺ μεταφράστηκε, περιοριζόμαστε ἐδῶ στὴν παράθεση τῆς γνώμης τοῦ καθηγητῆ - Ἀκαδημαϊκοῦ Παν. Μπρατσιώτη, ὅταν παρουσίασε τὴν 1η ἔκδοση τοῦ Λεξικοῦ στὸ περιοδικὸ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» (1970, σελ. 537) : «... Πρόκειται περὶ χρησιμωτάτου βοηθήματος προσφερομένου ὑπὸ τῆς Νοτιο - Γαλλικῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Θεολογίας, κυκλοφορουμένου εἰς τὰς οἰκείας γλώσσας καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, Γερμανίᾳ... Θὰ ηὔχετό τις λοιπὸν καὶ ἑλληνικὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἡμετέρου λαοῦ, στερουμένου εἰς τὴν γλῶσσαν του ἑνὸς τοιούτου περισπουδάστου θεολογικοῦ βοηθήματος...».

Πιστεύουμε πὼς τὸ Λεξικὸ αὐτὸ θὰ βοηθήσει νὰ προαχθεῖ στὸν τόπο μας ἡ βιβλικὴ θεολογικὴ σκέψη, καθὼς καὶ ἡ διδακτικὴ καὶ ποιμαντικὴ διακονία τῆς Ἐκκλησίας.

ΣΑΒΒΑΣ ΑΓΟΥΡΙΔΗΣ

Καθηγητὴς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Βασιλείου Μ. Βέλλα, Ἑ β ρ α ϊ κ ὴ Ἀ ρ χ α ι ο λ ο γ ί α. Ἐπιμελείᾳ Μητροπολίτου Κίτρους Βαρνάβα Δ. Τζωρτζάτου, Ἀθῆναι, 1980, σελ. 279.

Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει δεκαετίας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀοιδίμου Βασιλείου Βέλλα, Καθηγητοῦ τῆς Ἑβραϊκῆς Γλώσσης καὶ Ἑρμηνείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐκ τοῦ πρωτοτύπου κειμένου καὶ τῆς Ἑβραϊκῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ἐξεδόθη προσφάτως ἐκ τῶν καταλοίπων αὐτοῦ τὸ ὑπὸ τὸν ὡς ἄνω τίτλον περισπούδαστον σύγγραμμα.

Ἡ ἔκδοσις ἐγένετο ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατόπιν προτάσεως καὶ φροντίδος τοῦ στενοῦ συνεργάτου τοῦ Καθηγητοῦ ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ τούτῳ Ὀργανισμῷ, σεβ. Μητροπολίτου Κίτρους κ. Βαρνάβα Τζωρτζάτου, ὁ ὁποῖος δὲν ἐφείσθη κόπου καὶ χρόνου προκειμένου νὰ παρακολουθῇ αὐτοπροσώπως τὴν πορείαν τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ ἔργου. Ὡς δὲ γράφει ὁ σεβασμιώτατος εἰς τὰ Προλεγόμενα (σελ. 14), κατὰ παράκλησίν του ἐβοήθησεν αὐτὸν ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν Καθηγητὴς κ. Ν. Παπαδόπουλος, ἀναλαβὼν προφανῶς μέγα μέρος τῆς ἀπαιτηθείσης πρὸς τοῦτο ἐργασίας καὶ κυρίως τὸν ἐπιστημονικὸν τομέα.

Τὸ παρουσιαζόμενον ἐνταῦθα σύγγραμμα ἀποτελεῖ κατὰ βάσιν ἐπεξεργασίαν καὶ διεύρυνσιν τοῦ διδακτικοῦ ἐγχειριδίου τῆς Ἑβραϊκῆς Ἀρχαιολογίας, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐδίδασκεν ὁ ἀείμνηστος Καθηγητής. Ἀπαρτίζεται δὲ ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ δύο μερῶν. Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐννοίας (σελ. 29 - 31), τῆς μεθόδου, τῶν χρονικῶν ὁρίων καὶ τῆς διαιρέσεως τῆς ὕλης (σελ. 31 - 33), τῶν πηγῶν (σελ. 33 - 36) καὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑβραϊκῆς Ἀρχαιολογίας (σελ. 36 - 39). Ὁ σ. μὲ σαφήνειαν καὶ μεθοδικότητα εἰσάγει τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸν ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέροντα χῶρον «τοῦ τερπνοτέρου μαθήματος τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης», ὡς συνήθιζε νὰ χαρακτηρίζῃ ὁ Διδάσκαλος τὸ μάθημα τῆς Ἑβραϊκῆς Ἀρχαιολογίας κατὰ τὴν κατ' ἔτος ἔναρξιν τῶν πανεπιστημιακῶν του παραδόσεων.

Τὸ πρῶτον μέρος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὸ δεύτερον, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ καθ' αὐτὸ κύριον μέρος τοῦ ἔργου, καὶ περιλαμβάνει τὸν θρησκευτικὸν βίον τοῦ Ἰσραήλ. Ἡ ἐπιθυμία καὶ τὸ σχέδιον τοῦ σοφοῦ Καθηγητοῦ ἦσαν νὰ πραγματευθῇ περαιτέρω καὶ τὸν ἰδιωτικὸν καὶ τὸν δημόσιον βίον τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ὁ πρόωρος θάνατός του δὲν ἐπέτρεψε, δυστυχῶς, τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου. Ὁπωσδήποτε ὅμως ἡ ἔλλειψις αὕτη καλύπτεται ἐν πολλοῖς διὰ τῶν ἐπὶ μέρους μελετῶν τὰς ὁποίας εἶχε κατὰ καιροὺς δημοσιεύσει. Ἄλλως τε ὁ θρησκευτικὸς βίος τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι διὰ τὴν ἐπιστήμην τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης σπουδαιότερος τοῦ τε

ἰδιωτικοῦ καὶ τοῦ δημοσίου καὶ ὡς τοιοῦτος θεωρεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ σ. (βλ. σελ. 32). Εἰς τὸ εἰσαγωγικόν, λοιπόν, τοῦτο μέρος ἐξετάζονται, μεταξὺ ἄλλων, ἡ μορφολογία τοῦ ἐδάφους τῆς Παλαιστίνης, τὸ κλῖμα καὶ ἡ βλάστησις αὐτῆς (σελ. 41 - 51), οἱ προϊστορικοὶ αὐτῆς χρόνοι (σελ. 52 - 62), ὁ προϊστορικὸς πολιτισμὸς τῆς χώρας (σελ. 62 - 91) καὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν εἰς αὐτὴν «εἰσβαλόντων» (τὰ εἰσαγωγικὰ εἶναι ἰδικά μου) Ἰσραηλιτῶν (σελ. 92 - 102). Ἡ τελευταία αὐτὴ παράγραφος παρουσιάζει εὔλογον ἐνδιαφέρον, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ ἐξετάζονται τὰ ὅσα παρέλαβον οἱ Ἰσραηλῖται κατὰ τὴν ἐν Παλαιστίνῃ ἐγκατάστασίν των καὶ μετ' αὐτὴν ἐκ μέρους τῶν Χαναναίων, οἵτινες εἶχον ἀναπτύξει αὐτόθι ἀνώτερον πολιτισμὸν συγκριτικῶς πρὸς τοὺς νομάδας Ἰσραηλίτας. Ὁ σ. προσφυῶς ἀναφέρεται ἐνταῦθα εἰς τὰ θρησκευτικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Ἰσραὴλ εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα παρέλαβεν ἐντεῦθεν καὶ ἐν συνεχείᾳ μετέπλασεν. Ὁ Ἰσραὴλ παρήγαγε, πράγματι, πολλὰ πρωτότυπα στοιχεῖα εἰς τὸν θρησκευτικὸν τομέα, ἐδέχθη ὅμως, εἰς ἄλλους κυρίως τομεῖς, τὴν ἐπίδρασιν τῶν λαῶν, μεθ' ὧν ἦλθεν εἰς οἱανδήποτε ἐπαφήν. Σημειωτέον ὅτι αἱ ὑπὸ τοὺς τίτλους «Οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι τῆς Παλαιστίνης» (σελ. 52 - 62) καὶ «Ὁ πολιτισμὸς τῶν εἰς Παλαιστίνην εἰσβαλόντων Ἰσραηλιτῶν» (σελ. 91 - 102) παράγραφοι εἶχον δημοσιευθῆ καὶ αὐτοτελῶς, ἔτι ζῶντος τοῦ Βέλλα (Ἀθῆναι, 1969).

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ βιβλίου παρουσιάζεται ἐν λεπτομερείαις ὁ θρησκευτικὸς βίος τοῦ Ἰσραὴλ εἰς πέντε μεγάλα κεφάλαια. Εἰς τὸ α' γίνεται λόγος περὶ τῶν ἱερῶν τόπων λατρείας, καὶ δὴ τῆς σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου (σελ. 103 - 114), τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ἱερῶν μετὰ τὴν εἴσοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν αὐτῇ (σελ. 114 - 118), τὰ ὁποῖα ἱδρύθησαν, βεβαίως, πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως ναοῦ ἐν Ἰερουσαλήμ, περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος (σελ. 118 - 134) τοῦ Ζοροβάβελ (σελ. 134 - 142), τοῦ Ἡρώδου (σελ. 142 - 152), περὶ τῶν ἐκτὸς τῆς Παλαιστίνης ναῶν (σελ. 154 - 156) καὶ περὶ τῶν συναγωγῶν (σελ. 156 - 160). Εἰς τὸ β' κεφάλαιον, μετὰ τὴν παράθεσιν ἱστορικῶν τινων στοιχείων σχετικῶν πρὸς τὴν γένεσιν καὶ ἐξέλιξιν τοῦ ἰσραηλιτικοῦ ἱερατείου (σελ. 161 - 165), γίνεται λόγος περὶ τῶν ἱερέων (σελ. 165 - 170), τοῦ ἀρχιερέως (σελ. 170 - 174) καὶ τῶν λευιτῶν (σελ. 174 - 175). Εἰς τὸ γ' κεφάλαιον ἐκτίθενται τὰ περὶ τῆς λατρείας ἐν τῷ Ἰσραήλ, καὶ δὴ τὰ περὶ τῶν αἱματηρῶν θυσιῶν (σελ. 176 - 182) καὶ τῶν ἀναιμάκτων (σελ. 183 - 185), τῶν εὐχῶν (σελ. 185 - 186), τῶν ἱερῶν προσφορῶν (σελ. 186 - 187), τὰ περὶ καθαροῦ καὶ ἀκαθάρτου (σελ. 187 - 189) καὶ τῆς ἐθνικῆς λατρείας (σελ. 189 - 194). Τὸ δ' κεφάλαιον εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὰς ἰσραηλιτικὰς ἑορτάς, καὶ δὴ εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Σαββάτου (σελ. 195 - 197), τῆς Νεομηνίας (σελ. 197 - 198), τῆς Σκηνοπηγίας (σελ. 198 - 203), τοῦ Ἐξιλασμοῦ (Kippurim - σελ. 203 - 206), τοῦ Πάσχα (σελ. 206 - 212), τῆς Πεντηκοστῆς (σελ. 212 - 214), τῶν Κλήρων (Purim - σελ. 214 - 215) καὶ τῶν Ἐγκαινίων (Chanukka - σελ. 215 - 216). Εἰς τὸ ε' κεφάλαιον ἐξετάζονται τὰ περὶ τῶν παρ' Ἰσραὴλ ἰδιαζουσῶν θρησκευτικῶν ὁμάδων, ἤτοι τῶν Προφητῶν (σελ. 217 - 224), τῶν Ναζιραίων (σελ. 224 - 226), τῶν Ρεχαβιτῶν (σελ. 226 - 227), τῶν Σοφοδιδασκάλων (σελ. 228 - 231), τῶν Νομοδιδασκάλων (σελ. 231 - 234), τῶν Φαρισαίων (σελ. 234 - 238), τῶν Σαδδουκαίων (σελ. 238 - 240), τῶν Ἐσσαίων (σελ. 240 - 253), τῶν Θεραπευτῶν (σελ. 253 - 259) καὶ τῶν Σαμαρειτῶν (σελ. 259 - 262). Ἐκ τοῦ δευτέρου τούτου μέρους τοῦ βιβλίου ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ Ἐσσαῖοι» παράγραφος (σελ. 240 - 253) εἶχε δημοσιευθῆ αὐτοτελῶς ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ (Ἀθῆναι, 1969).

Μετὰ ταῦτα παρατίθεται χρησιμώτατον εὑρετήριον ὀνομάτων, ὅρων καὶ θεμάτων, ἑλληνικὸν καὶ ξενόγλωσσον, μὲ τὸ ὁποῖον κατακλείεται τὸ ὅλον ἔργον. Θὰ ἦτο ὁπωσδήποτε χρήσιμος καὶ εἷς πίναξ τῶν πολυαρίθμων εἰκόνων, αἱ ὁποῖαι παρενείρονται ἐντὸς τοῦ κειμένου. Περὶ αὐτῶν λεκτέον ὅτι δὲν ἔχουν ἐκτυπωθῆ ἐπιτυχῶς. Πάντως διαφωτίζουν καὶ διευκολύνουν ἐν πολλοῖς τὸν ἀναγνώστην. Ἡ ἐκτύπωσις τοῦ κειμένου εἶναι γενικῶς καλή, πλὴν τῆς ἐν σελ. 42 ὑποσημειώσεως 1, ἥτις εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναγνωσθῇ.

Εἰς τὸ κείμενον παρεισέφρησαν ἀβλεπτήματά τινα, οὐχὶ σπάνια καὶ εἰς τὰς καλὰς ἐπιστημονικὰς ἐκδόσεις. Θὰ ἦτο ἴσως ἐνδεδειγμένον νὰ σημειώσω μερικὰ ἐξ αὐτῶν: Ἐν σελ. 158, στχ. 1, ἡ αὐτόθι ἀναφερομένη συναγωγὴ δὲν εἶναι Δούμα Εὔρωπος ἀλλὰ Δούρα Ε. Ὁ Ψαλμὸς «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ» δὲν εἶναι ὁ 133 (βλ. σελ. 210 , στχ. 1 ἐκ τῶν κάτω) ἀλλ' ὁ 135 (μασ. 136). Ἐν σελ. 279, ἔνθα τὰ παροράματα, δὲν σημειοῦνται οἱ στίχοι ἑκάστης σελίδος εἰς ἣν ἀναφέρονται ταῦτα, προφανῶς ἐκ παραδρομῆς, προκαλουμένης οὕτω δυσχερείας εἰς τὸν ἀναγνώστην. Ἐξ ἄλλου εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ ἔργου γίνεται ἀναφορὰ εἰς βιβλίον Ἔσδρα, χωρὶς νὰ διευκρινίζεται ποῖον ἐκ τῶν δύο βιβλικῶν ἐννοεῖται ἑκάστοτε (βλ. σελ. 134, ὑποσημ. 5, σελ. 136, στχ. 18 καὶ ὑποσημ. 1, 3, 4, σελ. 138, ὑποσημ. 3, 7, σελ. 165, ὑποσημ. 3, σελ. 174, ὑποσημ. 5, σελ. 198, ὑποσημ. 10, σελ. 228, ὑποσημ. 3 κ.ἄ.). Σημειώνω πάντως ὅτι εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις πρόκειται περὶ τοῦ πρωτοκανονικοῦ Β' Ἔσδρα. Ἐπίσης εἰς τὰ βιβλικὰ κείμενα ἄλλοτε μὲν τίθεται ἐντὸς παρενθέσεως καὶ ἡ ἀρίθμησις τῶν Ο', ἄλλοτε δὲ παραλείπεται (βλ. προχείρως ἐν σελ. 48, ὑποσημ. 1, σελ. 96, ὑποσημ. 1, 3, σελ. 98, ὑποσημ. 2, σελ. 259, ὑποσημ. 2, 3· πρβλ. δὲ καὶ σελ. 126, ὑποσημ. 1, σελ. 162, ὑποσημ. 3 - 5, σελ. 163, ὑποσημ. 1 - 5, σελ. 193, ὑποσημ. 1 κ.ἄ.). Ἐν σελ. 136, στχ. 20, ἀναγινώσκει τις Misna· ἐν σελ. 205, στχ. 6 ἐκ τῶν κάτω Mishna· ἐν σελ. 278 (εὑρετήριον) Misna καὶ Mishna. Τὸ ἐξώφυλλον τοῦ βιβλίου, μὲ τὴν ἡμαρτημένην ἔνδειξιν «Ἐκδόσεις Ἀποστολικῆς Διακονοίας» θὰ ἦτο καλὸν καὶ οὐχὶ ἀδύνατον νὰ ἀντικατασταθῇ.

Ἡ βιβλιογραφία, ἡ ὁποία παρατίθεται ἐν ἀρχῇ, μετὰ τὰ Προλεγόμενα, περιλαμβάνει πολλὰ εἰδικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα εἶχε λάβει ὑπ' ὄψιν του ὁ σ., ἐμπλουτισθεῖσα διὰ

νεωτέρων τινῶν. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων ὑπάρχουν μερικά, τὰ ὁποῖα εἶναι ἄσχετα πρὸς τὴν Ἑβραϊκὴν Ἀρχαιολογίαν. Ἀντιθέτως ἐλλείπουν ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἄμεσον σχέσιν πρὸς αὐτὴν (π.χ. Π. Σιμωτᾶ, Σύντομος εἰσαγωγὴ εἰς τὴν βιβλικὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν καὶ Ἀρχαιολογίαν, Ἀθῆναι, 1964· Τοῦ αὐτοῦ, Ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, Θεσσαλονίκη, 1973 κ.ἄ.). Ἐξ ἄλλου ἡ ἐν σελ. 7 σχετικὴ πρὸς τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἀειμνήστου Βέλλα βιβλιογραφία δὲν εἶναι πλήρης. Εἰς τὰ ἐν τῇ οἰκείᾳ ὑποσημειώσει παρατιθέμενα ἔργα προσθετέα τά: Π. Σιμωτᾶ, Τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ ἑβραιολόγου Καθηγητοῦ Βασιλείου Βέλλα, Θεσσαλονίκη, 1970 καὶ Τοῦ αὐτοῦ, Βέλλας Βασίλειος, ἐν Θρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, τόμ. 3, στήλ. 776 - 778.

Αἱ ὡς ἄνω παρατηρήσεις οὐδόλως μειώνουν τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου, ἡ ὁποία εἶναι ἀναμφισβήτητος. Ὁ σ. εἶναι ἄριστος γνώστης τῶν θεμάτων διαπραγματευόμενος αὐτὰ μὲ ἐπιστημοσύνην καὶ εὐσυνειδησίαν καὶ μὲ τὴν ἐπιβαλλομένην εἰς τὸν ὀρθόδοξον ἐρευνητὴν προσοχήν. Παραθέτει ἀφθόνους μαρτυρίας ἔκ τε τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀλλὰ καὶ ἐκ πηγῶν ἐξωβιβλικῶν πρὸς κατοχύρωσιν τῶν ὅσων ἀναφέρει, λαμβάνει δὲ ὑπ' ὄψει πλὴν τῆς διεθνοῦς εἰδικῆς βιβλιογραφίας καὶ τὰ ἐκ Παλαιστίνης καὶ ἐξ ἄλλων γειτονικῶν πρὸς αὐτὴν χωρῶν πολύτιμα διὰ τὴν Ἑβραϊκὴν Ἀρχαιολογίαν εὑρήματα.

Τὸ σπουδαῖον τοῦτο σύγγραμμα τοῦ ἀλήστου μνήμης σεβαστοῦ Καθηγητοῦ Βασιλείου Βέλλα εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τοὺς θεολόγους, τοὺς ἀρχαιολόγους καὶ ἱστορικοὺς τῶν χωρῶν τῆς ἀρχαίας Ἀνατολῆς καὶ διὰ πάντα ἐπιστήμονα βουλόμενον νὰ γνωρίσῃ τὸν κόσμον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, δεδομένου μάλιστα ὅτι εἶναι τὸ μοναδικὸν εἰς τὴν παρ' ἡμῖν βιβλιογραφίαν τοῦ οἰκείου κλάδου ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΙΜΩΤΑΣ
Καθηγητὴς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Ἀβραὰμ Χ. Εὐθυμιάδη, Ὑμνολόγιον Φωναῖς Αἰσίαις, (τόμος Α', Ἑσπερινός, σσ. 336 - τόμος Β', Ὄρθρος, σσ. 864 - τόμος Γ', Θ. Λειτουργία, σσ. 528), Θεσσαλονίκη 1978 - 1980.

Ἡ Ψαλτικὴ Τέχνη εἶναι μιὰ ζωντανὴ τέχνη· ὑπηρετεῖ τὴν ὀρθόδοξη λατρεία μέσα στοὺς ἱεροὺς ναούς, ὅπου τὸ ζωοποιὸ πνεῦμα «ἦν καὶ ἔστι καὶ ἔσται» καὶ ὅπου ὑπάρχει ἀδιάκοπα ἐκκλησία καὶ «ἦχος ἑορταζόντων». Σὰν ζωντανὴ τέχνη ἡ ψαλτική, ποὺ ἐπικράτησε νὰ τὴν λέμε ἐκκλησιαστικὴ βυζαντινὴ μουσική, ἀκολουθεῖ τὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὑπόκειται κάπου - κάπου σὲ προσαρμογὴ ἢ ἐξέλιξη τῆς τεχνικῆς της ἢ καὶ μερικῶν μορφῶν ἐξαρτᾶται ἀπ' τὸ πόσο οἱ συνεχιστὲς τῆς καλῆς αὐτῆς Τέχνης, κι ἐδῶ συγκεκριμένα οἱ καλλιτέχνες ἱεροψάλτες καὶ μουσικοδιδάσκαλοι, εἶναι διαποτισμένοι ἀπ' τὴν ὀρθόδοξη παράδοση κι εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ διαφυλάξουν καὶ διαδώσουν τὰ παραμόνιμα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἔφτασαν ἀπὸ ἁγιασμένους δρόμους μέχρι σὲ μᾶς.

Μὲ ὅλα τοῦτα δηλώνεται πὼς στὴν Ψαλτικὴ τῆς Ἐκκλησίας μας μᾶς παραδόθηκαν μορφὲς συνθέσεως καὶ εἴδη μελῶν ποὺ πρέπει νὰ μείνουν ἀναλλοίωτα, ἀλλὰ καὶ πὼς μποροῦν οἱ συνεχιστὲς τῆς τέχνης νὰ προσθέσουν τὰ συνθέματα τῆς ἰδικῆς τους ἐμπνεύσεως κατὰ τὸ τάλαντο ποὺ τοὺς χάρισε ὁ Θεὸς καὶ τοὺς ἀξίωσε νὰ τὸν ὑμνοῦν «ἐν ἑσπέρᾳ καὶ πρωὶ καὶ μεσημβρίᾳ καὶ ἐν παντὶ καιρῷ». Ἔτσι τὰ ποιήματα τῶν συγχρόνων καλλιτεχνῶν, «τῶν ταπεινῶν καὶ ἁμαρτωλῶν», ὅπως συνήθιζαν ἕνα καιρὸ —ἀλλὰ καὶ τώρα— οἱ ἴδιοι ν' ἀναφέρονται στὰ ὀνόματά τους, ποὺ ζοῦν στὸν περίβολο τῆς Ἐκκλησίας κι εἶναι βαθιὰ διαποτισμένοι μὲ τὴν παράδοση, εἶναι ὁμοούσια βλαστήματα κι ἀποτελοῦν συνέχιση καὶ ἔκφραση τῆς τέχνης καὶ τῆς παραδόσεως.

★

Μιὰ τέτοια παρουσίαση τοῦ προσωπικοῦ ἔργου, συνυφασμένου ἀναπόφευκτα μὲ τ' ἀπαραίτητα καὶ παραμόνιμα στοιχεῖα τῆς παραδόσεως τόσο στὴ δομὴ τῶν προσωπικῶν συνθέσεων ὅσο καὶ στὴν ὅλη σύνθεση τοῦ βιβλίου, ἀποτελεῖ τὸ τρίτομο «Ὑμνολόγιον Φωναῖς Αἰσίαις» τοῦ μουσικολογιωτάτου κὺρ Ἀβραὰμ Εὐθυμιάδη. Στοὺς τρεῖς τόμους τοῦ Ὑμνολογίου αὐτοῦ κωδικοποιήθηκε ἡ δημιουργία μιᾶς πεντηκονταετίας τοῦ συνθέτη, ὅσον ἀφορᾶ στὶς συνθέσεις καὶ τὰ μέλη ποὺ καλύπτουν τὶς ἀκολουθίες τοῦ Ἑσπερινοῦ, τοῦ Ὄρθρου καὶ τῆς Θείας Λειτουργίας, πλεγμένη μὲ τὶς συνθέσεις τῶν μεγάλων τοῦ παρελθόντος διδασκάλων τῆς Μουσικῆς ποὺ ἡ πράξη σχεδὸν καθαγίασε καὶ ἐπέβαλε νὰ ψάλλονται στὴν Ἐκκλησία. Δίπλα σ' αὐτὲς τὶς συνθέσεις ἀνθολογήθηκαν καὶ περιέχονται ὡραῖα καὶ ἡδύτατα μέλη ἀπὸ κώδικες ἢ ἀπὸ τοπικὲς ἀσματικὲς παραδόσεις.

Ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ τονισθῇ εἶναι πὼς στὴν σύνθεση τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἐπιδιώχθηκαν δύο - τρία βασικὰ πράγματα. Πρῶτο, ἡ σαφήνεια στὴν παρασήμανση τοῦ μέλους στὶς διάφορες θέσεις. Προτίμησε ὁ συνθέτης καὶ κωδικογράφος τὴν ἀνάλυση στὴν γραφὴ καὶ γιὰ καλύτερη ἀνάγνωση καὶ γιὰ ἀσφαλέστερη κυρίως ὁμοιόμορφη ἀπόδοση τῶν θέσεων ἀπ' τοὺς ἱεροψάλτες. Σ' αὐτὸ εἶχε γνώμονα τὴν ἀσματικὴ πράξη καὶ φωνητικὴ παράδοση ὅπως ἔφτασε σ' αὐτὸν μέσῳ τοῦ μακαρίτη διδασκάλου καὶ πρωτοψάλτου κὺρ Κωνσταντίνου Πρίγγου. Δεύτερο, ὁ σωστὸς ρυθμικὸς κανονισμὸς τῶν μελῶν. Τὸ πρόσεξε ἰδιαίτερα τὸ θέμα καὶ σημείωσε παντοῦ τοὺς ρυθμικοὺς πόδες χωρὶς νὰ ἰσοπεδώσει τὴν ὀμορφιὰ τῆς ποικιλίας τῶν τονικῶν μέτρων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας. Τρίτο, ἡ ἀπαραίτητη συνήχηση τοῦ ἰσοκρατήματος. Ἡ ἐναλλαγὴ τοῦ ἴσου στὶς βάσεις τῶν τετραχόρδων σημειώθηκε παντοῦ γιὰ ν' ἀποτελεῖ κατὰ τὴν ψαλμώδηση τῶν μελῶν στέρεη βάση γιὰ παναρμόνιο ἄκουσμα.

Ἕνα ἄλλο βασικὸ προτέρημα τοῦ ἔργου εἶναι ἡ παρεμβολὴ τῶν τυπικῶν διατάξεων στὴν κάθε περίπτωση καὶ ἡ προσφορὰ ὅλων τῶν στίχων τοῦ Ψαλτηρίου ἢ ἄλλων μὴ ψαλτῶν ὕμνων, ἔτσι ποὺ νὰ μὴν ἔχει ἀνάγκη ὁ ἱεροψάλτης ν' ἀνατρέχει σὲ ἄλλα βιβλία κατὰ τὴν ὥρα τῶν ἀκολουθιῶν. Ὁ τρόπος αὐτὸς συνθέσεως τοῦ ἔργου «Ὑμνολόγιον Φωναῖς Αἰσίαις» θυμίζει μερικὲς Παπαδικὲς ἢ Ἀκολουθάρια ἀπ' τοὺς κώδικες τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς. Σ' αὐτὸ συμβάλλει καὶ ἡ ποικιλία τῶν περιεχομένων μελῶν, ἡ ἐκλεκτικότητα τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ σαφὴς διάθεση νὰ προσφέρει, συνεχίζοντας καὶ σ' αὐτὸ τὴν παράδοση, ἀργά, ἀργοσύντομα, - προτιμώντας νὰ κάνει συντμήσεις τῶν ἀργῶν προκειμένου νὰ διαφυλάξει τὸ ἀρχαῖον κάλλος παρὰ νὰ δημιουργήσει ἐξ ὑπαρχῆς νέες συνθέσεις—, καὶ σύντομα μέλη.

Γιὰ τὸ προσωπικὸ - δημιουργικὸ ἔργο τοῦ κὺρ Ἀβραὰμ δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ κατάλληλος χῶρος νὰ γίνει λόγος. Φτάνει ποὺ τώρα προσφέρεται συγκεντρωμένο κι ἔχουμε ἔτσι σχεδὸν τὰ Ἅπαντά του. Ὡστόσο εἶναι εὔκολο νὰ παρατηρηθῇ πὼς ὁ συνθέτης «κρατεῖ τὴν παράδοσιν» καὶ διέπεται ἀπὸ ἑλληνικότητα κατὰ τὴν σύνθεση τῶν μελῶν. Ὁποιαδήποτε ἄλλη κρίση ξεφεύγει ἀπ' τὰ ὅρια μιᾶς παρουσιάσεως. Τὸν λόγον θὰ τὸν ἔχει στὸ μέλλον ἡ ἱστορία, στὴν κρίση τῆς ὁποίας ὁ συνθέτης τόλμησε νὰ ὑποβάλει τὰ δημιουργήματά του.

★

Εἶπα στὴν ἀρχὴ πὼς ἡ Ψαλτικὴ εἶναι ζωντανὴ τέχνη. Θέλω νὰ συμπληρώσω· ἡ Ψαλτικὴ εἶναι παράδοση ποὺ σὰν ποτάμι κυλάει ὁλοένα μπροστὰ καὶ πορεύεται πρὸς τὸ μέγα πέλαγο καὶ δὲν γυρνάει πρὸς τὰ πίσω. Ὅ,τι θέλει ἀπ' τὸ παρελθὸν τὸ κουβαλάει μαζί της.

Νά, ὅμως, ποὺ σ' ἕνα σημεῖο ὁ κὺρ Ἀβραὰμ Εὐθυμιάδης μᾶς ξαφνιάζει καὶ πάει πρὸς τὰ πίσω, ὅπως ἄλλωστε κάνει κι ὁ ὑπογραφόμενος. Ἐξήλωσε τὴν δόξα τῶν παλαιῶν κωδικογράφων κι ἔγραψε ὅλο τὸ βιβλίο μὲ τὸ χέρι του σὲ διχρωμία, ἔτσι ὅπως πάντα πρέπει νἆναι ἡ βυζαντινὴ σημειογραφία, μὲ μαῦρο καὶ κόκκινο μελάνι. Σὲ ὅλες τὶς ἄλλες ἀρετὲς τοῦ βιβλίου πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ κι αὐτή, ἡ καλαισθησία, δηλαδή, καὶ ἡ ἀμεσότητα τῆς συγγραφῆς, καθὼς κι ἡ συνέχιση μιᾶς ξεχασμένης πιὰ μορφῆς τέχνης, τῆς χειρόγραφης παραδόσεως.

Ἔτσι τὸ ἔργο αὐτὸ ἔχει ὅλα ἐκεῖνα τὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ συναντᾶμε στοὺς κώδικες τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ὅπου οἱ διδάσκαλοι τῆς μουσικῆς καὶ οἱ κωδικογράφοι σημείωναν κάπου καὶ τὸ «εἰς ἴδιον αὐτῶν μνημόσυνον καὶ εἰς κοινὸν ὄφελος». Νομίζω πὼς καὶ ὁ μουσικοδιδάσκαλος κὺρ Ἀβραὰμ Εὐθυμιάδης μπορεῖ νὰ προσυπογράψει πὼς συνέθεσε τὸ βιβλίον του «εἰς ἴδιον αὐτοῦ μνημόσυνον καὶ εἰς κοινὸν ὄφελος».

ΓΡΗΓ. Θ. ΣΤΑΘΗΣ, δ. Θ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερὰ Μητρόπολις Χίου, Ψαρῶν καὶ Οἰνουσσῶν

Προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν κενῶν θέσεων Διακόνων ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Ἁγίων Μηνᾶ, Βίκτωρος καὶ Βικεντίου (Μητροπολιτικὸς) καὶ Ἁγίου Γεωργίου, Δήμου Βροντάδου, καλοῦμεν τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ καταλάβωσι ταύτας καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσιν ἡμῖν ἅπαντα τὰ δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Χίῳ τῇ 13ῃ Δεκεμβρίου 1980

† Ὁ Χίου ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Κίτρους

Ἔχοντες ὑπ' ὄψει· 2) τὰς διατάξεις τοῦ Ν. 1398)73 «περὶ συστάσεως ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων παρὰ τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀθηνῶν καὶ ταῖς Ἱεραῖς Μητροπόλεσι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», 2) τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ Ν. 673)1977 «περὶ ἀνακατανομῆς καὶ ρυθμίσεως ὀργανικῶν τινων θέσεων διακόνων» καὶ 3) τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 33, 34, 36 καὶ 37 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2)1969 Κανονισμοῦ «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου Διακόνου πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς ὀργανικῆς θέσεως τοῦ ἐν Αἰγινίῳ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὁριζόμενα προσόντα ὅπως, ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσιν ἡμῖν σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν νομίμων δικαιολογητικῶν.

Ἐν Κατερίνῃ τῇ 2 Ἰανουαρίου 1981

† Ὁ Κίτρους ΒΑΡΝΑΒΑΣ

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον

Ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀνεκοινώθη, ὅτι καθῃρέθησαν, μετενεχθέντες εἰς τὰς τάξεις τῶν λαϊκῶν, οἱ Οἰκονόμος Αἰμιλιανὸς Γαβριηλίδης καὶ Ἀρχιδιάκονος Μιχαὴλ Μπαλκῆς, ἐκ τῶν κληρικῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Χαλκηδόνος, ὡς καὶ ὁ πρεσβύτερος Ἱερόθεος Μοσχάλης, ἐκ τῶν κληρικῶν τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἱερὰ Μητρόπολις Βελγίου, Ἐξαρχία Κάτω Χωρῶν.

Προκειμένου νὰ προσληφθῶσι τρεῖς ἱερεῖς διὰ τὰς κενὰς θέσεις τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους, νὰ ἀποταθῶσι γραπτῶς εἰς τὴν Ἰ. Μητρόπολιν ὑποβάλοντες ἅμα καὶ τὰ σχετικὰ αὐτῶν ἔγγραφα.

Οἱ ὑποψήφιοι Κληρικοὶ δύνανται νὰ εἶναι Ἱερεῖς - Διδάσκαλοι ἵνα παραλλήλως ἀναλάβωσι καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων εἰς τὰς Ἐνορίας των.

Οἱ ὑποψήφιοι δέον νὰ γράψωσι εἰς τὴν διεύθυνσιν· ARCHEVECHE ORTHODOXE GREC, AVENUE CHARBO 71 - 73. BRUXELLES 1040. BELGIQUE.

Ἐν Βρυξέλλαις τῇ 30ῇ Δεκεμβρίου 1980

† Ὁ Βελγίου ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

1. Μητρόπολις 'Εδέσσης, Πέλλης καὶ 'Αλμωπίας

Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὸ Ν. Δ. 1398)1973 «περὶ συστάσεως ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων», τὸν Νόμον 673)1977 «περὶ ἀνακατανομῆς καὶ ρυθμίσεως ὀργανικῶν τινων θέσεων Διακόνων» καὶ τὸ ἄρθρον 52 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς 'Αγίας καὶ 'Ιερᾶς Συνόδου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος «περὶ 'Ιερῶν Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ 'Εφημερίων» προσκαλοῦμεν τοὺς ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Θείων καὶ 'Ιερῶν Κανόνων καὶ τῶν Νόμων τοῦ Κράτους προβλεπόμενα προσόντα καὶ βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν τοῦ Διακόνου τῶν 'Ιερῶν 'Ενοριακῶν Ναῶν· 1) 'Αγίων Νικάνδρου καὶ 'Ιωαννικίου 'Αριδαίας, 2) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Γιαννιτσῶν, 3) 'Αγίου Γεωργίου Γιαννιτσῶν, 4) 'Αγίου Κωνσταντίνου Γιαννιτσῶν καὶ 5) 'Αγίου Δημητρίου 'Εδέσσης, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα Πιστοποιητικά, καθ' ὅσον μετὰ ταῦτα θέλομεν προβῆ εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων.

'Εν 'Εδέσσῃ τῇ 19ῃ 'Ιανουαρίου 1981

† 'Ο 'Εδέσσης, Πέλλης καὶ 'Αλμωπίας ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ

'Ιερὰ Μητρόπολις Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης

Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ Νόμου 590)1977 περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος καὶ τοῦ Κανονισμοῦ 2)1969 περὶ 'Ιερῶν Ναῶν καὶ 'Εφημερίων, προκηρύσσομεν τὴν κενὴν ἐφημεριακὴν θέσιν ἐφημερίου τοῦ 'Ιεροῦ 'Ενοριακοῦ Ναοῦ 'Αγίου Νικολάου Πρεβέζης καὶ παρακαλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὁριζόμενα προσόντα, νὰ ὑποβάλουν ἐντὸς τῶν νομίμων προθεσμιῶν τὰ δικαιολογητικά τους.

'Εν Πρεβέζῃ τῇ 20ῇ 'Ιανουαρίου 1981

† 'Ο Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης ΜΕΛΕΤΙΟΣ

'Ιερὰ Μητρόπολις 'Αττικῆς

Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 37 καὶ 67 τοῦ Νόμου 590)1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος», ὡς καὶ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 33 καὶ 34 τοῦ Κανονισμοῦ 2)1969, «Περὶ 'Ιερῶν Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ 'Εφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως, ἐντὸς δεκαπενθημέρου, ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ Περιοδικὸν ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ὑποβάλουν 'Ημῖν τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὁριζόμενα δικαιολογητικά, πρὸς κατάληψιν τῶν κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν 'Ιερῶν Ναῶν, α) 'Αγίου Γεωργίου Διονύσου 'Αττικῆς καὶ β) 'Αγίας Τριάδος Νέας Κηφισίας.

'Εν Κηφισιᾷ τῇ 22ᾳ 'Ιανουαρίου 1981

† 'Ο 'Αττικῆς ΔΩΡΟΘΕΟΣ

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

'Εκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† 'Ο Μυτιλήνης ΙΑΚΩΒΟΣ

† 'Ο Κίτρους καὶ Κατερίνης ΒΑΡΝΑΒΑΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου

'Ακαδημαϊκὸς

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Α) 'Εσωτερικοῦ : Δραχμαὶ 300 ἐτησίως.

Β) 'Εξωτερικοῦ : Δολλάρια 15 ἐτησίως.

Τιμὴ ἑκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ» δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κων. Γ. Μπόνη, 'Ακαδημαϊκοῦ, 'Ομοτ. Καθηγητοῦ Παν/μίου 'Αθηνῶν, Τεκνογονία, τὸ μέγα σύγχρονον δημογραφικὸν πρόβλημα τῆς 'Ελλάδος.

Σεβ. Μητροπ. Μεσσηνίας Χρυσοστόμου, 'Ο Εὐβοεὺς 'Αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Ζιγαβηνὸς (1835-1910).

Προκαταρκτικὸς Πίναξ τῶν ὑποψηφίων πρὸς ἐγγραφὴν εἰς τὸν κατάλογον τῶν πρὸς 'Αρχιερατεῖαν ἐκλογίμων.

Σεβ. Μητροπ. Δράμας Διονυσίου, 'Η ἐν Χριστῷ ὑπέρβασις τοῦ Χρόνου καὶ ἡ Αἰωνιότης.

Σεβ. Μητροπ. Πατρῶν Νικοδήμου, 'Αναγκαῖαι προϋποθέσεις τοῦ «Διαλόγου» τῆς 'Ορθοδόξου 'Ανατολικῆς 'Εκκλησίας μετὰ τῆς Δυτικῆς.

Γεωργίου Ν. Λιλαίου, Τὸ ἀνέλεγκτον ὑπὸ τοῦ Σ. τ. Ε. τῆς ποινικῆς ἐξουσίας τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος ἐπὶ τῶν Κληρικῶν καὶ μοναχῶν.

'Η Θεολογικὴ Σχολὴ ἐπὶ τῇ ἐκδημίᾳ τοῦ μακαριστοῦ Πατριάρχου 'Ιεροσολύμων κυροῦ Βενεδίκτου.

Πρωτ. Κων)νου Μ. Φούσκα, 'Η Παράδοση στὴν 'Εκκλησία.

Παρατηρήσεων στήλη.

'Εκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ 'Αθῆναι, 'Ιασίου 1 — Τηλ. 710.73

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: 'Ιωάννης Μιχαὴλ. 'Αναστασάκη 3, Ζωγράφου. Τηλ. 7787.978.